

Nr. 2 (27) 2011 m.

ISSN 1822-6221

Prie Nemunėlio

ROKIŠKIO KRAŠTO KULTŪROS ŽURNALAS

Rokiškio dvaras – patraukliausia Lietuvos turizmo vietovė

Rokiškio dvaro sodyba šiemet tapo Europos Komisijos tarptautinio projekto „Europos turizmo traukos vietovės“ („European Destinations of Excellence“ – EDEN) nugalėtoja – iškovojo teisę vadintis patraukliausia Lietuvos turizmo traukos vietove.

Nuo 2006 metų Europos komisija vykdo projektą „Europos turizmo traukos vietovės“, kurio tikslas – atkreipti dėmesį į Europos turistinių vietovių vertę, įvairovę bei bendrąsias savybes ir skatinti darnaus turizmo plėtrą, įtraukiant vis daugiau dalyvių. 2007 metais į šį projektą įsijungė ir Lietuva. Kiekvienais metais projekte dalyvaujančiose Europos šalyse, taip pat ir Lietuvoje, išrenkama įdomiausia šalies turizmo traukos vietovė, atitinkanti tų metų Europos Komisijos projekto temą bei kriterijus. 2011 metų projekto tema „Atstatyti ir naujai pritaikyti turizmui statiniai“. Iš viso minėtam projektui buvo pateikta net 21 paraiška. Lietuvos Valstybinis turizmo departamentas iš visų pretendentų turėjo išrinkti geriausius turizmo objektus, atstatytus ir specialiai pritaikytus turizmo infrastruktūrai bei kompleksinėms turizmo paslaugoms.

Konkurso nugalėtoja buvo pripažinta Rokiškio dvaro sodyba, Patraukliausios turizmo traukos vietovės titulas Rokiškio krašto muziejui buvo suteiktas už puikiai sutvarkytus dvaro sodybos pastatus, įdomias muziejaus ekspozicijas, dvarų kultūros istorijos puoselėjimą ir edukacinę veiklą. Rugsėjo 27–28 d. Biuselyje (Belgija) surengtame Europos turizmo forume vyko 2011 m. projekto nugalėtojų pristatymas visoms Europos šalims bei jų apdovanojimų ceremonija. Lietuvai šiame forume atstovavo Rokiškio krašto muziejaus direktorė Nijolė Šniokienė, Rokiškio TIC gidas Zigmas Mackevičius ir Valstybinio turizmo departamento atstovė Birutė Rubikaitė. Ceremonijos metu Rokiškio dvaro sodyba apdovanota specialiu Europos Komisijos prizu kaip patraukliausia Lietuvos turizmo traukos vietovė.

LEIDĖJAI

Rokiškio rajono savivaldybės
Juozo Keliuočio viešoji biblioteka

Juozo ir Alfonso Keliuočių
palikimo studijų centras

RĖMĖJAI

Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas

(Parama projektui
„Romuvos keliais“ – 1–54 p.)

Rokiškio rajono savivaldybė

REDAKcinė KOLEGIJA

Alicija Matiukienė (ats. redaktorė)

Arūnas Augutis

Nida Lungienė

Violeta Melvydienė

Nijolė Šniokienė

Rita Viskaitienė

Leidiniui fotografavo

Albinas Kuliešis

prozvilgsnis@yahoo.com

Nepriklausomybės a. 16

LT-42117 Rokiškis

www.rokiskis.rvb.lt

www.keliuociucentras.rvb.lt

El. paštas alicijam@rokiskis.rvb.lt

Telefonas 8 458 51502

Faksas 8 458 52106

Pirmajame žurnalo viršelyje –

Jūžintų Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia

Ketvirtajame viršelyje –

Nepriklausomybės paminklas Rokiškyje

Skulptorius Robertas Antinis vyresnysis

Išleido leidykla „Margi raštai“

Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“

Savanorių pr. 174D, LT-03153 Vilnius.

Tiražas 300 egz.

ISSN 1822-6221

Turinys

- 3.... ONA MACKEVIČIENĖ. Nepriklausomybės paminklui
Rokiškyje – 80
- 5.... Aukštaitijos žvaigždėi
- 6.... VALDEMARAS KUKULAS. Laiškas Elenos Mezginaitės knygos
„Mano senas drauge“ pristatymui
- 7.... BRONIUS RIBOKAS. Ne apie didvyrius daina...
- 10.... JONAS STRIELKŪNAS. Requiem Elenai
- 12.... BRONIUS RIAUBA. Amelija Mažylytė – matematikė nuo
Panemunėlio
- 15.... Mažinti skausmą ir didinti malonumą, džiaugsmą...
- 26.... GIEDRĖ SPUNDZEVIČIENĖ. Justinas Vienožinskis –
profesionaliosios lietuvių dailės kūrėjas
- 28.... DAIVA VILKICKIENĖ. Angelo palytėta...
- 34.... EGIDIJA BRINKYTĖ. Laiškas iš pajūrio
- 35.... RIMANTAS STRUMSKIS. Šimtmečio žmogus iš arčiau
- 43.... „Norėjau sukurti Absoliuto fotopaveikslus“
- 53.... DALIA DEKSNIENĖ. Kai žmogus myli liaudies dainą...
- 55.... NERINGA DANIENĖ. Istorijos ir teatro pamokos
- 57.... AUDRONĖ GABIENĖ. Ten, kur mėlynuoja Jūžintas...
- 60.... SALVINIJA KALPOKAITĖ. Tradicijos laiko sankirtoje
- 62.... REDA KAZLAUSKIENĖ. Lietuvių liaudies šokiai,
muzika ir dainos skamba Vokietijoje
- 63.... VYTAUTAS ŠAVELIS. Eilėraščiai
- 66.... RIMGAUDAS GRAIBUS. Eilėraščiai
- 67.... 2011 metais išleisti rokiškėnų leidiniai

Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos
Bibliografijos informacijos ir
kraštotyros skyrius

Mielas Skaitytojau,

Kai skulptoriaus Roberto Antinio Nepriklausomybės paminklas Rokiškyje tą atminimo vakarą spindėjo Lietuvos vėliavos spalvų žaisme, o susirinkusieji didžiavosi Laisvės simbolio išlikimu per ilgus ir sudėtingus istorijos dešimtmečius, ar kas pagalvojo, kokių kūrybinių ieškojimų, minčių ir tikėjimo reikėjo šiam menininkui, kad jo idėja taptų mūsų miesto simboliu. Robertas Antinis mokėsi pas Lietuvos dailės patriarchą dailininką kraštiečių Justiną Vienožinskį, kurio jubiliejinius metus minėjome įvairiose kultūrinėse erdvėse. Šis menininkas savo pedagoginio darbo kelyje turėjo mokinį – rokiškėną Juozą Keliuotį. Piešimą ir kitus dailiuosius menus gimnazijoje dėstęs Justinas Vienožinskis Keliuočiui pranašavo puikią dailininko ateitį, už gimnazisto darbų individualumą jam rašė puikius pažymius. Tačiau didžiojo menininko prielankumą pelnęs Juozas Keliuotis pasuko kitu – literatūros kūrėjo – keliu. Pasirinkęs žodį kaip meno raiškos priemonę pasuko, kaip jam tada atrodė, didesnių galimybių kūrybiniu keliu. Menas Keliuočio gyvenime ir veikloje buvo svarbus. Jis tapo puikiu meno žinovu ir kritiku, rūpinosi, kad Lietuvą pasiektų ryškiausi Europos meno kūriniai. Graži bendrystė visam gyvenimui išliko ir su mokytoju Justinu Vienožinskiu. Dėmesingas skaitytojas žurnale pastebės publikacijas, pasakojančias apie trijų kartų dailininkus. Skirtingos gyvenimo patirtys, įgytos kuriant skirtingais mūsų visuomenės laikotarpiais. Tačiau meninės prigimties žmonės jungianti viena puiki savybė – bendravimo nuoširdumas – patvirtina amžiną tiesą, kad genialumas slypi paprastume. Žurnalo svečio menininko Rimanto Dichavičiaus kūrybą lydi spalvos, šviesos, akimirkos, judesio, linijos harmonija ir originali mintis, sukurianti ryškią Kūrėjo individualybę. Šio menininko savybė pastebėti, atrasti kitą talentingą asmenybę, ją padėsinamai kilstelėti – išskirtinis atsakingo žmogaus bruožas. Rimantas savo studijoje tą popietę ne kartą grįžo prie jaunos dailininkės rokišketės Sigitos darbų, į juos žvelgdamas iš žurnalo „Prie Nemunėlio“ puslapių. „Kad tik tęstų savo kelią... nesiblaškytų... dirbtų“; – kartojo Rimantas Dichavičius. Jauną žmogų meno pažinimo ir suvokimo keliu veda ir mūsų kraštiečių tapytojas Danas Andriulionis. Nedidukėje sakralioje Dano studijoje sukurti paveikslai išvysta pasaulinių galerijų erdves.

Dėkoju visų straipsnių autoriams už pasidalintas mintis, pokalbius, laiką, skirtą žurnalo turiniui. Kraštiečiui Vitui Areškai išskirtinė padėka už atsivėrimus gimtojo krašto žmonėms, už meninį ir įtaigų žodžių derinį kūryboje. Fotografui Albinui Kuliešiui dėkoju už kūrybiškumą ir temines iliustracijas. Džiaugiuosi visų mūsų supratimu, bendradarbiavimu ir atsakomybe rengiant šį žurnalo numerį.

Pagarbiai,

Alicija Matiukienė

Rokiškio rajono savivaldybės Juozo
Keliuočio viešosios bibliotekos direktorė,
Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo
studijų centro pirmininkė

Nepriklausomybės paminklui Rokiškyje – 80

ONA MACKEVIČIENĖ

Rokiškio krašto muziejaus Istorijos skyriaus vedėja

Unikalaus ir stilingo Rokiškio senamiesčio puošmena – Nepriklausomybės paminklas. Jį su didele meile ir atsakomybe kūrė šio krašto sūnus skulptorius Robertas Antinis vyresnysis (1898 12 03 – 1981 11 19). Tai vienas žinomiausių XX a. vidurio Lietuvos skulptorių profesionalų, savo kūrybos veiklą pradėjęs 1921 m. piešimo kursuose Kaune. Vėliau čia jis mokėsi įkurtoje meno mokykloje. Tačiau didžiausią įtaką skulptoriaus kūrybai turėjo penkerių metų studijos Paryžiuje – mieste, kuriame troško pabuvoti kiekvienas menininkas. Laisva šio miesto dvasia, bohemiška aplinka, kunkuliuojantis naktinis gyvenimas jaunam provincialui paliko neišdildomą įspūdį. Tą paryžietišką dvasią skulptorius parsivežė ir į Lietuvą, todėl dar iki Antrojo pasaulinio karo jo sukurtos monumentalios skulptūros pasižymi lengvumu, veržlumu, grakštumu, puikiai dera prie jau esančios architektūrinės

erdvės. Toks yra ir Rokiškyje stovintis Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiui skirtas monumentas, išsaugotas per visas negandas, sudėtingus pokario metus, kai buvo naikinama tautos istorinė atmintis. Rokiškėnams šis paminklas buvo pernelyg brangus. Jie neleido jo nugriauti ir vieninteliai Lietuvoje išsaugojo profesionalaus skulptoriaus darbą, skirtą nepriklausomybei įamžinti. Nerasime Lietuvoje kito tokio miesto, kurio gyventojai taip sutartinai būtų kovoję dėl valstybingumo simbolių įprasminančio paminklo. Jo išsaugojimas ir buvo tylioji rokiškėnų rezistencija, tikroji dvasinė tvirtybė.

Idėja Rokiškyje pastatyti Nepriklausomybės paminklą kilo 1928 m., kai Lietuva šventė nepriklausomybės dešimtmetį. Tą darbą jie patikėjo skulptoriui R. Antiniui. Jau 1929 m. jis parengė paminklo projektą. Tai buvo brangus projektas. Muziejuje yra išlikę duomenų,

*Akcijos dalyviai – Senamiesčio
mokyklos mokiniai ir mokytojai,
2011 m. lapkričio 18 d.
Nuotr. G. Kujelio*

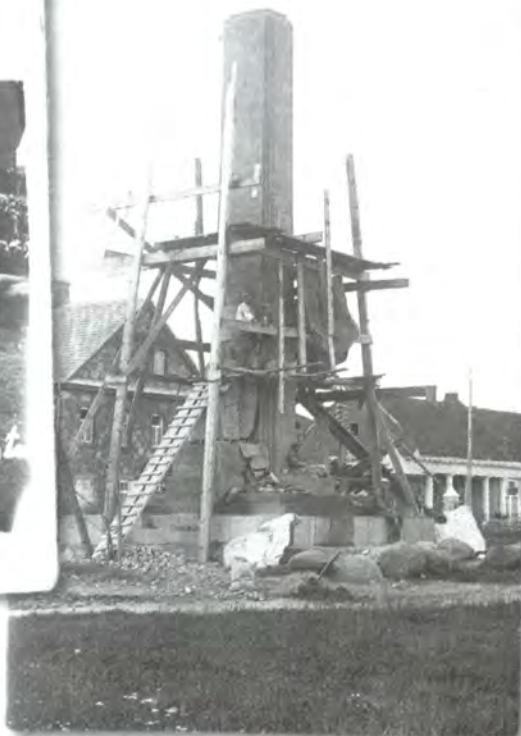
Paminklo autorius skulptorius R. Antinis prie Nepriklausomybės paminklo maketo, 1930 m. Nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus fondų

Nepriklausomybės paminklo atidengimo iškilmės Rokiškyje, 1931 m. spalio 4 d. Nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus fondų

jog paminklo pastatymas kainavo per 30 tūkst. litų. Tačiau rokiškėnai šiam reikalui pinigų negailėjo. Jiems patiko projektas, siūlantis Nepriklausomybės aikštėje statyti 9 m aukščio obeliską, iškilusį ant granitinio stačiakampio laiptuoto postamento. Prie obelisko skulptorius priglaudė svarbius istorijos personažus: senovės lietuvių karį ir vaidilą iš vienos pusės ir tautiniais rūbais apsirengusią lietuvaitę, iškėlusią rankas į saulę, iš kitos. Saulės centre pavaizduota svastika – baltų mitologijoje keliaujančios saulės, ugnies simbolis, metų laikų kaitos, amžinojo virsmo ženklas. Ši simbolį buvo pasisavinę naciai, todėl jis, o kartu ir paminklas, buvo labai neparankus okupacinei sovietinei valdžiai. Norėdami išsaugoti paminklą, rokiškėnai pokario metais griebėsi „diplomatijos“ – svastiką užtinkavo, o patį paminklą apsodino medžiais, nors trumpam jį paslėpdami nuo nereikalingų žvilgsnių.

1971 m. Nepriklausomybės paminklas buvo įrašytas į valstybės saugomų dailės paminklų sąrašą.

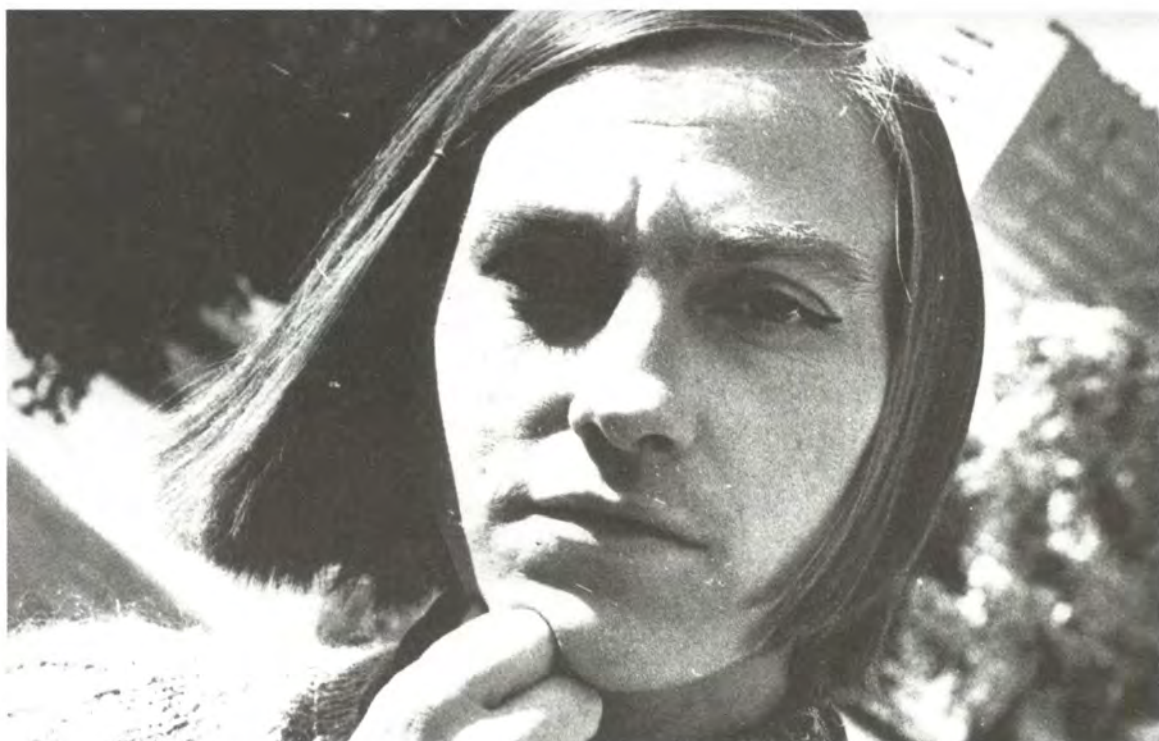
Nepriklausomybės paminklo statyba Rokiškyje, 1931 m. Nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus fondų

Prasidėjus Atgimimui, 1989 m. rokiškėnai nusprendė paminklą restauruoti, atidengti užtinkuotą svastiką. Tai padarė skulptoriaus R. Antinio sūnus, taip pat profesionalus skulptorius Robertas. Prie paminklo, simbolizuojančio nepriklausomybę, Sąjūdžio pradžioje rinkdavosi minios rokiškėnų. Čia 1989 m. lapkričio 6 d. iškilingai suplevėsavęs Lietuvos trispalvė. Prie Nepriklausomybės paminklo ir dabar rokiškėnai renkasi švęsti svarbiausią savo švenčių.

Didelės žmonių minios į Nepriklausomybės aikštę susirinko ir prieš 80 metų – 1931 m. spalio 4 d. Tą dieną buvo iškilingai atidengiamas paminklas. Rokiškėnus tada sveikino Lietuvos vyriausybės nariai, įvairių organizacijų atstovai. O šiais metais, minėdami paminklo pastatymo 80-metį, Rokiškio krašto muziejininkai visus pakvietė į akciją „Kraštieti, dovanok gėlę Nepriklausomybės paminklui“. Tą lapkričio 18-ąją rokiškėnai prie savo pamėgto paminklo nešė gėles ir jas klojo ant postamento. Prie akcijos labai gražiai prisidėjo Senamiesčio mokykla, postamentą apjuosusi rudeniniu vainiku, papuoštu tautinės vėliavos spalvų kaspinėliais, Lietuvai pagražinti draugijos nariai iš gyvų gėlių sukomponavo skaičių „80“, Jaunimo centro mokiniai daliavo savo nupieštus atvirukus. Akciją vainikavo Rokiškio miesto jaunimo koncertas, vykęs prie paminklo. Tą vakarą Nepriklausomybės paminklas sužibo Lietuvos vėliavos spalvomis. Tokio gražaus renginio prie paminklo susirinkę rokiškėnai sakė dar nematę. Akciją baigė Rokiškio „Rotary“ klubo dovanoti fejerverkai.

Meniška ir nuoširdi Nepriklausomybės paminklo 80-mečio šventė – rokiškėnų dovana paminklui, o kartu ir įrodymas, jog jis buvo, yra ir bus svarbus miesto simbolis.

Aukštaitijos žvaigždei

Poetė ir žurnalistė Elena Mezginaitė gimė 1941 m. spalio 31 d. Petriškiuose, Rokiškio rajone. Baigusi tuometinę Rokiškio Edvardo Tičkaus vidurinę mokyklą, studijavo Vilniaus universitete žurnalistiką. Dirbo žurnalistinį darbą Rokiškio, Kupiškio ir Panevėžio laikraščių redakcijose. Eilėraščius pradėjo rašyti jau mokykloje, šešiolikmetės poeziją spausdino Rokiškio rajono laikraštis. Nuo 1983 m. buvo Lietuvos rašytojų sąjungos narė. Mirė 2005 m. vasario 9 d.

Išleisti jos eilėraščių rinkiniai „Vasarų vieškeliais“ (1975), „Skardis“ (1982), „Provincijos tango“ (1989), „Šaltas ginklas“ (1999). Po mirties 2005 m. išleista Elenos Mezginaitės parengta knyga „Panevėžio Lėlių teatro vežimas“ ir kūrybos rinktinė „Mano senas drauge“ (2006).

Eleną Mezginaitę, gimusią provincijoje, svajojusią apie gyvenimą sostinėje, likimas „įkalino“ tarp trijų Aukštaitijos miestų – Rokiškio, Kupiškio ir Panevėžio.

Poeto Valdemaro Kukulo laiškas Elenos Mezginaitės knygos „Mano senas drauge“ pristatymui Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešojoje bibliotekoje

Gražu ir savotiškai simboliška, kad į Rokiškį Elena sugrįžta ne pati, energinga, žvali ir nuolat linksma, o su savo kūrybos rinktine – tokia didelė ir taip prabangiai išleista, kad turėtų pavydėti net didieji gyvieji klasikai. Ir Rokiškio pėdsakas čia yra (visų pirma ankstyvieji eilėraščiai ir ankstyvieji dienoraščiai, liudijantys, koks skausmingas Elenai buvo išsiskyrimas su Rokiškiu). Bet kai sakau – savotiškai simboliška, galvoje turiu ne tai: buvusi Rokiškio „meilės tremtinė“ (ką padarysi, jei anuomet partija reglamentavo net

meilės reikalus) viename paskutiniųjų radijo interviu Liudai Jonušienei Elena prisipažino: ir Panevėžyje galima jaustis kaip Paryžiuje. Tavo kūryba yra tavo kūryba, kad ir kur ją skleistum, tavo gyvenimas yra tavo gyvenimas, kad ir kokie žmonės tave suptų aplinkui. Ir pridūrė: dabar manau, kad net ir Rokiškyje šiandien jausčiausi vienodai gerai kaip ir bet kur kitur. Taigi Rokiškis poetės refleksijose iš atstūmusio, ištrėmusio miesto (beje, ir Kupiškyje ji ilgainiui tapo „meilės tremtine“) tampa galimu įmanomu dvasios

Paryžiumi. Šitaip mąstyti gali tik labai savarankiškos mąstysenos, labai savarankiškos dvasinės būsenos, laikysenos žmogus, ir pirmiausia būtent šių bruožų – savo dvasinės autonomijos gynimo, nekintamos savo žmogiškos būties jutojimo – siūlyčiau ieškoti šioje didelėje poetės rinktinėje. Kol kas joje išsitrynusios rokiškietiškos realijos, pavardės, ir, kad ir kaip patiems rokiškėnams būtų smalsu, manau, kad tai jiems patiems tik į naudą. Poezija, apskritai kūryba, gyvenimą pakylėja, nuvalo nuo jo buities nuosėdas, tad drauge išnaikina ir visas nuoskaudas, sąskaitų suvedinėjimus, lieka gyvas tekstas.

Įdomu ir tai, kad būdama gyva, Elena retai kada patraukdavo profesionaliosios kritikos dėmesį. Dabar, pasirodžius šiai rinktinei, pasigirsta net rimčiausių literatūros mokslininkų atgailos gaidelių. Kas tai? Požiūris į provincijoje gyvenantį poetą? Bet štai šiuo metu skaitau (ir turėsiu komentuoti) didžiulį panevėžiečių poezijos pluoštą ir, kai nėra E. Mezginaitės, ten išvis veikia nieko nėra. Vadinasi, profesionalumas nesirenka gyvenamosios vietos. Jis išdygsta, susiformuoja žmogaus sąmonėje, jo viduje.

Labai gailiuosi, kad nesu tarp Jūsų ir su Jumis. Kita vertus, kelis dešimtmečius gerai pažinojęs Eleną, įsivaizduoju, kaip jai pačiai tai būtų patikę: klausytis kalbos apie save, sakomos žmogaus, gulinčio horizontalia poza.

Būk pasveikinta, Elena, iš guliniųjų krašto.

Valdas Kukulas

„Elena ir savotiškai simboliška, kad į Rokiškį Elena sugrįžta ne pati – energinga, žvali ir nuolat linksma, o su savo kūrybos rinktine – tokia didelė ir taip prabangiai išleista, kad turėtų pavydėti net didieji gyvieji klasikai. Ir Rokiškio pėdsakas čia yra (visų pirma ankstyvieji eilėraščiai ir ankstyvieji dienoraščiai, liudijantys, koks skausmingas Elenai buvo išsiskyrimas su Rokiškiu). Bet kai sakau – savotiškai simboliška, galvoje turiu ne tai: buvusi Rokiškio „meilės tremtinė“ (ką padarysi, jei anuomet partija reglamentavo net meilės reikalus) viename paskutiniųjų radijo interviu Liudai Jonušienei Elena prisipažino: ir Panevėžyje galima jaustis kaip Paryžiuje. Tavo kūryba yra tavo kūryba, kad ir kur ją skleistum, tavo gyvenimas yra tavo gyvenimas, kad ir kokie žmonės tave suptų aplinkui. Ir pridūrė: dabar manau, kad net ir Rokiškyje šiandien jausčiausi vienodai gerai kaip ir bet kur kitur. Taigi Rokiškis poetės refleksijose iš atstūmusio, ištrėmusio miesto (beje, ir Kupiškyje ji ilgainiui tapo „meilės tremtine“) tampa galimu įmanomu dvasios Paryžiumi. Šitaip mąstyti gali tik labai savarankiškos mąstysenos, labai savarankiškos dvasinės būsenos, laikysenos žmogus, ir pirmiausia būtent šių bruožų – savo dvasinės autonomijos gynimo, nekintamos savo žmogiškos būties jutojimo – siūlyčiau ieškoti šioje didelėje poetės rinktinėje. Kol kas joje išsitrynusios rokiškietiškos realijos, pavardės, ir, kad ir kaip patiems rokiškėnams būtų smalsu, manau, kad tai jiems patiems tik į naudą. Poezija, apskritai kūryba, gyvenimą pakylėja, nuvalo nuo jo buities nuosėdas, tad drauge išnaikina ir visas nuoskaudas, sąskaitų suvedinėjimus, lieka gyvas tekstas.“

Valdas Kukulas

Ne apie didvyrius daina...

Keletas štrichų Elenos Mezginaitės portretui

BRONIUS RIBOKAS

Panevėžyje ir gimtajame Rokiškyje paminėtas poetės Elenos Mezginaitės 70-mečio jubiliejus. Šis rašinėlis – dar vienas žvilgsnis į žinomos kūrėjos kasdienybę, prieštarinę ją gyvenimą, bandymas nužerti krentančias užmaršties dulkes nuo įvykių, žmonių, vardų...

Eleną teko pažinti daugiau kaip 40 metų. 1963 m. ji dirbo Kupiškio rajono laikraštyje, jos palaimintas ten pasirodė pirmasis mano eilėraštis, buvau net pakviestas į literatų susirinkimą. Buvau 15 metų, atrodžiau dar bent pora metų jaunesnis – naivus ir žalias kaimo pienburnis. Tiesą sakant, tas paeiliavimas nebuvo pirmasis, rašinėčiau gal nuo 10 metų, o ir spaudoje mano pavardė jau buvo seniai paminėta už iškrėstas vaikiškas eibes...

1965 m. Elena buvo pakviesta dirbti į neseniai įkurtą Panevėžio rajono laikraštį „Tėvynė“. Palyginus su Kupiškiumi, Panevėžys – kone didmiestis, jau seniai garsėjęs Juozo Miltinio vairuojamu teatru, sovietiniais valdžios kuruojamais didžiuliais fabrikais, kurių dauguma, atėjus naujesiems laikams, bankrutavo ir žlugo...

Gal ir ne visai linksma širdimi jaunoji žurnalistė paliko Kupiškį, kaip dar neseniai buvo palikusi Rokiškį, kurio redakcija buvo pirmoji jos darbovietė. Bet Kupiškyje liko turbūt pirma jos tikroji meilė – Vladas J. Kažkada pats kūrė eilė-

raščius, paskui pasikinkė sovietinės propagandos arkliuką ir išleido publicistikos (galbūt) knygą „Šūviai saulėteky“. Vėliau dar vieną – apie vadinamąjį liaudies gynėją „Ramonas pakėlė ginklą“. Knyga buvo apdovanota, regis, Žurnalistų sąjungos premija. Tame krašte liaudies gynėjai buvo pravardžiuojami skrebaus, stribeliais ar stribais, tad suprantama, koks buvo „masių“ požiūris į tą premijuotą kūrinį. Oficialaus ar neoficialaus pagėrimo metu Vladukas lyg tarp kitko imdavo šnekėti kokiam nors naujam pažįstamam:

– Gal dar turi mano knygą „Ramonas pakėlė ginklą“? Žinomas, premijuotas dalykas. Maskva norėtų ją išsiversti į rusų kalbą, vertėjai kreipėsi į mane, bet aš nebeturiu nė vieno atliekamo egzemplioriaus...

Kas nors gal ir patikėdavo... Žodžiu, poetė įsimylėjo savęs nevertą žmogų. O juk tai buvo redakcijos atsakingasis sekretorius! Vėliau poetė ir žurnalistė Zita Lukošūtė, dirbusi toje pačioje redakcijoje, laiške man rašė, kad Vladas J. jai atrodo esąs bukumo įsikūnijimas. Rūkymas ir vyno gurkšnojimas pakirto Vlodo J. sveikatą (ne tik fizinę). Besikeičiant redakcijos vadovams, jis buvo išsiųstas į pensiją ir gana greit mirė. Liūdnas jo likimas – pavyzdys, kaip provincija ir santvarka paveikia iš esmės gana gabų žmogų.

1964 m. pabaigoje poetė dienoraštyje rašė: „Vargu ar kas mane

bemylės. O gal ir mylės – argi maža nesąmonių šiam pasauly?“ Gal ir nereikia tikėti tokiais poetės nuostavimais – visa tai daugiau jaunatviškas maksimalizmas. Panevėžyje jos laukė naujos meilės ir nauji įsimylėjimai. Visų pirma – tai Petras Čiplys. Jis rašė eiles, tapė paveikslus, kalė akmenis ir pats buvo panašus į ne visai aptašytą grynuolį. Netikėtai jį pastebėjo Vilnius – P. Čiplio eiles publikavo solidus „Pergalės“ žurnalas, kiti leidiniai. Ar galėjo būti geresnė partija iš mažyčio Kupiškio atsikėlusiai žurnalistei? Petras iš akmens kalė antkapinius paminklus ir tų laikų požiūriu uždirbdavo nemažai... Gandras neilgai užtruko ir atnešė jiems dukrelę Mėtą.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje atsikėlęs gyventi ir dirbti į Panevėžį aščiau susipažinau su Čiplių šeima. Meniški paausavimai ir pasidarbavimai jau buvo pradėję blukti, tai buvo, sakyčiau, gana puiki prancūziška šeima. Vyras draugauja su vienais žmonėmis, žmona – su kitais, ir jokių priekaištų vienas kitam. Kartais Elena prisimindavo ir išskubėdavo namo:

– Man reikia pamaitinti „slibiną“.

Iš to jokių būdu nereikia manyti, kad ji nemylėjo Mėtos. Argi apie meilę būtina visiems kalbėti aukštais, parinktais žodžiais?!

P. Čiplys žyste pražysdavo jaunų merginų kompanijoje kokioje nors kavinėje, galantiškai joms patarnau-

Elena Mezginaitė su kraštiečiu rokiškėnu poetu Broniumi Kondrotu, apie 1985 m.

davo, deklamuodavo eiles. Tačiau buvo toks protingas, kad suprasedavo, jog savom eilėm pašnekovių nesužavės; deklamuodavo svetimus tekstus, kuriuos pateikdavo kaip savo.

– Argi ne puikiai parašyta? – klausdavo kokios nors gražuolės, rankoje kilnodamas taurelę.

Niekada nepasižymėjau nei taktu, nei dideliu mandagumu, tad dažnai įkišdavau savo trigrašį:

– Na taip, Mikuta puikiai eiliuoja...

Arba Jonas Strielkūnas, arba dar kas nors, bet didelio poetų asortimento P. Čiplys negalėjo patiekti.

Elenos kasdienybę stengėsi pavidairinti vienas solidus muzikos pedagogas iš Kauno, ekskursijų gidas Valentinas iš Panevėžio, gal dar kas nors. Kol galutinai buvo nuspręsta, jog dviejų poetų vienoje šeimoje per daug...

Petras pasirinko dailią ir visai nekompleksuotą veikėją, kuri gyveno tame pačiame name kaip ir Elena,

net toje pačioje laiptinėje, tik vienu aukštu žemiau... Tad net ir šiuo atžvilgiu Petras nesusivytėjo plačiu akiračiu... Su jo kūryba baigėsi turbūt dar blogiau: taip puikiai debiutavęs, bet per dažnai „mindžiojęs kitiems ant skvernų“, t. y. savinęs svetimas mintis ir idėjas, jis staiga dingo iš literatūros orbitos. Kokia tai būtų išvada? Gal tokia: talentą reikia puoselėti ir auginti, tik tada jis prasiskleis naujais, dar nematytais žiedais. Nors, žinoma, niekada nevėlu, net ir 80 metų būnant, imti ir parašyti geriausią savo eilėraštį. Arba išleisti knygą.

Elenos draugų ratas nebuvo labai platus, nors ją, ko gero, pažinojo daugybė žmonių. Dažnai pas ją lankydavosi poetė ir skulptorė Veronika Vildžiūnaitė, gulagus praėjusi poetė Anastazija Sučylienė (vėliau su dukra Jūrate išsikėlus gyventi į Kauną), būrelis Panevėžio teatro artistų su žmonomis ir vyrais, bankrutavusio „Ekranos“ inžinierė Virginija Krišukėnaitė, atvažiuodavo giminės iš Rokiškio. Bet niekada čia turbūt nesilankė pirmojo ryškio teatro žvaigždės, neteko jos namuose regėti nei B. Babkausko, nei D. Banionio, nei... Pagaliau – ar kas nors labai norėtų savo bute matyti įsižiebusią supernovą – daug akinamo spindesio, daug kinkų drebėjimo, o naudos jokios; kai kažkas šalia tviska ir spindi, patys sau tik dar labiau atrodome vargani ir apgailėtini...

Tarp naujų Elenos draugų buvo ir Petras Nr. 2, būsimasis jos vyras Petras Juodiškis, kuriam Elena padovanojo gražią dukterį Mildą. Puiki šeima: šeimos galva Petras Juodiškis, motina Elena Mezginaitė, viena duktė Mėta Čiplytė, kita Milda Juodiškytė... Keli žmonės ir kelios pavardės – tiesiog puiku!..

Bet idilė tęsėsi neilgai. Nors šeima gavo naują didelį butą Kniaudiškių mikrorajone, greit Petras,

Elena Mezginaitė su aktoriais Genovaite Gustyte ir Algirdu Galiniu Laibgalių (Rokiškio r.) kultūros namuose, 1999 m. Nuotr. Marijos Šileikaitės-Čičirkienės

diplomuotas inžinierius, neteko darbo, o šeimos ir buto išlaikymo našta gulė ant vis dėlto gana gležnų Elenos pečių. Mažai ką tepakeitė ir tai, kad vyresnioji duktė įsidarbino Panevėžio fotogalerijoje, o vėliau susirado gyvenimo draugą ir persikėlė gyventi į sostinę. Guodėsi Elena draugams, kad jos vyras nenorįs dirbti Darbo biržos jam siūlomo mažai kvalifikuoto darbo – vis dėlto esąs inžinierius, turintis aukštąjį išsilavinimą!.. Jau garbingo amžiaus sulaukusi Elena buvo priversta varstyti redakcijos duris ir prašyti darbo, o juk bet kokia įstaiga netrykšta džiaugsmu priimdama dirbti pensininką, nors ir gana žinomą.

Išėitis vis dėlto atsirado. Elena pasirašė sutartį su Kultūros ir sporto rėmimo fondu, kurį sugundė pažadėjusi parašyti monografiją apie Donatą Banionį.

– Ar tu priversi jį dvasiškai apsinuoginti, ar sugebėsi įtikti tokiam išlepintam artistui, kurį dievina visa Rusija? – atsimenu, paklausiau, bet Elenutė tik numojo ranka.

Man regis, ji nė nebandė belstis į superžvaigždės duris. Vietoj lauktos monografijos pasirodė leidinys „Panevėžio Lėlių vežimo teatras“ – su šiltai, netradiciškai pateiktu tekstu, gausiomis iliustracijomis ir Elenos eilėraščiu „Balti vilkai“, skirtu teatro direktoriui Antanui Markuckiui.

– 2000 litų man vis dėlto – nemaži pinigai, – sakė poetė. – Bent jau sugebėjau likviduoti skolas už butą.

Niekas nežinojo, kad jau pradeda tikėti jos gyvenimo pabaigą pradėjęs skaičiuoti laikrodis... Kokia neteisybė – Elena visada sakydavo, jog gyvens ilgai, bent iki 80 metų, nes yra kilusi iš tikrų ilgaamžių gi-

Poeto Jono Strielkūno kūrybos vakaras Panevėžyje, 1982 m. Nuotr. S. Vaišelio

minės... Kažkoks kvailas restoranas Vilniaus centre, Rašytojų sąjungos rūsyje, kažkokie kvaili laiptai be turėklų, laiptai, nuo kurių jau buvo nusiritęs ir mirtinai užsimušęs vienas žinomas literatas, kažkoks kvailas paslydimas... Ak, mirtis visada yra bjaurus, kvailas ir nelauktas dalykas, net jei kartais gyvenai lengvabūdiškai ir neatsakingai, net jei mėgai vaikščioti tiltų turėklais!..

Bet negi mirtis viską užbraukia? Gal ji – priešingai – tik išryškina žmogaus didybę ar menkumą, gal ji tik parodo, ko iš tikrųjų žmogus buvo vertas? Elenos eilėraštyje, skirtame žuvusiam aktoriui Auriui Babkauskui (garsiojo Broniaus Babkausko sūnui), yra eilutės, kviečiančios galvoti ne apie mirtį, o apie meilę:

*Kai eina mirtis kaip katė abejinga
Ir plyšta palaikė skarelė vilties,
Galvok apie meilę. Kai viskas*

nusninga,

Išbyra, supūva – ji lieka vis tiek.

Taigi amžina ne mirtis, o meilė. Bet ne visada tuo patiki, kai atsistoji prie E. Mezginaitės kapo Šilaičių kapinėse prie Panevėžio. Taip, vieta labai prestižinė – ant paties aukščiausio kalno po beržais – eiliniam mirtingajam nėra ko ir svajoti apie tokią amžinojo poilsio vietą. Taip, paminklas labai gražus, garsaus skulptoriaus A. Vytėno sukurtas. Betgi – kapas atrodo neprižiūrimas, tiek daug giminių ir draugų buvo, o nėra kam bent kokią gėlę pasodinti...

Bet tikiuosi, kad besirengiant poetės 70-mečiui jos amžinoji poilsio vietė buvo tinkamai sutvarkyta ir niekam neteks raudonuoti dedant neužmaršties ir meilės gėles...

*Jau dabar tu – buvusi, jau drįstanti
Atlaidžiai ir niekint, ir globoti.*

*Jau dabar, dabar jau – nebeklystanti,
Kaip rodyklė į garbingą stotį.*

(Eilutės iš E. Mezginaitės eilėraščių rinkinio „Provencijos tango“)

Jonas Strielkūnas

Requiem Elenai

*Ir negraži buvo graži
Mūsų jaunystė Panevėžy.*

I
*Kodėl, kai žiemą tiek saulės,
Tamson stačia galva krenti?
Mirtis visada arti.*

*Kodėl mes jos vardą minim
Linksmų draugų apsupty?
Mirtis visada arti.*

*Kvapį jinai kaip šienas,
Kaip krienas jinai karti.
Mirtis visada arti.*

*Vaikštom Pelenų dieną
Savo plėnim apiberti.
Mirtis visada arti.*

II
*Gaila pasaulio, kurio su tavim netenku.
Gaila težtančio galužiemio ledo.
Gaila lapino, einančio gimtinės mišku,
Kurs tavęs šiandie nebesurado.*

III
*Kam pasauly valkataujam,
Vėl nesupratau...
Paskutinę tavo saulę
Danguje matau.*

IV
*Dabar jau tikrai sugrįžti į apdainuotąjį kraštą,
Į kraštą, kur buvome kartais laimingi, kur buvom jauni,
Į žemę, kur džiaugsmo ir skausmo per amžius nemąžta,
Bet, ašaroms byrant, sukandęs dantis gyveni.*

*Dabar tavo žemė tavęs nepaliks jau, ir tu jos nebepaliksi,
Nei Kupiškio smėlio, nei Panevėžio akmenų.
Tik jausi, kaip, vasarų vieškeliams tylint,
lyg laibos žvakelės sublyksi
Linai mėlynieji iš tavo dainų ir dienų.*

2005. II. 10.

DAIVA VILKICKIENĖ

*Rokiškio Juozo Keliučio viešosios bibliotekos
direktorės pavaduotoja*

...Nebepaliks Tavęs ir gimtoji Rokiškio žemė... Nors nebėra gimtojo Petriškių kaimo ir bėgant metams mažėja Tave pažinojusiųjų, nors Rokiškio krašte nebe taip kaip kadaise gausiai žydi linai – baltas gimtinės takelis kiekvieną iš mūsų palydi ir sutinka prisiminimuose, Tave su meile ir šiluma mena tie, prie kurių gyvenimo prisilietei, o išdainuotame Tavo žodyje „amžinai, amžinai mėlynuoja linai...“

...Nepažinojau Tavęs, Elena, neteko artimai bendrauti – mačiau tik iš atstumo – bibliotekos renginiuose, bet atradau Tave Tau išėjus anapus... Per Tavo eilėraščius ir dainas Tavo tekstais, Tavo mintis, išsakytas dienoraščiuose, klausantis Tave pažinojusiųjų prisiminimų, stovėdama prie smėlėtame Panevėžio kalnelyje supilto Tavo kapo... Žvelgdama į rausvo granito skulptūrą – kuklią ir kartu meilę teatrui bylojančios karališkos laikysenos... Ir už skulptūros vėjyje siūruojančius liaunus berželius, į kuriuos Tavo draugai įkėlė meniškų inkilus, kad kiekvieną ankstyvą pavasarį iki pat vėlyvo rudens Tau savo giesmes čiulbėtų paukščiai...

...Nors nebuvai Tu kritikų ir gerbėjų liaupsinama žvaigždė visoje Lietuvos padangėje, nebepaliks Tavęs nei paukščiai giesmininkai, užklystantys prie Tavo amžinojo poilsio vietos, nei kūrėjai, menininkai ir svajotojai, Tavo gyvas eiles apkabindami gitaros garsais ir nešdami per visą Lietuvą...

...Tokia Tu ir liksi – mylinti gimtinę, žmogų, teatrą ir poeziją – originali poetė ir stipri asmenybė, ištikima sau, nesikeitusi literatūriniuose vėjuose ir skersvėjuose, neieškojusi garbės ir naudos – bet daugelio mylima ir sava. Galbūt netolimoje ateityje rokiškėnų literatū iniciatyva viena iš Rokiškio gatvių bus pavadinta Tavuoju vardu – Aukštaitijos žvaigždės, savo kasdieniais darbais ir nekasdieniu talentu spindėjusios mažame Lietuvos kampelyje...

Amelija Mažylytė – matematikė nuo Panemunėlio

BRONIUS RIAUBA

Carinės priespaudos laikais Mai-
ronis rašė:

*Jeį po amžių, kada skaudūs
pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs
dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto
naktis
– Ar jiems besuprantamos bus?*

Ir mums, šių dienų vaikams, ar
visada suvokiama, kuo gyveno, ko
siekė mūsų pirmtakai?

Domėdamasis gimtojo krašto
praeitimi, ieškojau iškilių asmenybių,
sietinų su manąja profesija – mate-
matika. Apsidžiaugiau radęs Ameliją
Mažylytę. Ir aptikęs jos vertingą ra-
šytinį palikimą. Palikimą – vertingą
Rokiškio krašto ir Lietuvos kultūros
istorijai. Atminties prošvaistės nuke-
lia į 1955 m. rudenį ir 1956 m. pava-
sarį. Buvo taip. Lietuvos matematikų
patriarchas profesorius Zigmas Že-
maitis paprašė kartu užėiti į Lietuvos
mokslų akademijos biblioteką ir
padėti surasti kai kuriuos leidinius.
Profesorius buvo charizmatiška as-
menybė. Tad nenuostabu, kad jam
pasirodžius sujudo visa biblioteka.
Kur buvus kur nebuvus prie mūsų
priėjo moteriškė ir tarė: „Laba diena,
profesoriau! Esu Amelija Mažylytė.
Ar prisimenate mane?“ Besikalbant
profesorius Amelijai pristatė ir mane
kaip jos kraštiečių. Pasisakiau, kad esu
iš Urlių kaimo, esančio prie Salų. O,

sako, žinau Urlius. Žinau Salas. Ten
teko būti su tėveliais atleidų metu.
Tada buvau studentas ir tada buvo
kiti reikalai. Ir nerūpėjo arčiau su ja
pabendrauti.

Amelija Mažylytė gimė 1900 03 17
Rokiškio r., Panemunėlio vlsč., Vė-
brių km. Tėvas – stambus ūkininkas,
motina – kilusi iš bajorų giminės.
Šeimoje, be Amelijos, augo dar dvi
seserys. Vyriausioji Ona buvo žino-
mo terapeuto, dirbusio ir Rokiškyje,
profesoriaus Mykolo Marcinkevi-
čiaus žmona ir kardiochirurgo prof.
Algimanto Marcinkevičiaus motina.
Sesuo Veronika – biologė, gyveno
kartu su Amelija. Mažylių šeima
bendravo su Panemunėlio klebonu
Jonu Katele. Apie jį rašiau šiame
žurnale, o platesnis mano straipsnis
apie jį pasirodys serijoje „Lietuvos
valsčiai. Panemunėlis“. Galbūt Jonas
Katelė paskatino Mažylius visas tris
dukras leisti į mokslus? O galbūt pa-
tarė Amelijai rinktis matematiką?

Amelija pradžios mokslus baigė
Panemunėlyje 1912 m., o 1918 m.
Voroneže aukso medaliu baigė eva-
kuotą Vilniaus mergaičių gimnaziją.
Šioje gimnazijoje mokytojavo mate-
matikai, baigę aukštuosius mokslus –
P. Mašiotas, M. Šikšnys, Z. Žemai-
tis ir lietuviškų vadovėlių autorius
J. Damijonaitis. Aišku, kad jie turėjo
tiesioginę įtaką pasirenkant Amelijai
matematikės profesiją. Karui pasi-
baigus, visos trys seserys grįžo į Lie-
tuvą. Grįžusi Amelija 1919–1920 m.

mokytojavo Panevėžio gimnazijoje.
Bet jos gyvenimo credo – mokslo
siekis. 1920 m. įstojo į Kaune or-
ganizuotą Aukštųjų kursų Mate-
matikos skyrių, kurių pagrindinis
organizatorius buvo Z. Žemaitis.
1922 m. Kaune įkūrus Lietuvos
universitetą, ji pradėjo studijuoti
matematiką Matematikos-gam-
tos fakultete, kurio dekanas buvo
Z. Žemaitis. 1925 m. tapo diplo-
muota matematike.

Dar studijuodama Amelija dirbo
Švietimo ministerijoje korektore,
vėliau Pradžios mokslo skyriaus
sekretore.

1925–1940 m. ir 1941–1944 m.
mokytojavo Kauno gimnazijose bei
Lietuvos moterų kultūros draugijos
mergaičių mokytojų seminarijoje ir
S. Daukanto mokytojų seminarijoje
Kaune. 1940–1941 m. mokytojavo
Zarasų gimnazijoje.

Tačiau jos gyvenimo siekis, kaip
jau minėta, buvo mokslas. Todėl
1929 m. baigė dar ir Kauno univer-
siteto Teologijos ir filosofijos fakul-
tetą. O matematikos žinias gilino
stažuodama Grenoblio universitete
ir vasaros atostogų metu keliaudama
po užsienį. Iš čia parvežtos į Lietuvą
matematikos žinios atspindėtos jos
publikacijose ([6] – [15]).

Amžininkai Ameliją mini kaip
aukšto lygio matematikę, huma-
nišką ir puikią pedagogę, įdomiai
vedančią matematikos pamokas ir
darbe pasiekusią gerų rezultatų.

Verta paminėti, kad Amelija gerai mokėjo graikų, lotynų, rusų, lenkų, vokiečių ir prancūzų kalbas. Aktyviai dalyvavo pedagoginės spaudos baruose. Bendravo su J. Jablonskiu, K. Būga, J. Tumu-Vaižgantu ([5]) ir kt. tarpukario laikotarpio inteligentais.

1944–1948 m. dirbo valandininke Vilniaus pedagoginiame institute. Dėl įvairių priežasčių metė pedagoginį darbą. 1944–1946 m. dirbo Vilniaus 1-osios tarybinės ligoninės raštinės vedėja. 1946 m. pradėjo dirbti Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje. Čia dirbo iki 1956 m. Tais pačiais metais išėjo į užtarnautą poilsį.

Mirė Amelija Mažilytė 1972 04 30 Vilniuje. Gaila, kad pokario metu Lietuvos matematikų bendruomenė ją primiršo. Tačiau malonu, kad anykštėnas kolega Algirdas Ažubalis iš naujo ją pristatė Lietuvai.

Pereikime prie A. Mažilytės palikimo, nes mano kaip matematiko profesija tai įpareigoja.

Jos publikacijas galima suskirstyti į tris grupes:

1) matematikos istorija ir matematikos mokslo žinių populiarizacija ([8], [12], [14], [15]);

2) matematikos istorija ir matematikos dėstymo metodika ([10], [13]);

3) matematikos dėstymo metodika ([7], [9], [11]).

Koks buvo istorinis ir dalykinis tarpukario Lietuvos kontekstas? Pirmiausia buvo jaučiama žala, patirta 1832 m. uždarius Vilniaus universitetą. Nuo uždarymo iki 1922 m. Lietuva neturėjo aukštosios mokyklos. A. Mažilytė viena pirmųjų šurmavo matematikos mokslo aukštumas. Nelengvi buvo ir pirmieji matematikos mokslo žingsniai Aukštuosiuose kursuose (1920–1922 m.) ir Kauno universitete (1922–1930 m. vadinto Lietuvos universitetu, o nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo

Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto fizikų ir matematikų pirmoji laida. Iš kairės: Jadvyga Bradauskaitė, Povilas Brazdžiūnas, Samuelis Kapitas, dekanas prof. Zigmas Žemaitis, Juozas Matusevičius, Kazys Mačernis, Paulius Slavėnas ir Amelija Mažilytė, 1925 m.

universitetu). Taigi pirmieji mokslinio darbo daigai pasirodė tik atkūrus nepriklausomybę, po Pirmojo pasaulinio karo. Per dvi dešimtis metų buvo padėti tolesnės matematikos plėtros pagrindai.

Iš publikacijų ir to laikotarpio istoriografijos matyti, kad A. Mažilytė sėmėsi žinių ne tik studijų metu, bet, ypač svarbu pabrėžti, sėmėsi savarankiškai. Ir tai darė visą tarpukario laikotarpį. Dirbdama savarankiškai, ji susipažino su XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios pasiekimais. Pasiekimais, dar nesusigulėjusiais, plačiai nenušviestais ir sunkiai prieinamais.

Publikacijose atsiskleidžia ir moteriško charakterio savybės: kruopštumas, baimė ką nors praleisti, nepaminėti ir užmiršti. Taip pat išryškėja ir populiarintojos talentas. Šioje srityje ji – pirmėivė ir bene produktyviausia.

Iš visų A. Mažilytės publikacijų vertingiausios [12] ir [15] ir dalykinė, ir turiningumo prasme. Jos tarsi kelrodis tiems, kurie trokšta giliau ir plačiau susipažinti su geometrijos raidos istorija. Čia gausu vertingų minčių, esančių ir už geometrijos „sienų“.

Publikacijose pateikiama geometrijos istorija nuo 3000 m. pr. Kr. iki

XX a. pradžios. Plačiau aptarsime laikotarpį, prasidedantį Euklido (apie 365–300 m. pr. Kr.) „Elementų“ (arba „Pradmenų“) pasirodymu. Autorė pabrėžia Euklido nuopelnus sutvarkant geometrijos žinias į vieningą visumą ir trumpai atpasakoja „Elementų“ 13 knygų turinį. Bet svarbiausia tai, kad juos vertina kritiškai, pabrėždama jų trūkumus. Pažymi, kad viena silpniausių vietų – apibrėžimai. Taip pat nurodo be jokių apibrėžimų vartojamas tolydumo ir judesio sąvokas, kurios iš esmės buvo galutinai suformuluotos tik XIX a. pabaigoje. Išrutuliotos K. Vejerštraso (1815–1897), F. Kleino (1849–1925) ir D. Hilberto (1862–1943) darbuose. Gana plačiai nušviesta vadinamojo 5-ojo (arba lygiagrečių) postulato ilga ir dramatiška istorija. Detaliai pateiktas mokslininkų įnašas šalinant Euklido geometrijos trūkumus. Ji pamini vardus ir darbus mokslininkų, kurie „prapuolė“ istoriografijoje. Vardus, kurių nėra net P. Katiliaus (1903–1995) vadovėlyje ([16]). Autorė pabrėžia, kad tik XIX a. pradžioje buvo suprasta (bet neįrodyta), jog 5-asis postulatas yra nepriklausomas nuo kitų postulatų ir aksiomų. Dėl tos priežasties pasirodė

N. Lobačevskio (1792–1856), po to B. Rymano (1826–1866) neeuklidinės geometrijos. Geometrijos, kuriose buvo pakeistas 5-asis postulatą. Įdomu, kad autorė pabrėžia B. Rymano suformuluotą geometrijos koncepciją: t. y. kad trijų matmenų erdvė nėra vieninga realybė, o tik specialus bendro erdvės supratimo atvejis.

Kaip žinoma, neeuklidinės geometrijos dėl „keistų“ savo išvadų iškart nebuvo pripažintos. Ir autorė pabrėžia, kad galutinio pripažinimo jos susilaukė tik XX amžiuje, ypač D. Hilberto dėka.

Publikacijose pateikiama biografinių žinių. Taip pat paliečiamos artimos geometrijai sritys, tokios kaip matematikos pagrindai ir aksiominis metodas.

Matyti, kad žinias, panaudotas šiose publikacijose, autorė sukaupe dirbdama savarankiškai. Juo labiau, kad Kauno universitete dėl suprantamų priežasčių nuomonė apie neeuklidines geometrijas buvo nevienareikšmė. Tik 1932–1940 m. neeuklidinių geometrijų kursą skaitė P. Katilius, grįžęs iš stažuotės Haidelbergo universitete.

Šios publikacijos svarbios ir šių dienų požiūriu, ypač vidurinių mokyklų matematikos mokytojams.

Trumpai apie kitas publikacijas

Drąsi ir sveikintina A. Mažilytės iniciatyva pristatyti visuomenei K. F. Gausą (1777–1855). K. F. Gausą, kurį, kaip rašo autorė, amžininkai vadino „matematikos kunigaikščiu“ („Princeps mathematicorum“) ir kurio darbai suprantami tik matematikams profesionalams. Tad kaip autorė jį pateikia Lietuvos skaitytojui? Jis pristatomas atskiroje straipsnio dalyje, parašytoje A. Mažilytės ir Prano Dovydaičio (1886–1942). Pristatomas, sakyčiau, vykusiai. Pateikiami prieinamiausi darbai: septyniolikakampio brėžimas, mažiausių kvadratų metodas

ir darbai iš skaičių teorijos (jį vadina „skaitmenų mokslu“). Taip pat įdėta trumpa K. F. Gauso biografija, kurią svariai papildė žinomo matematiko E. Kumerio (1810–1893) darbų įvertinimas. P. Dovydaitis, papildydamas A. Mažilytę, kalba apie K. F. Gauso požiūrį į erdvės koncepciją. Jis rašo: „<...> suminėti didžio vyro pasaulėžiūros bei gyvenimo žiūros“.

Kitų publikacijų plačiau nepristatinėsiu. Daug ką pasako jų pavadinimai. Paminėsiu keletą vietų, visų pirma nusakančių A. Mažilytės erudiciją.

Štai kad ir rašant apie skaičiuotes, pro jos akiratį nepraslysta toks svarbus ir populiarus veikalas kaip Nikomacho (II a.) aritmetika. Šią J. Kamerarijus (1500–1574) redaguotą laidą reformacijos ideologas P. Melanchtonas pavadino poema.

Metodinio pobūdžio straipsniuose ([7], [9], [10]), tarytum atsiliepdama į tų dienų aktualijas, autorė siūlo aukštosios matematikos elementus įtraukti į vidurinės mokyklos kursą. Remdamasi F. Kleino autoritetu, pabrėžia, kad vaikus reikia mokyti ne tik „rimties matematikos“ (t. y. elementariosios), bet ir „judesio pradų“ (t. y. kintamųjų dydžių matematikos pradų).

Plačios pedagogikos ir metodikos žinios bei kvalifikacija atsispindi [14] straipsnyje. Jame pristatomi periodiniai leidiniai vokiečių, rusų, anglų ir prancūzų kalbomis, skirti vidurinei mokyklai.

Suprasdama tų dienų aktualijas, straipsnyje „Metras“ ([15]) Amelija paprastiesiems žmonėms, sunkiai atsiskantiems aršinių, sieksnio ir t. t., siūlo dešimtainę matų sistemą. Sistemą, kuri valstybiniu mastu buvo įteisinta dar 1791 m., Rusijos imperijoje, kuriai priklausė ir Lietuva, tik 1899 m., o Lietuvoje – tik 1920 m. gegužės 25 dieną.

Justinas Marcinkevičius yra pasakęs: „Koks didelis pasaulis mus supa pradedant garsu ir šviesa ir baigiant

žmogumi bei jo pagamintais produktais: miestais, mašinomis, meno kūriniiais.“

Kukli kultūros barų darbininkė Amelija Mažilytė verta didesnio dėmesio. Ir neverta būti užmiršta!

Literatūra

1. *Ažubalis A.* Matematika lietuviškoje mokykloje (XIX a. pr. – 1940). – Vilnius, 1997.
2. *Ažubalis A.* Iš Lietuvos matematinio švietimo praeities. – Kaunas, 1997.
3. Mažilytės A. byla. Lietuvos valstybės archyvas. 391.7.3653.
4. Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos–Gamtos fak. protokolai. 1926 09 07 – 1930 06 12. VU biblioteka, RS, F12-677.
5. Mažilytės A. laiškas kun. Tumui. LMA biblioteka, RS, F12-677 (1923 04 29).
6. Lietuvos universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Vilniaus universiteto Fizikos, Matematikos, Mechanikos, Informatikos ir Statistikos absolventai. 1922–2009. – Vilnius, 2010.
7. *Mažilytė A. A.* Gvildžio „Aritmetikos uždavinynas pradžios mokyklai“, I d. Recenzija // Lietuvos mokykla. 1928, Nr. 2, p. 112.
8. *Dovydaitis P., Mažilytė A.* Carl Friedrich Gauss // Kosmos, 1928, Nr. 9, p. 422–427.
9. *Mažilytė A.* Matematikos mokymo tikslai // Lietuvos mokykla, 1932, Nr. 1.
10. *Mažilytė A.* Skaičiuotės mokymo raida // Lietuvos mokykla, 1933, Nr. 2.
11. *Mažilytė A. A.* Gvildžio „Aritmetikos uždavinynas pradžios mokyklai“, II d. Recenzija. // Lietuvos mokykla, 1935, Nr. 2.
12. *Mažilytė A.* Pirmieji neeuklidininkai // Šviesos keliai, 1935, Nr. 11, p. 675–680.
13. *Mažilytė A.* Matematikos žurnalai mokykliniais klausimais // Gamta, 1939, Nr. 1.
14. *Mažilytė A.* Metras // Lietuvos mokykla, 1939, Nr. 12.
15. *Mažilytė A.* Svarbiausios geometrijos brendimo mintys // Gamta, 1939, Nr. 3–4, p. 229–234.
16. *Katilius P.* Geometrijos pagrindai. – Vilnius, 1966.

Mažinti skausmą ir didinti malonumą, džiaugsmą...

Reda Kiselytė, Rokiškio „Romuvos“ gimnazijos
bibliotekos vedėja, kalbina
Vitą Arešką

Skrieja laiko ir įvykių karuselė... Kai Juozo Keliuočio literatūrinės premijos laureatų sąrašas ilgėja, tuomet išauga dar didesnis atsakomybės ir jaudulio jausmas. Kalbinti ir atsiverti – nepaprasta. Jau praeityje užfiksuotos Andriaus Konickio, Vandos Juknaitės, Vytauto Girdzi-jausko išsakytos mintys, parengtas straipsnis apie Vaidotą Daunį. Penktasis minėtos premijos laureatas Vitas Areška labai geranoriškai sutiko savo mintis išsakyti Rokiškio krašto kultūros žurnalui „Prie Nemunėlio“. Gerbiamas literatūros tyrinėtojas, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras Vitas Areška ne tik apžvelgs savo gyvenimo ir veiklos kelią, bet ir pasiges romantinio švelnumo, o susvetimėjimą įvardys kaip didžiausią mūsų priešą...

R. K.: Rokiškio krašto kultūros žurnalo „Prie Nemunėlio“ skaitytojams papasakokite apie save. Išsamiai apie tai ką kalbate prisiminimų ir apmąstymų knygoje „Kumelė vardu Emilja“. Deja... Ją turbūt skaitė ne daugelis...

V. A.: Likimas man padovanojo ilgą amžių. Vaikystė buvo saugi ir laiminga. Buvau skirtas mokslui. Tėvas kalbėjo, kad tik per mokslą galima pasiekti laimę. Bet 1940 m. tėvas mirė. Tuomet man buvo trylikos metų. Svajonės tarsi žlugo. Baigiau dar šeštą skyrių ir reikėjo griebtis plūgo rankenos, nes buvau vyriausias vyras šeimoje. Ūkio darbai man visai nepatiko, jie atrodė nuobodūs, monotoniškai pasikartojantys. Bet vis tiek ėjau paskui kumelės uodegą. Net lakiausiose svajonėse ir fantastiškiausiuose sapnuose ateityje nemačiau savęs tarp mokslo daktarų ir profesorių, o tuo labiau, kad būsiu priimtas į rašytojų gretas, ateityje vaikščiosiu Berlyno, Niujorko, Madraso gatvėmis. Tačiau

prieš tai dar reikėjo nueiti ilgą kelią, pilną skurdo, vargo ir kančių. Kelionėje į mokslo aukštumas privalėjau apsišarvuoti kantrybe, įtempti valios pastangas ir nevengti sunkaus darbo. Padėtį blogino ir tai, kad tuo metu pasaulyje vyko istorinės grumtynės tarp dviejų diktatorių – Stalino ir Hitlerio. Žiaurios kruvinos grumtynės tarp dviejų imperijų – socializmo ir nacionalsocializmo. Pro mano gimtąjį Zybolių kaimą vieškeliu pamainomis žvangėjo svetimų kariuomenių tankai – rusų, vokiečių ir vėl – rusų.

Kad likau gyvas, nulėmė atsitiktinumas; jeigu būčiau gimęs kokią savaitę anksčiau, būtų tekę eiti į frontą arba prisidėti prie partizaninio judėjimo, tai padarė mano mokyklos draugai, jie visi žuvo. O aš gimiau 1927 m. sausio 6 dieną.

Antras atsitiktinumas – įnoringas kumelės charakteris. Vieną saulėtą dieną akėjau pūdymą. Ta mūsų rusvaplaukė kumelė, pajutusi, kad mano rankos dar silpnos ją valdyti,

staiga pasuko namų link, pasuko tiesiai per žydinčių žirnių lauką. Motina jaudinosi ne tiek dėl nuostolių, kiek dėl manęs. Ką toliau daryti? Vieną dieną iš kažkur nuo Obelių parapijos atsivežė užkurį. Tuo metu buvau baigęs Rokiškio suaugusiųjų gimnazijos antrą klasę.

Trečias atsitiktinumas – seniūno apsilankymas. Jis atnešdavo mokesčių, duoklių, kontribucijų lapelius, reikalavimus stoti į raundonųjų gurguolių gretas. Juk artėjo kolektyvizacijos pradžia. Išeidamas seniūnas prasiitarė, kad Vilniaus universitetas organizuoja kažkokius kursus, kur galima greičiau įgyti vidurinio mokslo atestatą. Ta žinia pasidalijau su Rokiškio valsčiaus partorgo sūnumi Jonu Timofejevu, irgi ketinančiu vykti į tuos kursus. Bet buvo būtina gauti Rokiškio apskrities partinio biuro rekomendaciją. Prieš tai valsčiaus partorgas privalo išduoti teigiamą charakteristiką. Kas tai per daiktas – neturėjau jokio supratimo.

Už tėvą mano draugas Jonas tą „daiktą“ sukūrė, nors pagal žanro standartus buvau lygus nuliui: nebuvau nei pionierius, nei komjaunuolis, lankiau bažnyčią (ypač neigiamas aspektas), nedirbau jokio visuomeninio darbo, nežinojau, kas tas socializmas ir nacionalsocializmas. Žinojau tik tiek, kad vienų ir kitų kaimo žmonės bijo, nes vieni ir kiti taikėsi ką nors atimti.

Jis sukūrė tokią charakteristiką „Nors Vitas Areška yra kilęs iš vidutinių valstiečių šeimos, jis pritaria tarybų valdžios įtvirtinimui Lietuvoje, nuoširdžiai siekia mokslo, kad vėliau atiduotų visas savo jėgas socializmo statybai, fašistų nuniokoto krašto atstatymui. Jis yra pusiau našlaitis, neturi tėvo. Mokosi tik gerais ir labai gerais pažymiais, yra drausmingas, aukštos moralės, aktyviai dalyvauja komjaunimo organizuojamuose mokinių susirinkimuose.“ Ir taip toliau, ir taip toliau. Man tai buvo pirmoji pamoka, kaip dumti akis valdžiai. Kas prieštaravo bolševizmui, buvo nutylėta, o ko nebuvo – pripažinta kaip asmenybės savastis.

Gal kokie aštuoni būsimi kursantai iš Rokiškio krašto sėdome į prekinį traukinį ir 1945 m. išvykome į nežinią. Mane sutiko pusbrolis Antanas, jau tuomet pradėjęs studijuoti chemiją. Jis nusamdė vežiką su arkliu traukiama egzotiška karieta, kuri tiesiai pro Aušros vartus pasuko į Didžiąją ir Pilies gatves, į studentų bendrabutį. Tik kursantų niekas neapgyvendino normaliuose bendrabučiuose. Nors jie buvo lygūs studentams, bet šie atrodė lygesni. „Tauro“ bendrabučio kambaryje gyvendavo po du ar keturis studentus, o kursantai – po dešimt ar penkiolika. Studentų elitas beveik atvirai veikė prieš rusų okupaciją. O mes jiems atrodėme skurdžiai, „liumpenai“, iš visų pakampių kompartijos atrinkti pretendentai,

norintys prasiskverbti į tikrąjį elitą. Gal taip ir buvo. Užtenka prisiminti buvusį kursantą, o vėliau akademiką Vytautą Statulevičių, Vakarų universitetuose profesoriavusį Aleksandrą Štromą, ateityje garsius rašytojus ar istorikus – Alfonsą Bieliauską, Antaną Bieliauską, Alfonsą Maldonį, Kostą Kauką, rokiškėną Joną Lapašinską.

Vilnius pradžioje atrodė didingas ir paslaptingas, su gausiais bažnyčių bokštais miestas. Tačiau greit supratau, kad jame gyvenimas bus nesaldus. Maistas ypač skurdus ir ribotas, pagal korteles. Su Jonu Šeštakovu iš Zarasų krašto griuvėsiuose virdavom ruginių miltų košę. Skurdą lydėjo utėlės ir niežai. Bendrabučio komendantas visus varydavo į pirtį ir liepdavo išsitepti visą kūną kažkokiu siera dvokiančiu tepalu. Bendrabutis ir auditorijos nekūrenamos, rašėme su pirštinėmis. Vietoj sąsiuviniių iš kažkur gavome senų buhalterinių knygų, kurių viena lapo pusė buvo tuščia. Daugeliui padėjo tėvai. Mano mama ypač stengėsi. Bet pasiekti gimtuosius Zybolius nebuvo lengva. Reikėjo keliauti traukiniu persėdant Daugpilyje. Gerai, kad dar pusbrolis Antanas, būdamas chemiku, atnaujindavo senus kelionių bilietus. Kartą Daugpilyje žiemą nebegalėjome persėsti į traukinį, nebebuvo vietų. Užšokome ant laiptelių. Iš fronto keliavę kareiviai manęs pasigailėjo ir priėmė į vagoną. Bet kuomet išlipau Vilniaus stotyje, iš lentelių sukaltas mano „lagaminas“ pasirodė tuščias.

Kursuose mokėsi nemažai žydų, rusų, karaimų tautybės kursantų, grįžusių iš vaikų namų ar net iš fronto. Tikrųjų studentų panieka mums nors kartą pasitarnavo. 1946 m. buvo paskelbta, kad organizuojama ekskursija į Maskvą ir Leningradą. Tai buvo propagandinė kelionė, bet nė vieno studento, norinčio vykti į tą ekskursiją, neatsirado. Matyt,

baimintasi, kad negalės sugrįžti į amerikonių išvaduotą tėvynę. O kursų lankytojai sutiko entuziastingai, nes kelionę apmokėjo valdžia. Išskridome dvi grupės, po 25 studentus, dviem transporto lėktuvais. Ekskursija buvo įspūdinga. Valgyti davė pagal „liter B“ korteles. Pagal jas maitinosi universiteto profesoriai. Aplankėme muziejus, fabrikus. Maskviečiai stebėjosi, kad mes be kepurių ir daugelis visai nekalba rusiškai, nors atvykę iš Rusijai priklausančio „krajaus“.

Kursuose dėstė universiteto profesoriai, docentai ir dėstytojai. Pavyzdžiui, tuometinis universiteto rektorius profesorius Zigmas Žemaitis, būsimasis rektorius akademikas Jonas Kubilius. Mokslas man sekėsi. Ne visi išlaikė įtampą ir skurdą. Po poros metų liko tik pusė studentų. 1946 m. įstojau į komjaunimą. Jau tuomet pradėjau rimčiau lyginti smetoninį režimą, hitlerizmą ir socializmą. Mano draugas Pranas Mišutis įtikinėjo, kad Hitleris nugalėjo beveik visą Europą, o socializmo neįveikė. Tuomet jau pagalvojau, kad socializmas gal tikrai yra humaniškesnis. Tai buvo naivus požiūris. Pažvelgęs į jaunystės klaidas, pajuntu, kad mano įsitikinimai greitai pradėjo evoliucionuoti tolyn nuo socializmo. Bet turėjo praeiti daug laiko. 1951 m. buvau priimtas į kompartijos gretas.

Ir štai gavau atestatą, reikėjo nuspręsti ką studijuoti. Tai buvo nelengva, skurdas dar nesibaigė. Pasirinkau pedagoginį institutą, kur mokslas tęsiasi ketverius metus. Pasirinkau filologiją, su galimybe pereiti į neakivaizdinį skyrių. Mokiausi (1948–1952 m.) labai gerai, todėl gaudavau padidintą stipendiją.

Dėstė žinomi mokslininkai, anksčiau baigę Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, o dalis – garsius Europos universitetus. Tęsėsi žiauri stalinistinio teroro epocha. Buvo

tikrinama dėstytojų praeitis. Stipriai nukentėjo instituto direktorius docentas Marcelinas Ročka, fakulteto dekanas, senas pagrindininkas docentas Petras Mikutaitis. Darbo neteko ir Juozas Jasinevičius, kuris nacių okupacijų metais buvo Rokiškio Tumo-Vaižganto gimnazijos direktorius. Iš dėstytojų pareigų buvo pašalintas profesorius Jonas Laužikas. Nors jis sąžiningai įvykdė įpareigojimą paruošti pranešimą apie „draugo“ Stalino kalbą VIII suvažiavime, bet niekas nepadėjo.

Pedagoginį institutą baigiau raudonu diplomu ir buvau paliktas dėstyti lietuvių literatūrą. 1954 m. išlaikiau konkursinius egzaminus į aspirantūrą Maskvoje, į TSRS mokslų akademijos M. Gorkio pasaulinės literatūros institutą. Tai buvo elitinis institutas, kuriame mokėsi privilegijuotos „kastos“ – partijų vadovų, generolų, žymių mokslininkų vaikai, nebūtinai gabūs. Pavyzdžiui, vokiečių kalbos seminare dalyvavo kompartijos CK prezidiumo nario Anastaso Mikožano dukra, kuri skurdesnius aspirantus kartais pakviesdavo pietų ar vakarienes. Tame institute kandidato laipsnio (daktaro) disertacijas yra apginęs ne vienas lietuvių mokslininkas, tarp jų akademikai Jonas Lankutis, Leonardas Sauka ir kiti.

Buvau pasirinkęs T. Tilvyčio poemų analizę. Aspirantūrą baigiau 1958 m., bet disertaciją apgyniau tik 1961-aisiais. Grįžęs iš Maskvos, neturėjau jokios pastogės, tik šiek tiek vėliau gero draugo dėka gavau vieną kambarį bendrame bute. Gyvenau dar studentų bendrabutyje, nors jau buvau žymus „veikėjas“ – instituto partinės organizacijos sekretorius, Vilniaus miesto Lenino rajono biuro narys ir net Lietuvos kompartijos CK narys. 1968 m. buvau išrinktas fakulteto dekanu. Prieš tai buvau Lietuvių ir užsienio literatūros katedros vedėju.

Nuo 1971 m. prasi-dėjo visai naujas mano biografijos puslapis: 1971–1991 m. buvau renkamas Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros vedėju. Tas dvidešimtmetis buvo ypač vaisingas. 1971 m. buvau priimtas į Rašytojų sąjungą. Moksliniuose žurnaluose, literatūrinėje spaudoje nuolat spausdinau savo mokslinius ir kritikos darbus, dalyvavau diskusijose. Tyrinėjimo objektas buvo naujoji lietuvių lyrika. Sujungęs visus tuos darbus, 1983 m. išleidau knygą „Lietuvių tarybinė lyrika. Žanrinė sistema“. Ji tebeturi universalią mokslinę reikšmę. Ją apgyniau habilituoto daktaro laipsniui gauti. Po metų man buvo pripažintas profesorius vardas.

R. K.: *Kodėl Jūsų viduje kilo toks literatūrinis troškulys, kad nuo pat vaikystės linkote prie knygų, troškote jų turėti?*

Rokiškio rajono meras Vidmantas Kanopa sveikina kraštiečių, 2011 metų Juozo Keliuočio literatūrinės premijos laureatų profesorių Vitą Arešką. Nuotr. Albino Kuliešio

V. A.: Zybolių pradžios mokyklos mokytoja Bronė Zolubaitė mokėjo mus sužavėti poetinio žodžio grožiu. Ji reikalaudavo atmintinai išmokyti gražiai skambančius kūrinius, pavyzdžiui, tokio meistro, poetinio kalbos virtuozo kaip Kazimiero Binkio poemų „Atsiskyrėlis Antanėlis“, „Kiškių sukilimas“ ir ypač „Jonas pas čigonas“ ištraukas. „Sveikas ir raudonas / Buvo mūsų Jonas / Vasarą ir žiemą / Lakstė jis po kiemą, / Džiaugėsi viščiukais, / Žaidė su kačiukais / Ir iš smėlio statė / Sau pilis gražiausias. / Niekas jo nematė / Sėdint apsiblausus / Linksmas ir malonus / Buvo vaikas Jonas.“

Prezidento Antano Smetonos gimimo 60-mečio proga padovanojo visiems po knygą, skirtą tai datai. Tai ir buvo pirmoji asmeninė mano knyga. Knygoms reikėjo pinigų. Sužinojęs, kad už skalsiagrūdžius žydą moka didelius pinigus, ėmiau juos rinkti iš rugių lauko. Pasirodė, kad jie labai lengvi. Kilogramą rinkau labai ilgai. Gavau dvidešimt litų, man tai buvo didžiuliai pinigai.

Salomėjos Nėries ir Jono Kosu-Aleksandriškio eilės taip pat perkeldavo iš pilkos kasdienybės į stebuklingą, aukštesnę, nuostabų

pasaulį. Rokiškio valsčiaus šešiaklasėje mokykloje jau plėtėsi galimybės skaityti tai, kas patinka. Kaip ir daugelis mokinių, ir aš su malonumu skaičiau Aleksandro Diuma romantinius avantiūrinis romanus „Trys muškietininkai“ ir „Grafas Montekristas“. Patraukė įdomūs siužetai, drąsūs, viską nugalintys herojai. Dar prisiminiau Justo Pilyponio detektyvinį romaną „Kaukolė žalsvame čemodane“.

Studijų metais pradėjau kaupti nuosavą biblioteką. Kodėl linkau prie knygų? Ne taip lengva atsakyti, matyt, jose mačiau ir jutau tai, ko labai stigo kasdieniniame kaimo gyvenime. Vėliau pradėjau galvoti, jog menas, literatūra, grožis gali pataisyti pasaulį. Tik gerokai vėliau įsitikinau, kad jį pakeisti nėra taip lengva, tam tik grožio ir literatūros neužtenka.

R. K.: *Literatūriniuose darbuose Jūs nepamirštate Rokiškio krašto. Rašote apie jį, analizuojate... Koks šiandien Jūsų santykis su gimtuoju kraštu?*

V. A.: Tik laikas neturi gimtinės. Kiekviena žmogaus ląstelė negali pamesti ryšio su savo vaikyste. Gimtoji kalba, kultūriniai pradai

nepaleidžia žmogaus iš savo glėbio, iš giminės. Geografiniu požiūriu aš jau esu nuo jos atitolęs daugiau kaip per pusšimtį metų, bet ji gyvena manyje, sapnuose matau švarų Laukupės upės dugną, kuriame po akmenėliais slepiasi žuvelės, prisimeniu šalia esantį mišką, pilną uogų ir grybų, atgimsta ramybės ir tylos, tradicinių švenčių ilgesys. Šiandien ryšys vėl atgimsta ir stiprėja. Noriu išsiaiškinti Rokiškio krašto istorinę praeitį. Jos tyrinėjimai tarybiniais metais buvo apleisti. Prisiminimų knygoje „Kumelė vardu Emilja“ tam tikslui paskyriau nemažai puslapių. Domina iš čia kilę kūrybingi žmonės, rašytojai. Apie juos rašiau straipsnius rinkinyje „Rokiškis“ ir Jūsų žurnale (apie Alės Rūtos, Juozo ir Alfonso Keliuočių kūrybą). Juozo Keliuočio kūrybos apžvalgai skirtas straipsnis buvo išspausdintas ir išeivijos literatūrinėje spaudoje – Čikagoje leidžiamame žurnale („Akiračiai“ 1988, Nr. 6, p. 10.).

Su Juozu Keliuočiu bendravau asmeniškai. Kai aš gimiau, jis jau studijavo Sorbonos universitete. Jis man paskambino, kvietė užėiti, turįs reikalą. Tai buvo 1978-aisiais. J. Keliutis buvo tikra lietuvių kultūros legenda ir štai jis man skambina. Nueinu. Ant stalo atsiranda arbatos ir „čerkutė“. Jis žinąs, jog esu kilęs iš Rokiškio krašto ir esu savaitraščio „Literatūra ir menas“ red kolegijos narys. Skundėsi, kad niekas jo nespausdina, o turįs didelį pluoštą naujų eilėraščių, gal galėčiau tarpinėti. Tuos eilėraščius nunešiau Eugenijui Matuzevičiui, tuo metu dirbusiam redakcijoje. Keliuočio eilėraščiai tikrai greit pasirodė savaitraštyje. Telefonu jis padėkojo, buvo labai patenkintas. Žinoma, ne eilėraščiai, o jo humanitarinės filosofijos darbai yra europinio lygio, išleisti knygoje „Meno tragizmas“ 1997 metais.

Iš Rokiškio krašto buvo ir yra kilusių nemažai talentingų literatų ir rašytojų, apie kuriuos reikėtų parašyti. Toks galėtų būti mano santykis su gimtine šiuo metu.

R. K.: *Dabar populiariu teigti, kad šiandieninis žmogus jaučia dvasios nuovargį. Jūsų kartos žmonės ištvėrė daugiau sunkumų ir nepalūžo. Ką manote apie tai?*

V. A.: Visas lietuvių gentis užgrūdino istorinis likimas, nuolatinės okupacijos, būtinybė prisitaikyti ir išlikti. Pirmiausia prisimenu tėvą, kuris negailėdamas jėgų stengėsi prasimušti į gerbtinus ūkininkus, pastatyti gražius trobesius, išleisti į mokslą vaikus. Taigi gal iš jo paveldėjau ambicijas ir išdidumą. Paveldėjau ir motinos genų. Juose buvo daug ko, kas susiję su gyvenimo džiaugsmu, moters laisve. Ir tėvą bei motiną palaikė tradicinės vertybės, ryšys su bažnyčia.

Analizuodamas savo veržimąsi į mokslą, asmens nepriklausomybę, kartais naiviai pagalvoju apie valdingojo ožiaragio totemą, nes gimiau po ožiaragio ženklų. Žmonės visuomet ieško paaiškinimo, net kartais ir fantastiško. Jaunystėje apie jokių totemus nežinojau, nors pagal juos negalvodamas tarsi ir veikiau. Pasirodo, ožiaragiai jau buvo įsikūniję buvusiuose gyvenimuose ir praeityje nemažai pasiekę. Gal tie gyvenimai buvo įdomesni, turiningesni už dabartinį? Gal buvau vienuolis, pirklys, riteris, donžuanas, o gal budelis, despotas, niekšas ir girtuoklis? Nelemta sužinoti. Tekstuose apie ožiaragį kalbama kaip apie mitologinį gyvūną, turintį auksavilnio ožio kūną ir asilo ausis. Šis apibūdinimas gal ir man tiktų, nes gyvenime ne kartą esu pasielgęs kaip tikras asilas.

Kodėl šiuolaikinis žmogus jaučia dvasinį nuovargį? Staiga perėjome į vartotojiškos visuomenės sistemą, kuri nukreipia mūsų veiklą daugiau į

materialinių daiktų kūrimo ir vartojimo pusę, o mažiau – į dvasinę. Jau nebe kolektyvas, o atskira asmenybė veikia aštrios konkurencijos sąlygomis, visiškai atsakydama už save ir savo likimą. Bet susidūrusi su laisve, ji pasimeta, pasimeta ir patenka į nuošalę. Pereina į nusikaltėlišką veiklą. Parduodamas sugebėjimus, žmogus žudo savo laisvę. Ir nieko čia nepakeisi. Filosofas Vytautas Rubavičius, neseniai išleistoje knygoje „Postmodernistinis kapitalizmas“ daro išvadą, kad šiuo metu atskiras individualus žmogus yra tikresnis vartotojas negu šeima ar kolektyvas. Bet tokia sistema dar labiau skatina asmenybės autonomiškumą. Nu-galėdamas konkurencijoje, žmogus tarsi paveldi Dievo galią. Įtampa, pasimetimas laisvės akivaizdoje kaip tik ir sukelia dvasinį nuovargį. Dalis žmonių neišlaikė laisvės ir demokratijos išmėginimo, kurių labai ilgai neturėjome. Mūsų laikų konkurencinėje kovoje neužtenka profesinio pranašumo, dar reikia asmeninio psichologinio lankstumo, net išorinio ir vidinio grožio, talento retorikos srityje.

Dabar žmogui reikėtų dažniau prisiminti laiko patikrintą išmintį: taip praeina pasaulio šlovė. Visų blogybių šaknys – godumas. Tačiau tos intelektualinės formulės žinomos jau tūkstančius metų, o klaidos tos pačios.

R. K.: *Susvetimėjome. Žmogus nebenori išgirsti žmogaus... Kur veda tokia situacija?*

V. A.: Ir atgavęs laisvę žmogus pasirodė silpnas. Anksčiau už jį dar atsakė valdžia, o dabar jis liko vienas su savo problemomis. Kartais atrodo, kad iš esmės visi žmonės, kartais net patys artimiausi, tapo jo konkurentais. Vaikai gana anksti pradeda gyventi atskirai nuo tėvų. Įsilieja į visuomenę ir ieško erdvės, kur galėtų parduoti savo sugebėjimus, grožį, profesiją, humorą. Žmonių ryšiai

išsiplėtė, bet jie tapo egoistiški, be meilės artimui. Jeigu šiuolaikiniam žmogui pasiseka praturtėti, pasiekti aukštumas, jis palinksta į narcisizmą, padidėja jo egoizmas, egocentrizmas, netolerancija kitaip mąstantiems ar gyvenantiems. Internetas ir mobilieji telefonai išstūmė betarpiško bendravimo poreikį. Bendravimas gal ir išliko, net išsiplėtė, bet jis neturi dvasinės šilumos.

Kuomet skaitai „Senąjį Testamentą“, kuris man yra meninis epas apie žmogaus dvilypumą, suvoki, kad žmogus niekada nebuvo ir nėra be nuodėmės ir ydų, be pavydo ir pykčio. „Šventąjį Raštą“ parašė XII a. pr. Kr. Dievo įkvėpti talentingi žmonės. Nuo senųjų religijų iki mūsų dienų buvo siekiama išsaugoti pusiausvyrą tarp blogio ir gėrio, tarp džiaugsmo ir liūdesio, džiaugsmo ir vargo ir t. t.

Dievas kaip ir visos senosios religijos siekia sukurti tobulą žmogų. Penkias dienas krikščionių Dievas kūrė visa, kas gyva, ir tik šeštą dieną iš molio pagal savo paveikslą nulipdė žmogų Adomą. Apgyvendino jį linksmybių rojuje, bet įsakė nevalgyti žinojimo vaisių, žinojimo, kas gera ir kas pikta. Bet kur tau? Ievą sugundė žaltys, o Adomą – Ieva. Dievas, suprantama, galėjo padaryti, kad taip neatsitiktų, bet, matyt, jau žinojo, kad tobulas, paklusnus, be ydų žmogus bus neįdomus. Taigi ir išėjo nebaigtas žmogus. Jį paliko tobulinti sau ir kitiems. Toks tobulinimas ypač patiko komunistams ir islamo šalininkams. Dievas ištrėmė Adomą iš komfortiško gyvenimo sakydamas, kad „savo veido prakaitu tu valgysi duoną, iki nesugrįši į žemę, iš kurios esi paimtas, nes dulkę esi ir dulke vėl pavirsi“ („Šventasis Raštas“, t.1, – V.: Vaga, p. 10). Ieva pagimdė Kainą ir Abelį. Abu jie aukojo Dievui aukas. Tik Dievas į Kaino dovanas net nepažvelgė. Taip gimė pavydas. Kainas iš pavydo

nužudė brolių. Ir pats Dievas kartais savyje jautė kai kuriuos žmogiškus jausmus. Žydams jis taip kalbėjo: „Aš esu Viešpats, tavo Dievas, kurs tave išvedžiau iš Egipto žemės, iš vergijos namų. <...> Aš esu Viešpats, tavo Dievas, galingas ir pavydus, atkeršijęs vaikams lig trečiajai ir ketvirtajai kartai už tėvų neteisybę, kurie manęs neapkenčia, ir pasigailjęs lig tūkstantinei kartai tų, kurie mane myli ir sergi mano įsakymus („Šventasis Raštas“, p. 102).

Dievas suvokė, kad jo kūrinys išėjo prastas, žmonių širdys ir mintys yra palinkusios į pikta, ir nutarė kūrybą pakartoti. Taip teigiamam vyrui Nojui liepė pasigaminti arką ir priimti visų gyvų sutvėrimų poras, žemę ištiko tvanas. Jam pasibaigus, Nojus degino aukas. Dievui patiko tas kvapas ir jis tarė „Niekuomet daugiau nebeprakeiksiu žemės dėl žmonių, nes žmogiškos širdies jausmas ir mintis yra palinkę į pikta iš jaunystės“ („Šventasis Raštas“, p. 15). Čia Dievas skelbė gailestingumą, tačiau istorija kartojasi. Žmonės nepasitaisė, ypač Viešpačiui nepatiko Sodomos ir Gomoros miestų gyventojai, kurie buvo nedoriausi iš visų, didžiausi nusidėjėliai. Tuos miestus sudegino siera ir ugnimi. Maža to, dar buvo paaukotas numirti ant kryžiaus vienatinis sūnus Jėzus Kristus, kad atpirktų pasaulio nuodėmes.

Mažai kas pasikeitė nuo Šventojo Rašto laikų. Žmogiškų santykių susvetimėjimas naujaisiais laikais paveikia kiekvieną. Ir tą, kuris išdidus savanaudis egocentrikas, ir tą, kuris kenčia nuo jo išdidumo ir abejingumo, – tėvai, broliai, seserys, vaikai. Ką daryti? Anksčiau žmogiškumą palaikė Bažnyčia, Dievo baimė, o dabar labiau veikia išsilavinimas, moralinis atsparumas, menas, intelektas, supratimas, kad turtas ne visuomet atneša laimę. Juk išvykęs į Vakarus ir užsidirbęs pinigų žmo-

gus ne visuomet jaučiasi laimingas, labiau nelaimingas. Meno jėga gali palaikyti gėrio ir blogio pusiausvyrą. Ypač tų žmonių, kurie siekia gėrio. Nugaltėti blogį ir ydas gali padėti menas. Laimės siekimas neturi kenkti kito žmogaus laimei. Šiandien stinga romantinio švelnumo, bet jis vargu ar begriš. Prieš mirtį Adomas Mickevičius, paklaustas, ką perduoti jo vaikams, atsakė: „Visada mylėti vienas kitą“. Atsimename, kaip žmonės stengėsi susitikti su vienuoliu Stanislovu iš Paberžės, nes jame matė tikrą nuoširdumą ir atvirumą.

R. K. : *Kokios sąvokos Jums yra šventos?*

V. A. : Niekad nesikeičia meilės sąvoka. Jos turinys labai įvairus.

Nesvarbu kokia valdžia bebūtų, tėvai, giminės, draugai ir pažįstami ypač vertino žmogaus garbingumą. Garbingumą ir padorumą. Tas sąvokas visiškai kitaip suprato partiniai biurokratai. Okupacijos metais nuoširdus tiesos sakymas, atvirumas buvo pavojingas. Vėliau gyvenime buvo ir melo, ir abejingumo, ir kitokių ydų, patvirtinančių, jog žmoguje neįmanoma išsaugoti tik gėrį. Tačiau reikia to siekti. Garbingumas ir padorumas mano aplinkoje buvo gana „kietai“ ginamas. Man dar labai svarbu – pagarba ir draugiškumas. Visuomet malonu jausti buvusių studentų, doktorantų, dėstytojų nuoširdžius linkėjimus ir sveikinimus. Niekad nepamirštu prof. Vandos Zaborskaitės, Emanuelio Zingerio, prof. Rimvydo Šilbajorio, Antano Vaičiulaičio, prof. Vytauto Kavolio, prof. Algirdo Greimo, prof. Violetos Kelertienės ir daugelio kitų sveikinimų. Kai kurių jau nebėra tarp mūsų. Tėka pripažinti, kad lietuvių išeivija buvo draugiškesnė. Šiltus jausmus taip pat palieka autorių dedikacijos ant naujai išleistų knygų. Nelengvo gyvenimo fone jos pakelia nuotaiką.

Kad ir tokie Justino Marcinkevičiaus žodžiai, užrašyti ant jo „Poezijos“ dvitomio:

*„Mielam Vitui Areškai –
dėkodamas už dėmesį,
už paramą, globą –
Justinas Marcinkevičius.
2000. 02. 18.“*

Kokia išvada? Susvetimėjimas yra didžiausias mūsų priešas.

R. K. : *Kokią sentenciją dažniausiai prisimenate kasdieniniame gyvenime?*

V. A. : Pirmiausia iš senų laikų atėjusi universalaus egzistavimo sentencija: „Kas nedirba, tas nevalgo!“ Didžiausia mano gyvenimo dalis akivaizdžiai patvirtina tą sentenciją – be stipendijos ir algos nesu gavęs neuždirbtų pinigų ar socialinių pašalpų, kurios pastaruoju metu ypač išplitusios. Iki sovietmečio, pavyzdžiui, ūkininkai apie pensiją net nesvajavo. Nežinia – tai gerai ar blogai. Manychiau, labiau gerai. Žmonės buvo užgrūdinti, negalvojo apie parazitinį gyvenimo būdą, o gailestingumas, globa galėtų būti privačios veiklos, Bažnyčios ir kitų organizacijų veiklos sritis.

Antra man artima sentencija – „Žmogus sotus ne vien duona“. Tai labai plati egzistencijos filosofinė ir moralinė sentencija, siekianti net Romos laikus. Romos imperijos valdovai, bijodami prastuomenės maišto, turėjo tenkinti tarp plebėjų paplitusį šūkį: „Duonos ir pramogų, duonos ir žaidimų!“ Imperatoriai atseikėdavo ne tik grūdų davinį, bet ir organizuodavo pramogas: gladiatorių dvikovas, žirgų lenktynes, teatro vaidinimus, vergų ir belaisvių kovas su laukiniais žvėrimis. Tas pramogas stebėdavo šimtai tūkstančių žiūrovų.

Panašiai elgėsi ir vėlesnių amžių valdovai, ypač diktatoriai – Frankas, Musolinis, Hitleris, Stalinas. Jie irgi organizuodavo masines sportines eitynes, spalvingas šven-

tines demonstracijas. Prezidento Antano Smetonos laikais irgi esu dalyvavęs masinėse sporto šventėse ir eitynėse. Mūsų laikais pusiauvyra tarp masinės populiariosios ir rimtosios kultūros pasiskirsto pusiau. Tačiau konkurencijoje nugalima masinė kultūra. Populiarios tapo tokios televizijos laidos kaip „Šok su manim“, „Būk mano meile!“, Valentino dienos šventė, žurnalas „Žmonės“ ir t. t. Rimtasis menas irgi keičiasi, prisitaiko prie dvasinių poreikių, siekia pakelti masių nuotaiką, stipresnės humoro, ironijos, autoironijos tendencijos, mįslingos realybės, egzistencinio neapibrėžtumo sukeltos abejonės.

Likimo posūkiai nežinomi, todėl šiandien reikia ieškoti gražios būties akimirkų, labiau vertinti kūrybinę laisvę. Kaip jau sakiau, aš asmeniškai gyvenu pagal amžiais nusistovėjusį egzistencijos dėsni – mažinti skausmą ir didinti malonumą, džiaugsmą. Tai dar viena man svarbi sentencija.

Prisimenu rašytojo Mariaus Ivaškevičiaus žodžius: „Sovietmečiu užaugusiam žmogui nieko nėra neįmanoma. Velniškai stiprūs užaugom, ypač tai jaučiu, kai žvelgiu į naivius vakariečių veidus. Jie tarsi tie didžiuliai nepavojingi žolėdžiai baltieji amūrai – prieš mus viską mačiusius rytiečius („Literatūra ir menas“, 2002, geg. 24, p. 16).

R. K.: *Stabtelėjime prie literatūros. Ar lengva Lietuvoje būti rašytoju?*

V. A.: Palyginus su žmogaus fiziniu darbu, kūrėjo veikla ypač sudėtinga ir nelengva, reikalauja didžiulių dvasinių jėgų. O ypač tarybų valdžios metais ta veikla buvo dar sudėtingesnė, nes reikėjo galvoti ir apie cenzūrą, ideologines užtvartas. Vienos kino kronikos herojus girdėjo šiuos Justino Marcinkevičiaus žodžius: „Niekad apie tai nesu kalbėjęs, bet dabar būtina pasakyti: didžiulioji, kad esu lietuvis, bet būti lietuviu labai sunku, tragiškai sunku“. Pasaulis nėra geras ir istorija neatsižvelgia į gerus mūsų tikslus. Menas yra savarankiška vertybė, nereikalaujanti kokių nors papildomų argumentų, paremiančių jos estetinę vertę, tačiau lietuvių kultūros estetika iki šiol galutinai neišsivadavo iš politinių aktualijų.

Laisvės sąlygomis literatūrinė kūryba susiduria su kitokiomis kliū-

timis. Pirmiausia – su finansinėmis problemomis. Už alinantį darbą kūrėjas nebegali planuoti kokio nors garantuoto atlyginimo, nes honoraras priklauso nuo parduotų egzempliorių skaičiaus, o Lietuva per maža, kad tas skaičius būtų pakankamas, todėl knygas leidžia turtingesni autoriai. Arba tie, kurių knygos plinta ir kaimyninėse valstybėse. Kultūros ministerijos lėšos irgi ribotos.

Kritikos padėtis sovietmečiu buvo dar tragiškesnė, nes kritikas savo tekstų negalėjo paslėpti po metaforomis, kaip darė meninių tekstų kūrėjai. Prisimenu savo kūrybinio darbo pradžią, kai dar esant trečiame kurse, dabar žinomas poetas Vytautas Bložė, su kuriuo gyvenau viename kambaryje, siūlydavo su juo rašyti straipsnius ir recenzijas. Tačiau tuo metu dar nesijaučiau tiek pasikaustęs, kad eičiau į didžiąją literatūrą. Pirmuosius straipsnius paskelbiau 1954-aisiais. Į savaitraštį „Literatūra ir menas“ pakvietė poetas Eugenijus Matuzevičius. Pirmąją knygą išleidau 1973 m. Iki tol publikavau straipsnius mokslinėje ir literatūrinėje spaudoje, todėl dar neišėjus knygai, buvau

Rokiškėno medžio drožėjo Gintaro Varno kūrybinis darbas „Angelas“ – kraštiečių dovana Juozo Keliuočio literatūrinės premijos laureatui Vitui Areškui. Nuotr. Albino Kuliešio

Akimirka iš Juozo Keliučio literatūrinės premijos įteikimo. Iš kairės: rajono meras Vidmantas Kanopa, Viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė ir jos pavaduotoja Daiva Vilckickienė. Nuotr. Albino Kuliešio

priimtas į LTSR rašytojų sąjungą. Iki šiol išspausdinta apie 400 mano straipsnių, išleidau septynias knygas. Esu daugiau kaip dešimties knygų bendraautoris. Kritikas tarsi ir buvo lygus rašytojui, meninių tekstų kūrėjui, bet kažkiek ir skyrėsi. Kritikas paprastai nedalyvavo bohemiškoje aplinkoje. Susitikę daugelis rašytojų apie kritiką kartoję tokį seną anekdotą:

„Pabuvojęs bohemoje, bet nepatyręs jos malonumų; abejojantis Hamletas, kuris nenužudė savo tėvo; aristokratas, neturėjęs savo liokajaus; poetas, nemokantis rimuoti.“ Gal tai ir tiesa, tačiau be kritikos literatūra apskritai nebūtų pajudėjusi į priekį, nežinotų, kas yra pažanga.

Atkūrus nepriklausomybę, spausdinau šiek tiek mažiau, bet rašiau sistemingai, tik ne taip sparčiai. Esu šių naujųjų laikų knygų bendraautoris: „Atgimimo balsai“ (1991), „XX amžiaus lietuvių literatūra“ (1994), „Milžinkapių papėdės“ (1995), „Rokiškis“ (1999), „Kūrybos studijos ir interpretacijos“ (2001), „Nepaklūsęs laikui“ (2011), Magdalena Birutė Stankūnė-Stankūnienė „Žiedais kaitų nostalgijos keliu“ (2010).

Paskelbiau studijinius straipsnius apie Kostą Korsaką, Joną Mikelinską, Joną Avyžių, Kazį Sąją. Taip pat gausiai rašiau apie lietuvių išeivijos rašytojus: Bernardą Brazdžionį, Joną Kossu-Aleksandriškį, Alfonsą Nyką-Niliūną, Kazį Bradūną, Marių Katiliškį, Algimantą Mackų, Liūnę Sutemą, Leoną Andriekų.

R. K.: Rašydamas knygą, autorius atiduoda dalį savęs, dalį savo gyvenimo. Kuri knyga Jums pačiam yra reikšmingiausia?

V. A.: Kuri knyga man reikšmingiausia? Be jokios abejonės, „Lietuvių tarybinė lyrika. Žanrinė sistema“ (1983). Ji turi išliekamąją vertę, joje moksliskai pagrindžiama poezijos žanrų raida ir turinys. Knygoje sukaupta per dešimtmečius tyrinėta poezija. Jos pavadinimas gal ir netikslus, tačiau mokslininkai aukštai įvertino jos esmę. Už ją man pripažintas humanitarinių mokslų habilitacinis laipsnis. O mielusia antroji – „Kumelė vardu Emilja“ (2007). Nereikia protestuoti prieš vienos raidės praleidimą, nes toje tarmiškoje aplinkoje, kur Emilja gyveno, taip ir buvo vadinama. Per mano biografiją atsispindi beveik

visa XX ir XXI amžiaus pradžios kultūrinė, buitinė, moralinė, etninė atmosfera. Tai tarsi vieno žmogaus perėjimas per tų amžių istoriją. Mano kelias ir likimas yra būdingas iš kaimo kilusio jaunimo likimui.

Kritikas Alfredas Gusčius savo recenziją pavadinimo „Tarp Baltušio ir Cellinio“. Jis rašo: „Atvirumo laipsnis šioje autobiografijoje tikrai aukštas, nes taip pasijuokti iš savęs, praverti asmeninio gyvenimo ir šeimos duris, kaip tai daro V. Areška, sugeba ne visi memuaristai, tuo labiau literatūrologai („Metai“, 2007, Nr. 8 ir 9, p. 179). Recenzentas ypač pagiria už tai, kad knygoje nagrinėjamos biografijos šaknys siejamos su Rokiškio krašto praeitimi, etnografija ir etnologija, Areškų giminės genealoginiu medžiu.

R. K.: Koks literatūros žanras labiausiai atspindėtų Lietuvos dabartį?

V. A.: Visi žanrai reaguoja į pokyčius, ypač atgautą nepriklausomybę ir kūrybos laisvę. Išsiplėtė leidinių skaičius. Tačiau padaugėjo meninių požiūriu menkaverčių, vienadienių romanų, prisiminimų, memuarų. Romanai, apskritai proza, dažniausiai vaizduoja sovietinę praeitį, kurioje galima prisirinkti išorinių ir vidinių konfliktų. Turiu galvoje, pavyzdžiui, ir meniškai stiprų Renatos Šerelytės romaną „Mėlynbarzdžio vaikai“. Paplitusi nuomonė, kad neįvertinę praeities, nesuvoksime ir dabarties. Praeityje irgi buvo gyventa. Svarbu, kaip gyventa.

Visą gyvenimą man artimesnė poezija, kuri buvo ir yra mano mokslinių tyrinėjimų bei kritikos objektas. Dabartinė poezija yra arčiau dvasinės patirties ir tiesiogiai atspindi žmogaus išgyvenimus pasikeitusiame pasaulyje. Šių dienų poezijoje aš pastebiu formų perteklių ir idėjų krizę. Per sapnus ir regėjimus vis dažniau pereinama į tą erdvę, kuri anksčiau nebuvo

laikoma realybe. Vyksta susidvejinimas, dialogas su savimi, pokalbis su dvasiomis. Svarstymai nulemia pagrindinį motyvą, šiuolaikinės egzistencijos paradoksalumą, tarsi aklavietę. „<...> esam amžinoj naktį / anapus švytėjimo / einam į priešingas puses / o mūsų regėjimas eina per širdį / per mūsų varganą kūną / nakties ir dienos pakraščiu / ašmenys žiba žemyn / paliki mus / dar vienai valandai / žodyno puslapiuos <...>.“ Tai ištrauka iš naujojo Jono Kalinausko eilėraščių rinkinio „Plunksnų plėšytojos“ (p. 75). Eilėraštyje dažnai įsigali žodžių srautas, užuominos. Jame nustojo galioti normatyvinės gramatikos taisyklės. „Garsas, / kuriam dabar nerandu būdvardžio“. Tai iš Lauryno Katkaus eilėraščių rinkinio „Už 7 gatvių“ (p. 38). Sąmonės sraute susijungia skirtingi pagal prasmę vaizdai, skirtingi laiko tarpsniai. Žodis tapo ne tiek gramatiniu vienetu, o daugiau – kaip spalva ar grafinis brūkšnyš dailėje, kaip garsas – muzikoje. Ritmas ir rimas praranda dėsningą inerciją, dažnai pereina į eilutės vidų. Palyginus su klasika, visa tai atspindi sumaištį, tvarkos praradimą sąmonėje. Modernaus pasaulio fone tapo problematika pati kūrybos prasmė, juokingi gali atrodyti pamokymai, idealizacija, sentimentai ar romantinė aureolė. Pavyzdžiui, poetas Laurynas Katkus rinkinyje „Už 7 gatvių“ pasuka į tradicinei lyrikai antitezišką vagą. Jam pasaulis tarsi apsivertė, apsivertė ir estetika. Stilistinę poezijos šilką pakaitė metalas. „Kvartalas pasitraukė / į savo pasąmonę, / į rūsius, pilnus stiklainių ir dviračių“ (p. 33).

Moderniuose visų žanrų kūriniuose ieškoma gyvenimo prasmės, bet jos nerandama. Procesas amžinas kaip amžina ir poezijos evoliucija. Tai atsiliepia formai. Vis labiau susilieja įvairios žanrinė formos ir literatūrinės rūšys: prisiminimai,

autobiografijos elementai, publicistika, savęs ir kitų pakartojimai. Taip atsiranda ir formalus, vidinis žanrinis, stilistinis konfliktas. Poetinę mintį maitina istorija, filosofija, perskaitytos knygos, meno paveikslai. Taip buvo visada. Bet dabar vyksta persisotinimas formos ieškojimais. Palyginus su klasika, visa tai atspindi sumaištį, savotišką konfliktą su kūrybos ir pilietine laisve. Neatsitiktinai aktorius Valentinas Masalskis kažkuria proga kalbėjo: „Nenoriu skaityti poezijos viešai. Ji kaip ir religija – intymus, asmenišką dalyką. Su poezija gali pabūti tik vienas“. Klasikinės tradicijos, suprantama, išliko. Juk šių metų Nacionalinė kultūros ir meno premija suteikta Henrikui Algiui Čigriejui, kurio kūryba visuomet rėmėsi klasikinėmis tradicijomis, siekiančiomis net K. Donelaičių.

R. K.: *Lietuvoje knygų daugėja, skaitytojų mažėja. Kaip Jūs vertinate tokią situaciją?*

V. A.: Matau daugybę priežasčių. Pirmąją jau minėjau. Tai vartotojiškos visuomenės pasirinkimas, kuomet žmogaus poreikiai labiau orientuojami į materialinius dalykus. Tarybų valdžios metais mokykla vertė domėtis humanitariniais mokslais. Dabar, kompiuterių epochoje, užtenka jo ekrane perskaityti adaptuotą kūrinių tekstą, ir viskas. Dar viena priežastis – gyvenimo įtampa, po kurios užtenka paskaityti lengvo turinio knygą. Arba ir jos nereikia. Dar yra televizija. Aukštesni dvasiniai dalykai tarsi pamirštami. Visuomenė tave labiau vertina už tai, kiek turi pinigų, automobilių, namų. O pastaruoju metu daugiau knygų išleidžiama todėl, kad gerojai išplito mėgėjiškas, diletantiškas menas. Juk dabar nebereikia jokių rekomendacijų, vidinių recenzijų (tai gerai), tik turėti pinigų. Knygas leidžia, kas netingi. Žmogus jaučia pasitenkinimą. Tai irgi geras

jausmas. Tik skaitytojas pasimeta. Smarkiai išauga sąžiningos profesionaliosios kritikos reikšmė. Tik tokių kritikų gretos vis retėja, nes literatūriniai žurnalai ir laikraščiai nuskurdo materialiniu požiūriu. Matyt, yra ir kitų priežasčių.

R. K.: *Prisiminimų ir apmąstymų knygoje „Kumelė vardu Emilja“ viena skyrių pavadinote labai taikliai – „Tarp ideologinių girnų“... Kas pasikeitė šiandien?*

V. A.: Ir pirmieji pokario metai, ir vėlesni, iki pat okupacijos pabaigos, kiekvieną mokslo žmogų, ypač dirbantį humanitarinių mokslų srityje, ideologinės girnos malė be pertraukos. Komunistinė ideologija ypač puikiai mokėjo apnuodyti sąmonę, ypač dar tuščią sąmonę. Ją turėjo daugelis iš kaimo kilusių jaunuolių. Tie, kurie atėjo iš gimnazijos, buvo atsparesni, nes geriau pažino skirtingas nuomones ir pažiūras. Aš, pavyzdžiui, gimnazijos kurso beveik nebuvau ragavęs, todėl man tarsi nebuvo iš ko rinktis. Gal tik kiek nors saugojo religija. Lyginau fašizmą ir komunizmą. Ir vienas, ir kitas rūšiavo bei naikino žmones pagal sau naudingus požymius. Ir vieni, ir kiti siekė užvaldyti pasaulį. Tačiau fašizmas pralaimėjo, rusiškasis socializmas nusikaltimus sumaniai slėpė, o pasiekimus daug kartų padidino. Socializmui pritarė autoritetingi rašytojai, ne vienas Vakarų Europos intelektualas. Pavyzdžiui, Ernestas Hemingvėjus, Lionas Feuchtvangeris, Teodoras Dreizeris, Arnoldas Cveigas. Vidinis konfliktas vis vien egzistavo, nes Lietuvoje socializmas buvo susijęs su nepriklausomybės praradimu. Kokia išeitis? Pirmiausia reikia pelnyti valdžios pasitikėjimą. Tuomet gal ir atsiras galimybė išsikovoti šiek tiek laisvės. Tai savotiška valenrodiška taktika. Tokį kelią ir pasirinkau. Gana anksti įstojau į komjaunimą (1946) ir į kompartiją (1951).

Tuometinė valdžia mokėjo sužadinti pasitenkinimą savimi, gal net ir karjeristinius jausmus. Rinkdavo į įvairias visuomenines pareigas: pedagoginio instituto partkomo sekretoriumi, Lenino rajono biuro nariu. Ir net Lietuvos kompartijos CK nariu. Gal įdomesnė visuomeninė pareiga buvo dirbti Lietuvos TSR mokslų akademijos Mokslų tarybos nariu. Iki šiol stebiuosi, kaip sugebėjau aprėpti tiek pareigų. Skaitytojui gali būti įdomu, kokios pareigos buvo sovietmečiu. Ir kuo tik nebuvau: Kino studijos Meno tarybos nariu, Vyriausiosios enciklopedijų redakcijos Mokslinės redakcinės tarybos nariu, „Vagos“ leidyklos Redakcinės tarybos nariu, „Šviesos“ leidyklos Redakcinės tarybos nariu, savaitraščio „Literatūra ir menas“ redakcijos nariu, LTSR aukštųjų mokyklų mokslo darbų („Literatūra“) atsakomuoju redaktoriumi, Mokslinių laipsnių humanitarinių mokslų srityje teikimo tarybos nariu, Respublikinių mokslo ir technikos premijų komiteto nariu, Filologijos fakulteto Atestacinės komisijos nariu, LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Mokslo tarybos nariu, LTSR rašytojų sąjungos valdybos nariu, LTSR rašytojų sąjungos Mokslo ir kritikos komisijos pirmininku (vėliau nariu). Gal to sąrašo nebetęsiu. Visa tai labiau juokinga, negu rimta. Buvau jaunas ir ambicingas. Ir kvailas. Geriau vietoj tų pareigų, maža naudos duodančios gaisraties būčiau daugiau knygų išleidęs. Juk reikėjo dar ir į įvairias komandiruotes, konferencijas važiuoti – į Maskvą, Tbilisį, Taškentą, Rygą, Baku ir kitur. Baigiantis okupacijai, 1987 m. partijos CK dar tikrino katedros ideologinę veiklą. Tuomet gavau papeikimą už nepakankamą studentų auklėjimą komunistinės ideologijos dvasia. Irgi daug kam buvo juokinga. Iki tol ne kartą aštriai kritikavo Hen-

rikas Zimanas, turėjęs gerą uoslę. Ne kartą „koją pakišo“ ir Albertas Laurinčiukas.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, ideologinės girtos sukasi nebe taip sparčiai. Dalį išvardytų pareigų ėjau iki pensijos (1992). 1989 m. slaptu balsavimu buvau išrinktas į Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo valdybą, kurią sudarė žinomi išeivijos mokslininkai: būsimasis Lietuvos prezidentas V. Adamkus, A. Avižienis, L. Baškauskaitė, R. Vaštakas, D. Katiliūtė, R. Kalvaitis, B. Vaškelis ir vietiniai mokslo žmonės: V. Antanaitis, K. Antanavičius, V. Buračas, G. Kostkevičiūtė, V. Statulevičius, K. Stoškus, J. Vilemas.

Kas pasikeitė šiandien? Prezidentas Valdas Adamkus yra pareiškęs, kad šiuo metu grįžo baimė. Manychiau, jog ji niekur nebuvo išėjusi. Baimės „tradicija“ liko. Tie, kurie dalyvauja politikoje, tarnauja valdžios įstaigose, jaučia netikrumą ir baimę, nes partijų ir politikų konkurencija atsiliepia ir eiliniams tarnautojams. Visi galvoja, jog su kiekvienu parlamento sudėties pasikeitimu gali „likti ant ledo“. Akademinuose sluoksniuose tokios baimės gal ir nebėra. Netekę vietos prie valdiško lovio bėga į universitetus, jeigu, suprantama, leidžia profesinis pasirėngimas ir vieta neužimta. Valdančiosios partijos rekomendacijos, ko gero, savo vaidmenį atlieka ir šioje srityje. Taigi visi, psichologiškai nepasirengę pokyčiams ir sunkumams, jaučia netikrumą ir baimę. Tačiau taip blogai, kaip buvo mano jaunystėje, nėra.

R. K.: *Naturalu, kad bėgant metams artimų žmonių, draugų ratas mažėja. Kas tie bendražygiai, šiandien esantys šalia Jūsų?*

V. A.: Labai nedaug tokių artimesnių bičiulių beliko. Daugelis iškeliavo Anapilin. Pavyzdžiui, akademikas Jonas Lankutis, profesorius

Henrikas Zabulis, dr. Ričardas Pakalniškis, prof. Elena Nijolė Bukelienė, prof. Petronėlė Česnulevičiūtė ir kt. Daugelį kamuoja senatvės negalios. Studijuodamas gyvenau su Romualdu Lankausku, poetu Vytautu Blože, prozininku Antanu Bieliausku. Vėliau ypač įdomu buvo dirbti naujų kūrinių pirkimo komisijoje su poetais Sigitu Geda ir Jonu Strielkūnu. Kultūros ministerijai mes trys rekomenduodavome vertus pirkti eiliuotus tekstus, kurie tiktų muzikai. Dalyvaudamas Rašytojų sąjungos valdybos veikloje bendravau su A. Miškinu, J. Baltušiu, A. Churginu, V. Petkevičiumi.

Nors ir keista, artimiausi draugai gyvena toli. Turiu galvoje prof. Manfredą Kleiną, su kuriuo susipažinau 1979 m. švenčiant Vilniaus universiteto įkūrimo 400-ąsias metines. Tuomet jis kalbėjo: „Ausj glostė dyvinai melodinga kalba, o aš ničnieko nesupratau!“ Nuo to laiko užsimezgė labai artima, šilta mūsų šeimų draugystė. Jis kasmet atvažiuoja pas mus, o ir mes ne kartą lankėmės pas juos. Jis išmoko lietuviškai, išleido knygą „Das alte Litauen“, kurioje nagrinėja senosios Lietuvos materialinę dvasinę kultūrą: „Kraštas ir jo gyventojai“, „Didieji kunigaikščiai ir valstiečiai – žvilgsnis į istoriją“, „Kaimas Dzūkijoje – Zervynos“, „Gaspadorius ir visi kiti“, „Seni ir jauni – moterys ir vyrai“, „Ūkininkai ir valdininkai – kaimo bendruomenės prievolės“, „Padegėliai, ligoniai ir našlaičiai“, „Elgetos ir sugrįžę kareiviai“, „Žydai ir čigonai“, „Talkos“. Čia išvardijau knygos turinį tam, kad suvoktume, kas domina užsienio tyrinėtojus.

Apie M. Kleino mokslinę veiklą spaudoje esu paskelbęs kelis informacinius straipsnius ir vieną interviu. Lietuvių kalbos jis mokėsi pas dėstytoją, nemokančią vokiečių kalbos. Tai pasirodė ypač veiksminga. M. Kleinas lankydavosi jos

namuose ir visą dieną stebėdavo tai, ką ji darė. Po trijų mėnesių jis jau nesunkiai susikalbėdavo lietuviškai. Ir man laiškus rašė lietuviškai. Iki pensijos profesoriavo Bylefeldo specialiojoje aukštojoje mokykloje, o gyveno Pietų Austrijoje, Koičache, įsikūrusiame prie ežero Alpių tarpukalnėje, dviaukščiame name. Pas šeimą grįždavo tik kelis kartus per metus. Į Vakarų Vokietiją iki nepriklausomybės nuvykti nebuvo lengva. Bet mes su žmona ne kartą lankėmės pas Manfredą. Įdomesnės kelionės buvo po buvusią romėnų provinciją Karintiją ir Filahą. Įdomu tai, kad neseniai perskaičiau, jog Renata Šerelytė kaip tik Klagenfurte ir Filahėje neseniai pristatė vieną geriausių savo romanų „Mėlynbarzdžio vaikai“.

Manfredas beveik kasmet atvyksta į Vilnių. Ne kartą su juo važiuojame į Rokiškį. M. Kleinas yra ištikimas ir nuolatinis mūsų šeimos bičiulis.

Iš dabartinių rašytojų artimiau bendrauju su buvusią katedros vedėja profesore Viktorija Daujotyte, „Metų“ redaktoriumi Danieliu Mušinsku, Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiojo redaktoriumi V. Sventicku ir kitais.

Prieš atkuriant Lietuvos nepriklausomybę ir ją atkūrus, užsimezgė draugiški santykiai su išeivijos rašytojais, kultūrininkais ir kritikais. Aktyviau bendravau su semiotiku profesoriumi Algirdu Juliumi Greimu, kuris ne kartą skaitė paskaitas Vilniaus universitete. Palaikėme ryšius ir su profesoriumi Rimvydu Šilbajoriu iš Kolombo universiteto.

Jis ne kartą lankėsi mano šeimoje, o aš esu gyvenęs pas jį. Dar galiu paminėti Liūtą Mockūną, pas kurį gyvenau Čikagoje. 1998 m. netikėtai susitikau su pussesere Ale Rūta (Elena Nakaitė-Arbienė). Apie ją rašiau rinkinyje „Rokiškis“ ir žurnale „Prie Nemunėlio“. Šiuo metu bendrauju su daugeliu Vilniaus rašytojų, tarp kurių Alfredas Gusčius, profesorė Viktorija Daujotytė, Juozas Girdzijauskas, Donatas Sauka, Jonas Mikelinskas ir kiti.

R. K.: *Literatūrinė Juozo Keliučio premija skiriama už reikšmingus poezijos, prozos, literatūros kritikos, vertimų, publicistikos, Juozo Keliučio kūrybos nagrinėjimo ir kitus originalius, prasmingus kūrybinius rašto darbus, tęsiančius Juozo Keliučio diegtų kultūrinių vertybių ir tradicijų aktualizavimą bei sklaidą. Literatūrinės premijos laureatais jau tapo Andrius Konickis, Vanda Juknaitė, Vytautas Girdzijauskas, Vaidotas Daunys, 2011 metais ši premija įteikta Jums. Ką Jums tai reiškia?*

V. A.: Esu sujaudintas ir dėkingas Rokiškio krašto kultūrą saugantiems ir toliau ją turtinantiems žmonėms. Už vertingą apdovanojimą dėkoju Rokiškio rajono merui Vidmantui Kanopai, Juozo ir Alfonso Keliučių palikimo studijų centro pirmininkei Alicijai Matiukienei, Pastaruoju metu kultūrinė veikla iš Lietuvos didžiųjų miestų, regis, vis labiau traukia į rajonus, kur kultūriniai interesai apima, palyginus su centru, vis daugiau žmonių.

Įvertinimai, premijos kritikų ir filologų visais laikais nelepino. Tarybi-

niais metais ypatingų apdovanojimų, o tuo labiau premijų nesu gavęs. Tiesa, 60-ojo gimtadienio proga buvo suteiktas nusipelnusio meno veikėjo garbės vardas (1977). Kai kurie mano straipsniai savaitraštyje „Literatūra ir menas“ buvo pripažinti kaip geriausi numerio straipsniai. Gavau ne vieną TSRS Aukščiausiosios tarybos garbės raštą. Kartais buvau kviečiamas į vyriausybinius priėmimus, įtraukiamas į vyriausybines delegacijas, pavyzdžiui, lankiausi Azerbaidžane, XII a. poeto ir mąstytojo Nizami Gandževi minėjime, kuriame dalyvavo Azijos ir Afrikos rašytojų atstovai. Man atrodo, kad anuomet, palyginus su mūsų laikais, intelektualai jautriau, nuoširdžiau palaikė vienas kitą, nepamiršdavo gimtadienių ir kitų svarbesnių kolegų įvykių.

Istorikas Vidmantas Vėbra ir profesorė Vanda Zaborskaitė vieno gimtadienio proga mane pasveikino taip: „Gerbiamas ir mielas jubiliate, linkime ir toliau su neblėstančia energija gera valia ir kūrybiniu polėkiu darbuotis lituanistikos labui.“

Gal kiek ir per daug prisigyriau, save išaukštinau. O kas gi kitas tai galėtų padaryti? Be to, tokie buvo klausimai.

R. K.: *Apsisuko laiko karuselė... Su J. Keliučio premijos laureatu Vitu Areška baigėme išsamų ir atvirą pokalbį. Iš visos širdies dėkoju pašnekovui. Tegu brandi viso gyvenimo veikla Jums atneša stiprybę, dvasinę ramybę ir lėtesnį laiko alsavimą. Švęsdamas gražių gyvenimo sukaktį ir toliau populiarinkite keliuotiškas idėjas, mintimis ir kilniais darbais sugrįždamas į Rokiškio kraštą.*

Justinas Vienožinskis – profesionaliosios lietuvių dailės kūrėjas

GIEDRĖ SPUNDZEVIČIENĖ

Rokiškio krašto muziejaus muziejininkė

Rokiškio kraštas pagrįstai gali didžiuotis dailininku Justinu Vienožinskiu, su kurio vardu susijęs XX a. pirmosios pusės lietuvių kultūros ir meno formavimas, naujo požiūrio į dailę brandinimas, įvairiapusė talentinga kūrėjo, pedagogo, dailės kritiko ir organizatoriaus veikla. Kiekvienas jo veiklos žingsnis pažymėtas originalumu, kryptingumu, principingumu. Šiomet, minint dailininko 125-ąsias gimimo metines, vėl grįžtama prie šios iškilios asmenybės – profesionalaus tapytojo, puikaus pedagogo, įžvalgaus dailės kritiko bei nenuilstančio organizatoriaus. Justino Vienožinskio gyvenimui, asmenybei, kūrybai ir veiklai skirtas Irenos Kostkevičiūtės parengtas leidinys, kuriame dailininko straipsniai, laišakai, dokumentai bei amžininkų atsiminimai. Išsamią iliustruotą monografiją parengė menotyrininkė Dalia Ramonienė, kurios mintimis pasiremta rašant šį straipsnį.

Justino Vienožinskio vaikystė ir jaunystės metai prabėgo Rokiškio krašte, vaizdingose Obelių apylinkėse. Būsimasis dailininkas gimė 1886 m. birželio 29 d. Mataučiznoje, iš kurios, šeimai pagausėjus, persikelta į Dačiūnų viensėdį. Tėviškė Justinui – ne tik numylėta ir brangi vieta, bet ir prieglobstis sunkiais 1914–1918 m. karo metais, kai visa ūkio našta teko jaunam, Krokuvos dailės akademiją baigusiam menininkui. Iki akademijos Justino mokytasi Rokiškio pradinėje mokykloje, Mintaujos bei Maskvos gimnazijose, kur formavosi polinkis ir gabumai dailei. Tačiau didžiausią

Justinas Vienožinskis. Juozo Keliuočio portretas, 1949. Drobė, aliejus, 99x80 cm

įtaką jo kaip menininko ir asmenybės brandai darė studijos Krokuvos dailės akademijoje 1908–1914 m. Čia jis sėkmingai studijavo, ne kartą pelnydamas aukštus įvertinimus, apdovanojimus ir pinigines premijas, kurias atverdavo galimybes pažinti Vakarų Europos muziejų dailės paveldą ir lobyną. Akademijoje jis formavosi kaip individualaus braižo tapytojas, talentingai ir savitai perpratęs postimpresionisto P. Sezano kūrybą. Visa studijų patirtis, sukaupta tapyboje, pelnys pirmojo profesionaliosios moderniosios lietuvių dailės tapytojo vardą.

Įgimtas dailininko principingumas, veiklumas, įgyta erudicija, puiki kultūrinė nuovoka suteikė jam galimybę įgyvendinti idėją – įkurti Meno mokyklą, veikusią nuo 1922 m. Kaune. Įveikęs valdžios daromas kliūtis, ne kartą nepelnytai nuvertintas, Justinas Vienožinskis plėste išplė-

šė leidimą Meno mokyklai, tapusiai jaunųjų menininkų ugdymo, lietuvių profesionaliosios dailės formavimosi pamatu. Atidavęs visą savo energiją organizaciniams rūpesčiams, jis buvo ir mokyklos direktorius, ir pedagogas, kurio darbui turėjo pašaukimą ir didžiulį talentą. Jo vadovaujama tapybos studija visada buvo gausiausia studentų, kurie su pagarba prisimena reiklų, principingą, rūpestingą dėstytoją. Tačiau Justino Vienožinskio tiesumas, principingumas dažnai neįtikdavo valdžiai, todėl ne kartą mėginta pažeminti jo pareigas neleidžiant dirbti pedagoginio darbo. Atlaikęs daug gyvenimo ir likimo smūgių, menininkas nepalūžo ir stengėsi būti Lietuvos kultūrinio gyvenimo fone. Tai liudija Justino Vienožinskio bendradarbiavimas su rokiškėnu Juozu Keliuočiu jo redaguojamame meno žurnale „Naujoji Romuva“. Juozo Keliuočio pasiūlytas Justinas Vienožinskis dirbo žurnale dailės kritiku, ir šis etapas buvo vaisingas straipsnių, pažymėtų aktyvios kovos už dailės atsinaujinimą ženklų. Drąsiai galima teigti, kad jo kaip dailės kritiko darbai aktualūs ir šiandien.

Didelė ir plati visuomeninė bei organizacinė veikla Justinui Vienožinskiui neleido nuolat skirti jėgų kūrybiniam darbui. Nors ne itin gausus, tačiau brandus kūrybinis palikimas, kurį sudaro tapyti peizažai ir portretai, įėjo į lietuvių profesionaliosios dailės istoriją. Justino Vienožinskio kūryba, jo veikla, tikėjimas profesionalaus meno galia įpareigoja mus vis naujai įsigilinti ir įvertinti šio meni-

ninko palikimą. Justino Vienožinskio vardas ir didžiuliai nuopelnai dailei neužmiršti. 1998 m. Rokiškio krašto muziejus organizavo J. Vienožinskio tapybos plenerą, kuriame dalyvavo dailininkai iš Vilniaus, Rokiškio bei Dusetų. 2006 m. Vilniaus dailės akademija Justino Vienožinskio tėviškėje organizavo studentų tapybos plenerą, kurio metu sukurti darbai buvo eksponuoti Rokiškio krašto muziejuje. Tais pačiais metais, minint dailininko 120-ąsias gimimo metines, Rokiškio krašto muziejus organizavo dailininko mokinės Bronislavos Jacevičiūtės-Jėčiūtės kūrybos darbų parodą iš Kupiškio etnografijos muziejaus fondų. Parodos atidaryme dalyvavusi autorė labai šiltai prisiminė savo Mokytoją.

Šiais, jubiliejiniais, metais Rokiškio krašto muziejus Kultūros rėmimo fondui finansuojant įgyvendino projektą „Renginių ciklas, skirtas dailininko Justino Vienožinskio 125-osioms gimimo metinėms“. Birželio 29 d., tikrasis Justino Vienožinskio gimtadienis, išskirtinai turiningai paminėtas gražiais ir prasmingais renginiais krašto muziejuje. Tą dieną į muziejų rinkosi gausus Lietuvos menininkų, menotyrininkų, dailę studijuojančių studentų, kraštiečių, valdžios atstovų būrys. Menininko nuopelnus dailei įprasmino net trys parodos, surengtos ir pristatytos birželio 29 d. Rokiškio krašto muziejuje. Čia veikė J. Vienožinskio mokinių (Roberto Antinio, Bronislavos Jacevičiūtės-Jėčiūtės, Napoleono Petrulio) kūrybos darbų paroda, žavėjusi portretais, architektūriniais peizažais bei skulptūromis. Prisiminimais apie Napoleoną Petrulį žaismingai dalijosi iš Rokiškio kilęs dailininkas Arvydas Bagdonas, studijavęs Dailės akademijoje. Savo kūrybą eksponavo ir Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklos mokytojai, ieškantys modernaus meno formų. Vilniečių mokytojų parodą išsamiai pristatė menotyrininkė Kristina Stončienė. Į parodos pristatymą atvyko ir šios mokyklos direktorius Algis Lankelis-Elvich su kolegomis. Minėtoms parodoms įprasmininti

Rokiškio krašto muziejus parengė ir išleido katalogą. Šį gražų sumanymą įgyvendino muziejaus direktorės pavaduotoja Marijona Mieliauskienė ir Dailės skyriaus vedėja Dalia Kiukienė. Trečioji paroda, surengta krašto muziejuje – tai Vilniaus dailės akademijos Tapybos katedrų Vilniuje ir Kaune II kurso studentų kūrybos darbai. Parodą „Jaunieji tapytojai – Justinui Vienožinskiui“ kuravo Dailės akademijos profesorius Arvydas Šaltenis bei VDA muziejaus direktorius Viktoras Liutkus. Šiai parodai Vilniaus dailės akademija parengė bukletą, pristatantį drąsius jaunųjų tapytojų ieškojimus, gal net iššūkius mene. Be minėtų parodų pristatymo, tądien šventinio renginio dalyviai klausėsi literatūrinės-muzikinės kompozicijos „Tolima – artima“, atskleidusios dailininko Justino Vienožinskio daugialypės asmenybės spalvas, energiją ir tarnystę menui. Šventinį įspūdį kūrė dailininko Vlado Karatajaus tapytas Justino Vienožinskio portretas, kurį muziejui 1997 m. dovanojo Lietuvos dailininkų sąjunga.

Dailininko Justino Vienožinskio 125-ųjų gimimo metinių minėjimas vyko ir Dačiūnų kaime, Vienožinskių sodyboje, prieš pat šventinius renginius patyrusioje įžulų vagių išpuolį. Nors ir išgąsdinti bei nukentėję dailininko sūnus Vincas su žmona Aldona kartu su svečiais dalyvavo šventinant atstatytą sodybos kryžių bei koplytstulpį. Atnaujintoje sodyboje įrengta Justino Vienožinskio kūrybą ir gyvenimo momentus pristatanti memorialinė ekspozicija, kurią aplankė kultūros ministras Arūnas Gelūnas. Ne tik parodos Rokiškio krašto muziejuje ir renginiai dailininko tėviškėje vainikavo Justino Vienožinskio 125-ąsias gimimo metines. Dailininko kūrybos aktualumą paliudijo ir Rokiškio krašto muziejaus organizuotas tapybos pleneras, kuriame dalyvavo daugiau kaip 30 Dusetų meno mokyklos bei Rokiškio jaunimo centro dailės mokyklos mokinių. Mokiniais vadovavo Dusetų meno mokyklos mokytojas Romualdas Pučekas ir Rokiškio jaunimo centro dailės mokyklos mokytojas

J. Vienožinskio mokinių (Roberto Antinio, Bronislavos Jacevičiūtės-Jėčiūtės, Napoleono Petrulio) kūrybos darbų parodos pristatymas Rokiškio krašto muziejuje. Nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus fondų

Rokiškio krašto muziejaus direktorė Nijolė Šniokienė sveikina J. Vienožinskio dailės mokyklos direktorių Algį Lankelį-Elvich. Nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus fondų.

Į Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokyklos mokytojų kūrybos darbų parodą susirinko meno žmonės. Nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus fondų

Arūnas Augutis. Plenero dalyviai, įsikūrę vaizdingoje Jaunimo centro stovyklavietėje Žiobiškyje, tapė Žiobiškio apylinkių peizažus, miestelio architektūros detales. Plenero metu sukurti jaunųjų dailininkų darbai eksponuoti Rokiškio krašto muziejuje bei Dusetų dailės galerijoje.

Angelo palytėta...

DAIVA VILKICKIENĖ

Rokiškio rajono savivaldybės

Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorės pavaduotoja

Bėgant laikui, užmaršties skara vis labiau gaubia vieno didžiausių lietuvių tautos dainiaus Antano Vienažindžio gyvenimą, kurio pradžia – Aukštaitijos kraštas ir jo žmonės, pasižymintys įgimtu lyrizmu, neišsemiamu sąmoju; kraštas, davęs Lietuvai Strazdelį, Vienužį, Baranauską, Širvį... Kaip pastebi Sigitas Geda, „Antanas Strazdas ir Antanas Vienažindys – du pirmieji mūsų poetai, kilę beveik iš tų pačių vietų, nuo Sartų ežero – Kriaunos, Anapolis čia pat, nors ranka paduok. Vos praslinkus septyneriems metams nuo Strazdo mirties, netoli tų parapijų, kur jis kunigavo ir mirė, gimė antrasis poetas, kuriam buvo lemta tęsti pirmojo tradicijas.“ Abu kunigai, abu tautos dainiai, kuriuos lydėjo stiprios emocijos, dramatiški likimo vingiai ir vienetvė.

Antanas Vienažindys gimė Anapolio palivarke netoli Dusetų (dab. Rokiškio r.), vaikystę praleido pas senelius Gipėnuose (dab. Zarasų r.) – kur ir prasidėjo jo dainingieji eilavimai. Buvęs linksmo būdo, mėgęs bendrauti, pasirinko Vienužio slapyvardį ir kūrė atsiskyręs nuo klegančios minios. Likimas nelepino A. Vienažindžio, dažnai pasišaipydamas iš jo svajonių ir jausmų. Vienintelė paguoda dažnai tebūdavo poezija, gamta ir dainos. Aukštaitijos žemės sūnus, ne savo noru atsidūręs žemaičiuose ir klajojęs iš vienos pa-

Justinas Vienožinskis. Poeto Antano Vienažindžio portretas, 1959.
Drobė, aliejus, 80x68 cm

rapijos į kitą, nešdamas savo dainas; pats mėgdavęs dainuoti ir sakydavęs žmonėms: „Dainuokite, dainuokite dirbdami darbą, kad būtumėte smagesni, dainuokite grįždami iš lauko <...>, dainuokite suėjimuose, kad nebūtų vietos ir laiko negeroms kalboms, išjuokimams, blevyzgojimams <...>“ (J. Tumas-Vaižgantas). Ir pats duodavęs perrašinėti savo kūrinius. Jie, ėję iš lūpų į lūpas, iš rankų į rankas, šiandien yra brangiausias A. Vienažindžio palikimas; nors buvo laikai, kai dainius buvo nesuprastas, jo kūryba nevertinta. Pats poetas, prieš mirtį paskirstęs savo artimiesiems palikimą, visai pamiršo dainas ir neįtarė, kad jos ir yra didžiausias turtas. Svarbiausiu gyvenimo statiniu laikė Laižuvos

bažnyčią ir manė taip išliksią ainių atmintyje amžiams. Bet vertybės nėra vien materialios, „<...> tautos dainių sergsti ne vien sodybų reliktais, postamentai ar antkapių kryžiai. Ne vien giminės kraujas. Tautos dainių sergsti pati tauta, dvasinėje gelmėje panardinusi jo kūrybą – jausmus, išmintį, žodžio poetiką ir grožį“ (T. Bikinaitė). Pats tiksliausias visa ko vertintojas ir teisėjas yra laikas. Jo tėkmėje užmirštos kasdieninės smulkmenos, „paprasto duonėdžio išsišokimai, lieka vientisas neblėstantis asmenybės paveikslas, poeto taurus žmogiškumas ir psichologinė vidinių prieštaravimų tiesa“ (T. Bikinaitė). Lietuvių meilės lyrikos pradininku laikomas A. Vienažindys – impulsyvi, jausminga, kūrybiškai gyvybinga asmenybė – ir šiandien traukia emociniu spalvingumu, intriguoja amžiais gvildinama žmogaus – kunigo – poeto – tema.

Kultūrinė tradicija poetų įkvėpimą sieja su muzomis. Kartais jos egzistuoja tik sąmonėje, kartais susikuriamos, bet dažniausiai būna gyvos moterys iš kūno ir kraujo bei sielos. Antano Vienažindžio kūryba neatsiejama nuo Rožės Stauskaitės vardo. Ji „pažadina meilės poetą, pripildydama jo asmenybę iki tol nepatirtos palaimos ir grožio, tampa poeto lyrinės dramos heroje, apibendrintu kilnios meilės simboliu,

teikusiu poetui stiprybės vienišumo ir ilgesio valandomis“ (T. Bikinaitė). Sudėliojus kuklias tikrų faktų nuotrupas, atrodo, kad kaimynė iš Jaskoniškių vienkiemio ir bus pirmoji poeto mūza – dainų įkvėpėja, tyros meilės idealas. Anapolis, Sartai, joninių vakaras, pasisėdėjimai kartu prie laužo smagaus jaunimo būryje, dainuojant ir klausantis senolių pasakojimų. Ten Rožė pakvietė jaunąjį gimnazistą šokiui, ten būsimasis poetas lydėjo merginą namo, ten ji nuskynė jaunuoliui iš savo darželio raudoną gėlės žiedą... Ten gimė pirmosios meilės eilės, įkvėptos nuoširdžių ir šiltų jausmų merginai, kuriai tuo metu ėjo vos keturiolikti ar penkiolikti. Kiek vėliau – skausmingai draskoma būsimojo seminaristo širdis: vienoj pusėj – altorius, kitoj – Rožė ir dainos. Ir jau besimokant seminarijoje – vakarais pasislėpus rašomi laiškėliai mylimajai. Buvus ne kartą užkluptam – ne kartą kilo mintis kaip broliui mesti kunigystę, abejotiną pasirinkimą, dar nesuvokus, kad meilė ir kunigystė nesuderinami dalykai. Ir kas žino, kur link būtų pasukę jaunuolio gyvenimo ir kūrybos keliai, jei ne mylimosios netektis. 1863 m. gruodį septyniolikmetė Rožė su motina ir broliu už sukilimo palaikymą buvo ištremta į Samaros guberniją o netrukus, jei pasikliausime tolimų giminaičių pasakojimais, nutekėjo į Varšuvą už lenkų karininko. Netekus kasdieninio gyvenimo ir kūrybos įkvėpėjos, grožio ir tyrumo idealo, A. Vienažindžio širdyje liko tuštuma ir nerimas, iš kurių poetą gyvenimui „prikėlė“ eilėraščiai, išsiskleidę neišsipildžiusių svajų rožynais: „Ilgu ilgu man ant svieto“, „Dainos mano – dūšia mano“, „Oi dainos dainelės“, „Oi, rūpestis, sunki našta“. Pasak literatūrologės T. Bikinaitės, „A. Vienažindys tolimą mylimosios paveikslą paverčia dainos tapsmo priežastimi, o pačią

dainą suintymina, suteikia jai bruožų gyvo artimo asmens, galinčio paguosti ištremtą mylimąją.“ Poetas iki pat savo mirties negalėdavo ramiai užsiminti apie savo jaunystės meilę. „Pats mačiau, kaip sugraudintam dvasininkui ašaros per skruostus bėgo ir kaip rankovė šluostėsi, nenorėdamas parodyti savo jausmų“, – rašė A. Vienažindžio dainų ir eilėraščių leidėjas Jonas Žėbris.

*Ir dagis ne visur žaliuoja,
Šaka be rasos neprigis,
Ir medis pakirstas svyruoja –
Kaip širdis mano bepagis?*

*Kas dieną ašarinius pietus
Atneš nelaimių debesį;
Ir kryžiai kris kaip smarkus lietus,
Bet meilės nieks nebužgesys.
„Sudiev, kvietkeli tu brangiausias.“*

Visa A. Vienažindžio kūryba – tai atsigręžimas į save. V. Mykolaitis-Putinas joje įžvelgia „<...> tiek asmeniškumo, kilusio iš grynai biografinių aplinkybių, kiek nerandame nė pas vieną <...>. Visos jo dainos, galima sakyti, yra variantai dviejų vyriausių išgyvenimų: jo nelaimingos meilės ir jo, kaip kunigo, būklės.“ Pasak V. Daujotytės, „A. Vienažindžio lyrika atsiranda iš vidinio dvasios turtingumo, iš jausmų pilnumo, reikalaujančio išsiskakymo, išsiliesimo <...>. Daina yra vienintelė būties erdvė, kurioje poeto siela atsiveria.“ Poetas tikėjo iš kasdienybės rūpesčių išvaduojančia, guodžiančia dainos galia: „Dainos mano, dūšia mano / dainos mano, ašaros mano <...>.“ A. Vienažindžio kūryboje jaučiamas sentimentalumas, eilės artimos liaudies dainoms, romansams, dažniausiai persunktos gaudulio, skausmo dėl asmeninės netekties ir dėl Lietuvos likimo, ilgesio ir vienišystės. Kai kur tarp sentimentalios stilistikos, romansinės jausenos įsipykę krikščioniški

motyvai. Tik viena kita daina trykšta jaunyste: „Linksminkimos, links-minkimos“, „Pasakykai, panytėlė“, „Kaipgi gražus gražus“.

Poetas visą gyvenimą lieka ištikimas savo mūzai – meilės idealui. Jo Mylimoji kaip *aniolėlio* pamestas *kvietkelis*, negalėjęs likti danguje, „...Nes savo žaliais lapeliais / Šios žemės pasilytėjo...“ Poeto Rožė – iš Angelo rankų iškritęs gėlės žiedas, jos pečius palytėjęs... Jau nebeturint galimybės prie jos prisiliesti, mylimojo idealizuojama nors iš tolo. Bet to, matyt, neužtenka stipriai, gamtos apdovanotai prigimčiai, kuri reikalauja savo teisių – už miglotų A. Vienažindžio laiškų bei atsiminimų frazių galima įžvelgti dar vienos moters, antrosios mūzos, turėjusios poetui lemtingos įtakos, paveikslą. Atsiveria moralinė kryžkelė – meilė ir visuomenės panieka – ar kunigystė? Sklando istorija, kad poeto brolis Vincentas vedybomis su Tverų klebono Niūniavos seserimi Liudvika „išgelbėjęs jį nuo negarbės“. Apie šių išgyvenimų atspindį – vėlyvąją A. Vienažindžio kūrybą, spėjama, sunaikintą to paties Vincento – nėra tikrų duomenų. Bet koku atveju – poetas su meile elgėsi pagarbiai, tauriai, savo išgyvenimus išliedamas skaidriausioje sielos liudijime – meilės lyrikoje.

Kas neišskaityta eilėse ir nepamirėta kukliuose faktuose apie A. Vienažindį – žmogaus, poeto, kunigo drama – labai meniškai ir originaliai interpretuojama Romualdo Granausko pjesėje „Rožės prazydėjimas tamsoj“ (1978 m.). Pjesės autorius, gerai žinomas kaip stiprus prozininkas, pasirinko sudėtingą poetinės dramos žanrą, iki šiol paties nenaudotą – ištis, kas, jei ne drama tiksliausiai gali atskleisti žmogiškąją dramą? Siekdamas sutelkti dėmesį į vienos asmenybės prieštaravimus, dramaturgas charakterizuoja ją kaip jauno klieriko jausmus, blaivų

klebono protą ir bimirštančio senio išmintį. Asmenybės sutrejinimas leidžia autoriui vienu metu vaizduoti kelis A. Vienažindžio gyvenimo etapus, atskleisti vieną kitą paneigiančias ir papildančias charakterio ypatybes bei gyvenimo patirties kontrastus. Pjesės autorius neidealizuoja A. Vienažindžio, o Senio, Klieriko ir Klebono akimis bando įvertinti padarytus darbus, protu ir jausmais suvokti, kas gyvenime svarbiausia – kas nukeliauja užmarštin ir kas lieka amžinybėje. Ginčiuose su pačiu savimi trijuose asmenyse bandoma rasti savo tikrąjį „aš“, Senio paveikslu siekiama sutaikinti visas asmenybės puses, kurioms sutarti labai sunku – skiriasi gyvenimo prasmės suvokimas, siekiai, norai, vertybės. Autoriaus dar labiau užaštrinti ir hiperbolizuoti veikėjai sueina į konfliktus, t. y. į A. Vienažindžio vidinio konflikto dramą. Klierikas – tai prigimtis, tyri jausmai, kūryba, tikėjimas ir viltis; Klebonas – tai protas, pasišventimas, pareigos, garbės troškulys; Senis – tai kasdieniniai poreikiai, nueito gyvenimo kelio patirtis, sukaupta išmintis. Pagrindiniai nesutarimai kyla sprendžiant žmoniškųjų jausmų, poetinės prigimties ir kunigystės susikirtimus. Užvis didžiausi prieštaravimai tarp jaunystės polėkių, jausmo ir proto, tarp Klieriko ir Klebono. Personажų paveikslai, pjesėje virtę simboliais, išplečia vaizduojamo laiko ribas: „veiksmas vyksta tuo pačiu metu skirtingose vietose be aiškos takoskyros tarp dabarties ir praeities <...>, dabarties veiksmas perkertamas atsiminimų, sapnų, vizijų“ (R. Venckus).

Drama prasideda regėjimu: mirties patale gulintis Senis paprašo degtinės – paskutinės taurės jo gyvenime – ir išgirsta savo paties balsą. Vienas po kito prieš akis prabėga gyvenimo vaizdai, išsilieja monologai, dialogai, suskambantys

ritmingai banguojančia lyrine gaida, pakeliančia virš kasdienybės – prozinis R. Granausko pjesės tekstas tarsi „dainuoja“, autentišku, aukštaitišku, nuoširdžiu lyrizmu. Mirties aki-vaizdoje atsiveria A. Vienažindžio Meilė, Skausmas, Kančia, Pareiga, Tikėjimas ir Viltis...

Meilės vizijoje išnyra Rožė, kurią poetas pamato su broliu Norbertu būdamas bažnyčioje. Rožė, kurią virš merginos laiko Angelas lytėdamas jos pečius, jai atsisukus, išnykstanti. Angeliškas rožės įvaizdis paskatina poetą pasirinkti ne meilę moteriai, o meilę Dievui – kunigo kelią: būti pačiu kilniausiu, tauriausiu – nesutepant jos skaistumo būti vertu Mylimosios. Paties vyskupo Valančiaus įšventintas į kunigus, poetas jau negali atšaukti savo pasirinkimo: „Nemoku dabar aprašyti šitos sukrečiančios mano gyvenimo akimirkos: atrodė draug su angelais stoviu šalia Kristaus vietininko ir lieju džiaugsmo ašaras, nes Dievas mane nevertą priima į Bažnyčios hierarchiją ir kartu uždeda Kristaus jungą, kurį turėsiu vilkti iki pat mirties.“ Sunkiąją kryžiaus naštą pjesėje velka Klebonas. Jis, stovėdamas prie Senio lovos, pamokslauja apie ištikimą tarnavimą Dievui, sakosi galįs teisti Dievo vardu ir Senį, nuolat trukdžiusį jam būti šventesniau. Senis atsilygina priekaištais, jog Klebonas niekada nemylėjęs žmonių, buvęs negailestingas teisdamas kitus, nors labai dažnai klydęs ir pats. Mirštantis Senis regi viziją: „Lekia paukštis, tupiasi ant bokštų, ir jie pradeda ant manęs griūti. Taip palengva, kad baisu.“ Ši metafora sustiprina nešamo gyvenimo kryžiaus svorį. Po ta šventa Kristaus, sausa religinių dogmų, neišsipildžiusios žmoniškos prigimties našta pjesės autorius regi subtiliai trapius A. Vienažindžio asmenybės niuansus. Pirmiausia – jis žmogus, kuriam nebuvo svetimi žmoniški jausmai,

troškimai, kurių daugiausia išlaikę Senis ir Klierikas: ne veltui Klebonas dažnai primena Seniui, kad jis visuomet pataikauja Klierikui. A. Vienažindys buvo lietuvis, lyrikas, tautos dainius, taip pat ir kunigas. Pasak T. Bikinaitės, „dramatiška, maištinga, stiprių jausmų Vienažindžio asmenybė, gebėjusi jausti tautą kaip savo likimą, tarytum keliauja dviem keliais: pirmasis neilgas, vos pusšimtis metų, nuo Anapolio iki Laižuvos, antrasis – tautoje.“

Pirmasis – jaunystės, meilės, svajonių, poetinių polėkių ir ieškojimų metas. Laižuvos laikotarpis tarsi išsitynęs – tai A. Vienažindžio kunigystės metai, „išsiskiriantys kaip ūkinio aktyvumo ir vidinio uždarumo metai <...>, tragiškų dvasinių sukrėtimų, kuriuos poetas mėgino nuslopinti bažnyčios ir ūkinių pastatų statybos rūpesčiais, pamokslais ir kalėdojimu, tariama atlaidų šurmulio linksmybe“ (T. Bikinaitė). Jais R. Granausko pjesėje didžiuojasi Klebonas, pasišventimą Dievui laikęs aukščiausią dvasios vertybę ir iki pat mirties stengęsis stropiai atlikti pareigas, pamaldumu užgožti prisiminimus, po protingais pamokymais slėpti savo jausmus ir žlugusias iliuzijas. Jis bando sau įrodyti, kad jaunas žmogus yra naivus, jo svajonės tuščios, bevaisės ir dužta, atsimušusios į gyvenimo realybę. Pasitelkdamas protą mėgina Klierikui, jaunystėje „sutepusiam jo sutaną, palaužusiam jo pašaukimą kunigybei“ („Rožės pražydėjimas tamsoj“ – *toliau žymima*: R.P.T.), įrodyti, kad jo apdairuojamas jausmas yra nepastovus ir neamžinas, kad bėgant metams jis dyla ir telieka tik nusivylimo kartėlis, kad jo dainos tėra tik menkė ir juokingi „vaikiški paistalai“ (R.P.T.), tolinantys nuo Dievo ir kasdieninių pareigų. Jam atgrasus proto balso neklausantis jaunuolis, gyvenantis iliuzijų pasaulyje, nuolat

svaičiojantis ir šmėkščiojantis prieš jo akis su savo dainų sąsiuvinėliu, kas vakarą virkdantis armoniką „Sudieu, kvietkeli, tu brangiausias...“ ir graudinantis ne tik save bei kitus, bet ir patį Kleboną. Jis niekina ir Senį, nuolat besipainiojantį ir įkyriai prašantį gardaus valgio, poilsio ir kitų žemiškų malonumų, kurie trukdo šventai gyventi ir tarnauti Dievui: „Argi buvo diena, kad tu būtum nevalgęs? Kad vaikščiotum nuogas? Kad neturėtum skatiko kišenėje? Aš juk niekada neplakiau tavęs virvėmis, nemarinau pasninkais, neužvilkau tau vienuolio ašutinės, nors galėjau tą padaryti ir dabar gailiuosi to nepadaręs <...>. Galų gale aš meldžiuosi kiekvieną dieną už tave, kad tas, kieno tu valioj, dar pratęstų menkas tavo valandas“ (R.P.T.). Gyvenimas, anot Klebono, ir keršija jam už tai, kad pasidavęs ir nusileidęs kai kurioms Klieriko ir Senio silpnybėms, sukėlusioms su ilgo gyvenimo viltimi statytų trobesių ir bažnyčios gaisrą. Klebonas, bandydamas išpirkti apalaidumą, užsimoja atstatyti „savo svajonių ir vilčių kūdikį“ – Dievo namus, kurie išsiskirtų iš kitų, savo grožiu ir didybe nušviesdami visą apylinkę. „Akmeny aš įrašiau savo vardą, amžinajam akmeni! <...> Jie, tamsieji, skaitys ir bus man dėkingi <...> (R.P.T.) – tai A. Vienažindžio – Klebono, tapatinančio save su Dievu žemėje, gyvenimo tikslas.

Jaunojo klieriko Dievas vienas – Meilė. Jo simboliu tapęs puoselėjamas rožės krūmas. Klierikas gyvena rožė, jo svajonė – sulaukti jos pražystant. Klierikas tiki meile, jaučia Klebonui ne pyktį, o gailestį atsisakius šio jausmo. Klebonas meldžiasi Dievui, o Klierikas meldžiasi Rožei. Pjesėje Rožė turi dvejopą reikšmę: tai konkretus mylimosios vardas ir kilnios, vienintelės rožės, turinčios ne tik gražų žiedą, bet ir dyglius – skaudžios, amžinos meilės

simbolis. Klebonas rožėje temato gašlybę ir „šlykštų krūmą“, kuris sudžius ir nutrupės, o Klierikui ji nevysta jau trisdešimt metų. Bandydamas „atvesti Klieriką į protą“, Klebonas lygina rožę su kitomis, stengdamasis pabrėžti jos duriančius spyglius: „Manai aš nežinau, prieš ką tu klūpai? Į ką tu meldiesi ir kam rašai savo eiles?! <...> Tu prieš aną Rožę klūpai! Jei klūpėti prieš rožės krūmą tėra pamišimas, tai klūpėti prieš aną Rožę – šventvagystė! Tokias anksčiau užmušdavo akmenimis“ (R.P.T.). Klebono širdis primena akmenį – tvirtą ir šaltą – kaip statomą bažnyčią. Tuo pačiu akmeniu jis stengiasi sutrupinti jaunystės prisiminimus, nuodėmes, kad galėtų švarus ir tyras keliauti pas Dievą. Jis pasirenka ne atgailos kelią, o puolimu prieš save patį bando pasiteisinti. Juk jis savo rankomis, kuriomis gniauždavo ambonos kraštą sakydamas pamokslus, nuo kurių verkdamas minia; tomis pačiomis rankomis glamonėjo ir mušė Veroniką, moterį, kuri negali atleisti ir Klebonui, ir Klierikui už kančias, išdavystę ir neišsipildžiusias meilės viltis.

Per visą pjesę nusitęsia meilės, kančios ir išdavystės gija. Į Klieriko vizijas įsiveržia brolis Norbertas, pasitraukęs iš kunigų seminarijos, nes pasirenkant tarnavimą Dievui, nematęs bažnyčioje angelo... Kaip Senis, Klebonas, Klierikas, Veronika, taip ir Norbertas turi savo kančią. Jis kaltina A. Vienažindžio kančias, esą jis išdavęs save, savo prigimtį ir pavirtęs „tuščiu bejausmiu žmogumi“. Pasak Norberto, Klierikas yra padaręs tik vieną išdavystę – „išdavęs savo Rožę, pabūgęs meilės ir pabėgęs į seminariją, o dabar visą laiką apie tą meilę dainuojąs“, Klebono ir Senio sielas gaubia daug sunkesnis išdavysčių rūkas: Klebonas išdavė jį mylėjusius žmones, savo jaunystės svajones,

atsižadėjo savo dainų, Rožės, o Senis – Veronikos meilės.

Klebonas, teisindamas save, nori numarinti ne tik paliegusį kūną – Senį, bet ir sugniuždyti sielą – svajonėmis tikintį Klieriką, trukdantį jam tapti šventesniau nei yra iš tikrųjų. Ligotas Senis jau nebegali niekuo pakenkti – tereikia, kad jis nenusineštų savo paslapčių į kapą „neatvėręs akių“ Klierikui. „Seni, aš daugiau nebegaliu žiūrėti į šitą menkystą!.. Arba tu jam papasakosi apie Varšuvą, arba...“ – Klebonas pats išrėkia viską Klierikui: „Stokis, parklupęs asilė! Stokis ir stovėdamas žiūrėk į savo gėdą! Kai jis važiavo į Varšuvą, jis matė tą tavo kekšę! Ji ne Samaroj! <...> Tiek metų tu čia prieš ją klūpai ir steni kentėdamas! Ji jau po pusmečio ištekęjo už lenkų karininko <...>. Kai tu čia klūpėjai, ji dulkinosi su juo ir kaip pamišusi gimdė jam vaikus <...>. Kai senis sutiko ją gatvėje, ji atrodė kaip paskutinė turgaus boba“ (R.P.T.). Klebonas triumfuoja, o Klierikas atlaiko pačią didžiausią – Rožės išdavystę. Bet Rožės jau seniai nebėra, tėra tik dainos – „jo dūšios patieka“; tiesa, Klierikui neberekalinga, tačiau jos reikia žmonėms: „Jie nekalti, kad Rožė mane išdavė...“ Net ir sužeistas dyglių jaunuolis tiki meile. Klebonas negali pakirsti jauno žmogaus iliuzijų – jos įsiskverbios į sielą lyg rožės šaknys. Klieriko paveiksle iškyla bažnytinių dogmų nesuvaržytas temperamentas, o Klebonas nenori pripažinti, kad jo pagieža ir pyktis – ne kas kita kaip skausmas kovojant su savąja prigimtimi. Senis iki pat mirties prisilietimo savo sieloje glaudžia jaunystėje matytą vaizdą: išleistuvės Stauskų sodyboje. A. Vienažindys išlydimas Kaunan, kunigų seminarijon. Išlydinčiųjų palaiminimas, atsisveikinimo ašaros ir nuo kalnelio mojuojančios balta skarele Rožės paveikslas...

Taip, jis buvo tik žmogus, kartais degtinėje skandindavęs liūdesį, mylėjęs Rožę, turėjęs šalia savęs Veroniką. Ji, kaip žmogų, nuo pat gimimo lydėjo skausmas. Tapęs našlaičiu ankstyvoje vaikystėje, juo jautėsi visą gyvenimą. Dar vienišesnis tapo praradęs mylimąją. Klebonui skauda sielą, o ligotam Seniui skauda skrandį, kepenis, vidurius. Be maisto, be gražių namų, patogumų – kažin ar būtų išgyvenęs ir Klebonas?.. Monologe apie skausmą Senis polemizuoja su Klebono akmeniu: „Ar tikrai tu amžinas, žmogaus skausme, kaip anieji klebono akmenys?“ Skausmas seka paskui žmogų lyg šešėlis. Senis dievina žmogų, kuris iškenčia skausmą: „Bet aš pripratau prie tavęs, aš nebebijau tavęs. Dievas iškentėjo daug, bet žmogus iškęsti gali dar daugiau“ (R.P.T.). Senis meldžiasi skausmui: „Aš dėkoju tau, mano skausme ir mano skaudėjime, kad niekuomet nebuvai man gailestingas, bet kaip tik todėl ir išmokei mane gailestingumo“ (R.P.T.). Kaip atpildas už tai ateina Dievo gailestingumas – prie mirties slenkščio baigiasi A. Vienažindžio asmenybės drama. Ateina mirtis pas gyvenimo sulaužytą Senį, laukiantį išvadavimo nuo fizinio skausmo ir dvasinės kančios, pas nemirtingumo ir šlovės dangaus karalystėje besitikintį Kleboną, pas Klieriką, kuriam Rožės išdavystė prilygsta mirčiai. Klebonas garsiai triumfuoja: „Tai aš rytoj pirmas peržengsiu jo slenkstį, o baldakimo auksas virš mano galvos spindės skaisčiau už septynias saules!“ Senis nespėja sutaikyti Klebono su Klieriku, kuris vis dar kantriai laukia tylaus meilės triumfo, angelams danguje giedant „Rosa rubra / Rosa alba / Rosa pulchra...“

Po žmogaus mirties atsiveria amžinybė, kurioje išryškėja tai, kas išlieka – A. Vienažindžio gyvenimas tautoje. Būdamas kunigu,

jis liko ištikimas Angelo palytėtai meilei ir dainai. Nebuvo jis blogas kunigas, tačiau tikriausiai mažų mažiausiai buvo kunigas. Pastatęs bažnyčią, jis atliko pareigą, bet siela visą gyvenimą veržėsi ten, kur jausmai kertasi su kunigo priedermėm, kur gimsta skaidri gaivališka lyrika. „Anksti pajutęs menininko išskirtinumo, kūrybinio išdidumo jausmą, gebėjimą stebinti žmones ir veikti juos savo menu, jis taip pat pajunta, kad kunigystė kuriančią asmenybę įspraudžia į griežtus rėmus, suvaržo prigimtį, prigesina temperamentą ir įkvėpimo įskeltą žodį“ (T. Bikinaitė). A. Vienažindys visa prigimtimi priešinosi nustatytiems kanonams, „kaip kunigas peržengė savo luomo ribas ir drąsiai rašė apie meilę“ (T. Bikinaitė), sakydamas „Mylėjau tave ir mylėsiu...“, jis taip ir nespėjo pastatyti bažnyčios: „Šventinant bažnyčią: tik per pačią procesiją kažkas pastebėjo, kad ligonis kniūbso po liepa nualpęs, – jo šliaužta, ropota, bet teprisikasta prie šimtametės liepos, kuri ir šiandien Laižuvoje tebeošia“ (T. Bikinaitė) ir vadinama jo vardu.

Dramoje ieškoma atsakymo – kas lieka žemėje po žmogaus mirties? Kas amžinesnis – akmuo ar rožė, kas stipresnis – pareiga ar prigimtis? Pirmas įspūdis, palietus akmenį ir rožę – dažnai apgaulingas. Nebūtinai tas, kas išoriškai tvirtesnis, pranoksta gležną. „Penkis šimtus metų – daugiau neatlaikys joks akmuo. O kiek tūkstančių metų žydi rožės, ...ten, kur plakė vergus – žydi rožės, kur stovėjo triumfo arkos, ešafotai – žydi rožės...“ O tuo labiau amžinesnės dainos. „Tu dėl mano dainų nesirūpink. Jos galbūt pragyvens visus tavo akmenis. O jei nepergyvens – tai ne dėl to, kad dainos trumpiau gyventų už akmenį, o dėl to, kad dar ne visą širdį į jas sudėjau. Bet čia bus ne jų, mano širdies kaltė. Matyt, per mažai būsiu iškentėjęs“ (R.P.T.), – Klieriko

lūpomis savo testamentą paskelbia poetas A. Vienažindys.

Angelo palytėta Rožė žydės dainose, sukurtose „savaiame dainuojančios sielos, rašiusios ne literatūrai, bet sau ir artimiesiems“ (V. Mykolaitis-Putinas). Poeto, kuris netroško garbės ir kūrybos pripažinimo, taip atskleisdamas savo kaip kūrėjo nemarumo paslaptį, kasdien vis labiau dengiamą negailestingai skubančio Laiko...

Angelo palytėta rožė žydės mylinčiųjų širdyse, kol bus gyva Meilė...

*Ir tegu krauju pražysta Rožė
vienišo Vienužio eilėse –
ir byloja apie didį grožį,
kurį slepia Lietuvos dvasia,
apie meilę.*

*didelę ir taurią,
amžiną...*

*Vienužio
amžinos
lyrikos
lietuviškoji
Laura*

*Rožė bus –
ir amžinai dainuos...*

(Mieželaitis E. „Vienužis“)

Literatūra

Bikinaitė Teresė. Antanas Vienažindys. – Kaunas: Šviesa, 1989.

Daujotytė Viktorija. Kas tu esi, eilėrašti? – Vilnius: Vaga, 1980.

Mieželaitis Eduardas. Čia Lietuva: Poetinė publicistika. – Vilnius: Vaga, 1978.

Granauskas Romualdas. Baltas vainikas juodam garvežiui: dvi apysakos ir pjesė. – Vilnius: Vaga, 1987.

Laiškas iš pajūrio

EGIDIJA BRINKYTĖ

Jauna tapytoja

Buvau maloniai nustebinta gavusi pasiūlymą parašyti apie vieną Klaipėdos tapytoją Daną Andriulionį. Man tai lyg iššūkis ir naujas išbandymas, nes nesu nei rašytoja, nei žurnalistė. Tuo labiau, kad apie Daną rašo menotyrininkai, kolegos ir žurnalistai Lietuvoje bei užsienyje.

O aš noriu supažindinti Jus su kitokia, dar niekur neaprašyta ir nepublikuota tapytojo aplinka.

Nusprendžiau pasidalyti mintimis ir įspūdžiais, kuriuos patyriau apsilankiusi Dano dirbtuvėse viena rudenišką šeštadienio popietę.

Ilgai klaidžioti ieškant Dano dirbtuvių nereikėjo, nes Klaipėdos senamiestis nėra didelis.

Prie dirbtuvėlių mane pasitiko pats tapytojas, apsijuosęs dažais išmargintą prijuostę. Akimirka net pasimečiau, pagalvojau, kad sutrukdžiau kūrybinį procesą, bet buvau nuraminta ir patikinta, kad, turėdamas laisvą minutę, tapytojas visada būna su teptuku rankose ir pašmaikštavo, kad nenori išsitepti gerų rūbų.

Įėjusią pro dirbtuvėlių duris mane pasitiko aliejinių dažų ir cigarečių kvapas. Jau koridoriuje pamačiau į eilę sustatytus paveikslus, eidama toliau žvelgiau ne tik į nukabintas

siėnas, bet ir pilnus stelažus. Kambario viduryje didžiulis molbertas, kur ant drobės matyti pirmieji dažų potėpiai, pirmoji būsimojo paveikslo mintis.

Dirbtuvėlės tokios mažos, o nutapomi tokie didžiuliai darbai! Net sunku įsivaizduoti, kaip tokioje erdvėje, kurioje ir apsisukti neįmanoma, galima nutapyti dviejų metrų paveikslą.

Danas pajuokavo, kad čia ne visi darbai, kad šiuo metu 40 didelių drobių eksponuojama Rokiškio muziejuje. Žado netekusi tiesiog nesuvokiau, kaip dar tiek drobių tilptų tokiose miniatiūrinėse dirbtuvėlėse?

Mano žvilgsnį patraukė ant stalo išdėliotos plytos, kurios taip pat ištapytos. Danas, pamatęs mano susidomėjimą, pajuokavo, kad tai tik šėliojimas, *Alla prima*, tai puiki dovana kolegoms...

...toliau svečiuojantis, Danas mielai pasakojo kiekvieno paveikslo istoriją, jo atsiradimą ir keliones po parodas. Prisiminė, kai per parodos atidarymą vienas lankytojas paveiksle atpažino savo sapną.

Įsimintiniausias darbas, tapytas rugsėjo 11-ąją.

„<...> prisimenu, kai per radiją išgirdau, kas atsitiko Amerikoje, kokie teroro aktai įvyko, taip susijaudinau, kad tiesiog negalvodamas, ekspromtu pagriebiau besimėtantį ant žemės kartono gabalą ir pradėjau tapyti. Net nežinodamas, net nematęs *Brolių dvynių* tapiau, viskas kilo iš pasąmonės. O kai po kelių savaičių telefonu paskambino tiesiai iš Amerikos ambasados ir panorą įsigyti šį darbą ir paminėjo, kad esu visada laukiamas Amerikoje, buvau maloniai nustebintas“, – prie arbatos puodelio prisiminimais dalijosi tapytojas.

Net nepajutau, kaip sutemo, kaip greitai laikas prabėgo maloniai bendraujant.

Prieš atsisveikinant paprašė pasirašyti ir kažką palinkėti ant dirbtuvėlių „vėliavos“, ant didžiulės drobės gabalo, jau primarginto draugų ir kolegų įvairių piešinių ir palinkėjimų. Ir pridūrė, kad ši vėliava kada nors bus rodoma parodoje. Mane tai įpareigojo palinkėti kažką ypatinga, bet kai įsipareigoji, dingsta visi žodžiai ir mintys. Tad tiesiog brūkštelėjau...

...ir toliau savo nenuilstančia kūryba ir savo entuziazmu nešti šviesą jaunajai kartai...

Rimantas Dichavičius.
Levo Karsavino knygai
„Tai Tu mane kvieti“

Rimantas Dichavičius. *Levo Karsavino knygos „Tai Tu mane kvieti“ priešlapis*

Rimantas Dichavičius. *Vizija 1*

Rimantas Dichavičius. *Vizija 2*

Rimantas Dichavičius. *Vizija 4*

Rimantas Dichavičius. *Vizija 3*

Rimantas Dichavičius. *Žvejų šeima*

Rimantas Dichavičius. *Dzūkijos kaime*

Šimtmečio žmogus iš arčiau

RIMANTAS STRUMSKIS

Šių metų balandžio 15 dieną sukako 90 metų, kai gimė pasaulinio masto modernios širdies chirurgijos kūrėjas, profesorius, akademikas Algimantas Marcinkevičius.

Mes, Rokiškio krašto žmonės, galime didžiuliuoti, kad profesorius vaikystėje bėgiojo tais pačiais takais, žvejojo Šetekšnos upėje, žaidė futbolą su Panemunėlio bendraamžiais. Profesoriaus tėvas Mykolas Marcinkevičius kurį laiką dirbo Rokiškio ligoninėje.

Algimanto Marcinkevičiaus 90-ojo jubiliejaus proga išleista knyga „Širdis yra graži“. Tai profesoriaus mokinių padėka savo Mokytojui ir vadovui, siekis įamžinti Vilniaus universiteto profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus mokyklos fenomeną. Knygos „Širdis yra graži“ sudarytoja Marija Virketienė į Širdies ir kraujagyslių ligų klinikas atėjo dirbti 1978 m., baigusi romanų – germanų kalbų filologijos studijas VVU. Įgijusi patirties, tapo klinikos gyvenimo organizaciniu centru ir labai artima prof. A. Marcinkevičiaus pagalbininke. Kartą kitą išdrįsusi penktadienio rytais surengti susitikimus su žymiais to meto aktoriais, literatūros atstovais, pajuto, kad gydytojams šis jos darbas labai patinka, apskritai jie yra dvasingi ir kultūringi žmonės. Greitai tai tapo tradicija. Kai skulptoriui Stanislovui Kuzmai buvo padaryta širdies vožtuvų protezavimo operacija, pats skulptorius ir jo žmona Lida

Algimantas Marcinkevičius, 1957 m.

Kuzmienė tapo nuolatiniais Marijos pagalbininkais.

Esu labai laimingas, kad iš arčiau profesorių pažįstu nuo 1978 m., nors ir ne taip dažnai, bet kartais teko pabendrauti su šiuo Didžiu Lietuvos Ažuolu, Šimtmečio žmogumi.

Sveikindamas profesorių su garbingu jubiliejumi, iš jo stiprių, bet labai švelnių rankų gavau šią knygą ir žurnale „Prie Nemunėlio“ galiu pateikti garsių Lietuvos gydytojų, profesorių ir Algimanto Marcinkevičiaus šeimos narių pasakojimus.

**Almonija Bernadišienė-
Marcinkevičiūtė,
Algimanto sesuo**

Mūsų tėvas buvo skaitęs V. Pietario „Algimantą“, todėl sūnų nutarė

pakrikštyti tokiu vardu. Krikštijo Algį Kaune, kur tėvai sunkiai gyveno. Tėvas dirbo vaistinėse (turėjo provizoriaus padėjėjo diplomą) ir studijavo mediciną. Iš Kauno išvažiavome į Rokiškį. Čia gyvenome dvejus metus. Buvau labai maža, dvejų metų, tik prisimenu, kad tėvas tuomet pasamdė automobilį, kaip ir taksi, ir mes važiavome į jo tėviškę Andrioniškį netoli Anykščių, kur gyveno tėvo mama, Andrioniškio bobutė, ir brolis Juozapas su žmona. Vėliau visi ilgai prisimindavo ir juokdavosi, kaip Algimantas, pasiėmęs spotkelį (lėkštutę po puodeliu), bėgo karvės melžti.

Linkuvoje mes jau buvome didesni. Algis į mokyklą nėjo, jam samdė mokytojus. Buvo labai jūdrus berniukas, didelis pramaniūga.

Linkuvoje ir Pašvitinyje tėvas buvo pirmo Lietuvoje Motinos ir vaiko sveikatos centro vedėjas. Įdomus ir nuostabus dalykas, kad pirmasis toks centras kūrėsi ne Kaune, Panevėžyje, bet Linkuvoje. Į Panevėžį persikėlėme 1931 metais. Čia Algis jau lankė garsiąją berniukų gimnaziją, kurios direktoriumi buvo J. Lindė-Dobilas, joje dirbo garsūs mokytojai: Karka, Janulionis, Vitkauskas ir kiti. Mūsų mama buvo tėvų komiteto pirmininkė. Gimnazijoje vyravo drausmė. Visi mokiniai iki paskutinės aštuntos klasės negalėjo auginti plaukų, buvo nustatytas laikas, iki kurios valandos galima vaikščioti gatvėmis.

*Su tėvais, 1930 m. Kairėje –
šėimos padėjėja*

Mokytojai budėdavo. Žinau, kad dėl Algimanto pražangų mamą du kartus per savaitę kviesdavo į gimnaziją, bet neatsimenu, ką jis labai blogo būtų padaręs. Gimnazijoje nebuvo pažangus mokinyš. Tėvai samdė mokytojus. Daugiausia bėdų buvo su lotynų kalba. Keista, bet pradėjęs studijuoti universitete, iki pat pabaigos mokėsi tik labai gerai. Kadangi Algį buvo sunku auginti, tai vieną vasarą išsiuntė į Kretingą, kad vienuoliai pranciškonai jį paauglėtų. Grįždamas namo į Panevėžį, iš Kretingos parsivežė bažnyčios varpinėje išgelbėtą mažą, dar visai be plunksnų karveliuką. Jį pavadino Uliuku, kuris lesti nemokėjo. Algis jį maitindavo iš savo burnos. Uliukas užaugo, tapo pašto karveliu. Taip Algis užsiveisė daugiau kaip 100 karvelių. Namo palėpėje jiems įrengė visą kambarį. Kai matydavo skrendant kokį karvelį, Algis paleisdavo savus ir visi kartu su svertimuojų parsiskridavo. Savininkui karvelį reikėdavo išsipirkti.

Algio draugas Petras Pernavas iš Marijampolės viešėdavo mūsų ūkyje Panemunėlyje, mamos tėviškėje prie Rokiškio. Jis ir parūpino iš Vokietijos labai gerą „Honer“ firmos akordeoną. Algį groti mokė mokytojas Gilandas, pats grodavęs „Vienybės“ klube. Algis puikiai grojo, net koncertuodavo gimnazijoje. Jis išmokė groti ir mane, kad pats galėtų eiti šokti. Jis buvo geras šokėjas. Mūsų kieme stovėjo stalo tenisas, ir Algis su draugais labai dažnai žaisdavo. Mėgo su draugais žaisti šachmatais. Sakydavo, jei kasdien žaisi, tapsi čempionu. Turėjo fotoaparatą, fotografuodavo.

Tėvas buvo blaivininkas ir labai nepakentė alkoholio. Namuose nebūdavo jokių išgėrimų. Ir Algio nesu mačiusi netinkamos būsenos. Į atmintį įsirėžė Velykos. Joms mama ruošdavosi visą savaitę. Mama sakydavo, kad gražios Velykos bus tik tuomet, kai aplankysime vargingus žmones. Po mišių mama prikrau-

davo krepšius ir liepdavo mums nunešti pagal adresą neturtingoms šeimoms. Prisimenu vieną įvykį. Tai buvo 1932–1933 metais. Pas mus atėjo toks Neniškis. Jis – mamos kraštiečio (nuo Panemunėlio). Buvo bedarbis, tėvai duodavo jam ką nors padirbėti. Jis mamai padėjavo, kad jiems gimė dar vienas vaikas, kurį reikia pakrikštyti, bet niekas nenori būti kūmais. Tuomet mama jam pasakė: „Ko jaudiniesi, vaikai nuvažiuos ir pakrikštys tavo sūnų.“ Taip ir buvo. Pasamdė vežiką. Vežikų arkliai buvo gražūs. Karieta su guminiiais ratais, su būda. Mes su Algiu pasiėmėme vaikėlį iš miesto pakraščio ir nuvažiavome į katedrą. Ten pakrikštijome Motiejaus vardu. Po to su krikštasūniu palaikėme ryšius. Užaugęs jis studijavo Vilniuje.

Vasaras dažnai praleisdavome mamos tėviškėje Panemunėlyje. Ten Šetekšnos upėje su draugais Algis žvejojo. Miestelyje subūrė futbolo komandą. Pats buvo kapitonas.

Gimnaziją Algis baigė 1940 metais, Kaune įstojo į VDU Medicinos fakulteto pirmą kursą. Vokiečių laikais universitetą uždarė. Sugrįžęs į Panevėžį slapstėsi, kad nepaimtų į kariuomenę. Po karo studijas jis tęsė Vilniuje. Čia tėvas Mykolas Marcinkevičius vadovavo Vidaus ligų propedeutikos katedrai. Kai Algimantas vedė Danutę, tėvas pasamdė lengvą mašiną ir vežė parodyti savąjį Andrioniškį, pasak jo, gražiausią vietą pasaulyje. Matyt, norėjo parodyti Marcinkevičių giminės šaknis. Apisistoti niekur negalėjome, nes mūsų dėdės Juozapo Marcinkevičiaus ir kitų giminių šeimos buvo išvežtos į Sibirą.

Algimantas Marcinkevičius, Algimanto sūnus

Po tėvelių stogu gyvenau 30 metų. Vaikystėje tėtį matydavau tik savaitgaliais, nes dieną naktį dirbo

ligoninėje. Žiemą slidinėdavome Antakalnio miškeliuose, nušliuoždavome daugybę kilometrų, mėgau leistis nuo kalnų, dažnai sulaužydavau slides, tėtis jas kantriai taisydavo.

Tėtis visada man buvo pavyzdys, neslopino mūsų jaunatviškų idėjų ir svajonių, skatino keliauti ir iš kelionių semtis gyvenimo patirties, skatino mokytis užsienio kalbų, daug skaityti. Pats kiekvieną laisvą minutę mokėsi vokiečių ir anglų kalbų. Dalyvaudavo mokyklos tėvų susirinkimuose, visada kalbėdavo, užstodavo mokinius, kada mokytojai skųsdavosi, jog mokiniai skiria mažai laiko namų užduotims. Tėtis sakydavo, kad vaikai turi praleisti gryname ore daugiau laiko, kad sveikata yra svarbiausias dalykas. Kai atostogaudavome Palangoje, vakarais ištisas valandas sekdamas mums baisias pasakas. Anksti pradėjo mus su broliu mokytį važiuoti automobiliu, nuo 6 metų.

Baigęs Medicinos fakultetą ir atlikęs internatūrą, Širdies chirurgijos klinikoje su tėčiu dirbau apie 5 metus, dažnai net vienoje operacinėje. Čia jis būdavo santūrus, ramus, taktiškas, net ekstremaliomis aplinkybėmis nekėlė balso.

Tėtis gerbė savo ir kitų žmonių įsitikinimus, šventė visas religines ir tautines šventes, net kai Lietuva buvo okupuota Sovietų Sąjungos, nestojo į partiją, nors labai buvo spaudžiamas, verčiamas ir terorizuojamas. Nesiekė karjeros, lipdamas per kitų galvas, kiekvieną ligonį gydė taip, tarsi jis būtų jo šeimos narys. Tėtis labai gerbia, mylėjo ir tebemyli mūsų brangią mamytę Danutę. Nuostabu, kad po 50 šeimininio gyvenimo metų meilė vis dar švyti jo akyse ir dega širdyje. Esu be galo laimingas, kad užaugau tokioje šeimoje. Esu dėkingas už meilę, begalinę, atlaidžią ir gailėstingą.

Marcinkevičių šeima: iš kairės sūnus Algimantas, mama Ona, sesuo Almonija ir tėvas Mykolas

**Algimantas Tomas
Marcinkevičius,
*Algimanto vaikaitis (16 metų)***

Labiausiai įstrigo į atmintį vakarai, kai slapčia, visiems seniai sumigus, aš nubėgdavau pas senelį į šiltą, jaukią lovą ir jis man sekdamas baisias pasakas. Visos patiko, bet viena labiausiai įstrigo. Tai pasaka apie didvyrį, kuris atplaukė į stebuklingą šalį Lietuvą ir nugalėjo pabaisą, kurios niekas nepajėgė iki tol nugalėti.

Tada aš dar nežinojau, kas yra tikrasis didvyris! Tikrasis didvyris padeda kitiems žmonėms, juos pagydo, kai suserga, nesididžiuoja savo jėga ir galia, savo gyvenimą praleidžia gyvendamas dėl kitų, padėdamas tiems, kuriems reikia pagalbos.

Mano senelis profesorius Algimantas Marcinkevičius ir yra tikrasis Didvyris!

**Vytautas Jonas Sirvydis,
profesorius, akademikas,
*Rokiškio krašto Garbės pilietis***

Profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus gyvenimas ir darbai ypač svarbūs XX a. Lietuvos medicinos pažangai. Pats svarbiausias iš jų – tai naujos medicinos srities – modernios širdies chirurgijos – sukūrimas,

jos tobulinimas ir iškėlimas į pasaulinį lygį. Visa tai buvo padaryta sunkiomis sąlygomis – Lietuvos okupacijos ir izoliacijos nuo pasaulio metu. Ir ne tik tai. Jo darbu ir pastangomis Lietuvoje susikūrė moderni kraujagyslių chirurgija, jis pirmasis Lietuvoje padarė inksto ir širdies persodinimo operacijas ir tapo dar vienos labai modernios specialybės – transplantologijos – pradininku. Greita ir audringa širdies chirurgijos plėtra buvo didelė paskata kardiologijos ir anesteziologijos pažangai. Visa tai Lietuvoje atsirado dar ir dėl to, kad prof. A. Marcinkevičiaus asmenybė ir jo darbai buvo ryškus ganėtinai niūraus to meto šviesulys, traukęs jaunus žmones, skatinęs juos visas jėgas skirti pasirinktai specialybei, suteikti viltį ir pagelbėti sunkiai sergantiems Lietuvos žmonėms, tarnauti mokslui, siekti medicinos pažangos, nes taip dirbo jų mokytojas.

Susidomėjimas širdies ligomis ir jų moksliniai tyrinėjimai Vilniaus universitete prasidėjo XIX a. pradžioje. Universitete saugomos dėstytojų ir profesorių disertacijos apie širdies anginą (Jozefas Shrezonovičius, 1812 m.), širdies polipus

(Stanislovas Rosolovskis, 1818 m.), mėlynąją širdies ligą ir kitas. Ypač svarbūs ne tik Lietuvai, bet ir apskritai mokslo istorijai Vilniaus universiteto profesoriaus Andriaus Sniadeckio darbai. Jis pirmasis pasaulyje 1805 m. žmogui gaivinti pasiūlė dirbtinio kvėpavimo „burna į burną“ būdą, o širdies darbui atkurti siūlė panaudoti elektros srovę. Jis buvo didelis savo krašto ir universiteto patriotas, drąsus žmogus, ne tik darbais garsinęs, bet ir poelgiais gynęs universiteto garbę. Nuo seno Vilniaus universitete garsi legenda, kaip profesorius A. Sniadeckis į pašaipų imperatoriaus Napoleono, lankančio Vilniaus universitetą, klausimą „O kokios gi medicinos moko Vilniaus universitete? išdrįsęs atrėžti: „Ogi tokios pačios kaip ir Paryžiuje“. Pirmoji širdies operacija ne tik Lietuvoje, bet ir Rytų Europoje Vilniuje buvo padaryta tuo laikotarpiu, kai Vilniaus universitetas buvo uždarytas. 1900 m. chirurgas G. Romas, terapeutui L. Stembo pasiūlius, atvėrė 9 metų berniukui širdies maišelį, išleido apie širdį susikaupusius pūlius ir išgelbėjo vaiko gyvybę. Tuo po karo chirurgijos katedrų vedėjais buvo paskirti profesoriai iš Rusijos, daugiausia karo chirurgijos specialistai: Vilniuje – lietuviškai nemokėjęs J. Banaitis, rusai V. Korchovas ir V. Šlapoberskis, Kaune – J. Rivlinas ir D. Klebanovas. Lietuvoje jie nepritapo, didesnių darbų nenuveikė ir greitai išvyko į Sovietų Sąjungos gilumą. Kaune chirurgijos lyderiais greitai tapo docentai A. Stropus, J. Jocius, T. Šiurkus. Vilniuje tuo metu ryškios asmenybės buvo profesorius Pranas Norkūnas ir docentas Kazys Katilius. Apie juos būrėsi jauni chirurgai. Ir Kaunas, ir Vilnius turėjo aukščiausią tikslą – pradėti širdies operacijas. Dėl to net vyko tam tikros varžytuvės, švelniau tariant, konkurencija.

Tai buvo 1952–1962 metai. Dauguma vėliau susikūrusios Vilniaus širdies chirurgijos mokyklos chirurgų, pradedant jos vadovu prof. A. Marcinkevičiumi, buvo P. Norkūno mokiniai, iš jo išmokta precizinė operavimo technika buvo viena sėkmės priežasčių. 1963 m. profesorius A. Marcinkevičiui vadovauti perduota Širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorija ir joje suburti jauni entuziastai – chirurgai, anesteziologai, biochemikai – išvystė Lietuvoje šiuolaikinę modernią širdies chirurgiją, iškėlė ją į pakanamas aukštumas. Ligoniai plūdo operuotis ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų Sovietų Sąjungos respublikų.

Lietuva tuo metu tiesiogine prasme buvo visiškai izoliuota nuo Vakarų pasaulio, kur širdies chirurgija jau buvo susiformavusi kaip atskira medicinos sritis. Todėl pradžioje daugelis uždarų ir pirmosios atviros širdies operacijos buvo padarytos arba pasimokius pirmaujančiose Rusijos klinikose, arba padedant į Vilnių ir Kauną atvykusiems žymiems Rusijos širdies chirurgams. Profesoriaus A. Marcinkevičiaus ir jo mokinių bendradarbiavimas su rusų chirurgais prasidėjo 1956 m., kai J. Mešalkinas tapo profesoriaus daktaro disertacijos moksliniu konsultantu, ir truko ištisus dešimtmečius.

Lietuvoje pasaulinio lygio širdies chirurgijos atsiradimas – profesorius A. Marcinkevičiaus nuopelnas. Jis yra atviros širdies operacijų, transplantologijos pradininkas, širdies chirurgijos specialybės kūrėjas.

Algimantas Marcinkevičius gimė 1921 m. balandžio 15 d. Kaune, medikų šeimoje. Tėvas – garsus vidaus ligų profesorius Mykolas Marcinkevičius, kilęs iš Andrioniškio, Anykščių raj., motina – medicinos sesuo, kilusi iš Panemunėlio m., Rokiškio raj., pirmoji tėvo, vėliau dirbusio Linkuvoje, Rokiškyje, Pa-

nevėžyje – pagalbinkė. Medikų šeimos aplinka lėmė, kokią specialybę pasirinks jaunasis Algimantas, o patriotinė atmosfera turėjo didelę reikšmę jo pažiūroms, įsitikinimams ir charakteriui. 1947 m. A. Marcinkevičius su pagyrimu baigė Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą ir įgijo gydytojo chirurgo specialybę. 1963 m. buvo paskirtas Vilniaus universiteto Širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijos vedėju. 1964 m. spalio 14 d. dalyvaudant akademikui J. Mešalkinui buvo padaryta pirmoji atviros širdies operacija Lietuvoje. Tai buvo ilgo kelio pradžia. 1969 m. profesorius A. Marcinkevičius su grupe jaunų kolegų padarė pirmąją Lietuvoje inksto persodinimo operaciją. 1969 m., atlikę daugiau kaip 100 širdies persodinimo eksperimentų su šunimis ir 200 su kiaulėmis, profesorius A. Marcinkevičius su bendradarbiais buvo visiškai pasirengę daryti širdies persodinimo operaciją. Deja, leidimo iš Sovietų Sąjungos sveikatos apsaugos ministro šiai operacijai atlikti reikėjo laukti 17 metų. 1987 m. rugsėjo 2 d. profesorius su bendradarbiais padarė pirmąją Lietuvoje širdies persodinimo operaciją. Tai buvo visų profesoriaus darbų apvainikavimas. Atsivėrė naujas Lietuvos medicinos pažangos etapas.

Apžvelgus profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus didžiausius gydytojo, chirurgo, mokslininko nuopelnus, reikėtų pasakyti, kad visa tai padarė labai paprastas, kuklus žmogus. Jo paprastumas, žmogiškas dėmesys ir pagarba visiems kitiems, net patį prąsčiausią darbą klinikoje dirbantiems žmonėms, tik didino pagarbą jam ir traukė žmones. Jo šeima galutinai įtvirtino ir pratęsė Marcinkevičių kaip vieną iš garbingiausių medikų dinastijų Lietuvoje.

1990 m. profesorius A. Marcinkevičius buvo išrinktas Lietuvos

gydytojų sąjungos prezidentu ir šias pareigas ėjo iki 1993 metų. Tragiški 1991 m. sausio įvykiai ne tik smarkiai sukrėtė širdies chirurgijos klinikos žmones, jiems teko būti ir labai aktyviais šių įvykių dalyviais. Įtampa atlėjo, kai Lietuvos nepriklausomybė buvo pripažinta visame pasaulyje. Visi grįžo prie savo darbų, širdies chirurgija vėl tapo svarbiausiu uždaviniu. Kliniką užplūdo ligoniai. Atsivėrė sienos, atsirado galimybė važiuoti į užsienį, tobulintis.

Šiandien Vilniaus širdies chirurgija yra kitos, jaunos, kartos rankose. Šiuolaikinius Vilniaus ir Lietuvos širdies chirurgijos laimėjimus reikėtų laikyti svarbiausiu profesoriaus Algimanto idėjų įgyvendinimu.

Statistika rodo, kad per 1964–2009 m. Vilniaus universiteto širdies chirurgijos centre buvo atliktos 34 466 operacijos.

**Giedrius Uždavinsys,
profesorius, habilituotas
daktaras, Lietuvos mokslų aka-
demijos narys korespondentas**

Žiūrėdamas į širdies chirurgijos raidą šių dienų akimis, prisimenu profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus žodžius: „Dirbk sukančęs dantis, tada ir Dievas padės.“ Mūsų sėkmės paslaptis, be abejo, buvo sunkus alinantis darbas, pasiaukojantis sekretoriato, gydytojų, seselių, vivariume ir klinikoje dirbančių žmonių darbas ir mūsų šeimų, pirmiausia žmonių šventa kantrybė. Dirbome bičių šeimos principu, mokslo žinias ir chirurginį meistriškumą kaupėme vienas kitą paremdami. Meilės žmogui ir Tėvynei proveržiai, altruistiniai poelgiai, kurių abu mano buvę vadovai prof. A. Marcinkevičius ir V. Sirvydis nestokojo, išminties klodu gulė į imlias sielas ir taurino širdis.

Įsiminė gražus profesoriaus ir jo žmonos Danutės poelgis po vienos

Danutė ir Algimantas Marcinkevičiai

konferencijos Kaune, laukiant autobuso į Vilnių. Profesorius manęs paklausė, ar galėčiau jam padaryti paslaugą. Džiugiai sutikau, vertinau jo pasitikėjimą. Jis pasakė, kad Kaune, klinikų prozektoriuje, yra prieš savaitę miręs žmogus, kurio niekas neatsiima. Jis davė pinigų karstui ir drabužiams ir paprašė jį palaidoti. Aš per dieną sutvarkiau visus formalumus ir tą žmogų palaidojau. Grįždamas kitos dienos rytą traukiniu į Vilnių, buvau pakylėtas, jaučiausi prisidėjęs prie dieviško žmogaus poelgio.

Apvaizda mus gynė ir globojo – mes plaukėme švaraus mokslo vandenimis. Bangas tramdė ir bures tempė mūsų mylimo mokytojo labai religingų sekretorių duetas – lituanistė Natalija Jucevičiūtė ir dartinė J. E. kardinolo A. J. Bačchio dešinioji ranka Aldona Dalgedaitė. Jos meldėsi už mūsų sėkmę, duodavo paskaityti disidentų tėvynės ilgesio laiškus ir žiauraus likimo autobiografinių knygų, atklydusių iš tolimo Sibiro gulagų. Visą Lietuvos visuomenę sukrėtė didžioji Vilniaus pediatrių nelaimė – prof. Liudmilos Steponaitienės, doc. Raimondo

Lučinsko ir mūsų talentingojo Aliaus tėvo doc. Petro Baublio tragiška žūtis lėktuvo avarijoje. Nuo tos dienos visus mūsų skrydžius ir net keliones traukiniu lydėdavo šv. Agotos duona, švelniai, kartais visai nepastebimai įdėta į kišenę profesoriaus žmonos Danutės Marcinkevičienės.

Profesorius vienintelis iš man pažįstamų vadovų drąsiai perleisdavo iniciatyvą ir atsakomybę tam, kurį jautė esant pajėgų įvykdyti jo keliamus uždavinius, turėjo magišką galią valdyti naujus lyderius ir kartu pripažinti jų lyderystę. Toks lyderių branduolys – stipri pažangos jėga: kiekvienas stengiasi įgyvendinti jam pavestus uždavinius. Todėl posakis – parodyk man savo pagalbininkus ir aš tau pasakysiu, koks tu vadovas – ne iš piršto laužtas. Nėra ko stebėtis gausiu tokio valdymo derliumi – net septynių klinikų vadovai yra buvę prof. A. Marcinkevičiaus mokiniai.

Aš irgi išaugau šio didžiojo ažuolo paunksmėje, po jo plačia lapija, kuri mus slėpė nuo negandų. Jis padrąsino ir pasiūlė darbo laiptelius, kad jais įkoptume į jo svajonių pažinimo medį. Medis buvo jaunas ir sveikas,

pilnas augančių atžalų, labai lietuviškas ir labai prižiūretas.

Profesorius yra paskelbęs daugiau kaip 470 mokslinių straipsnių, jam vadovaujant parengtos ir apgintos 45 medicinos daktaro disertacijos.

Akademiko A. Marcinkevičiaus pastangomis šiandien Vilniaus universiteto Širdies chirurgijos centre sveikata grąžinama mirštantiesiems naujagimiams, kūdikiams, paaugliams, brandaus amžiaus žmonėms ir tiems, kuriems jau per 80 metų. Jie visi džiaugiasi vėl grįžę gyventi. Svarbiausia, kad sveikatą atgauna ne išrinktieji, o tūkstančiai paprastų Lietuvos žmonių.

Mielas Mokytoja! Per 40 metų būdami šalia Jūsų, mes išmokome pažinti ne tik ligas, kurias mes kartu gydome. Jūs mus išmokėte daug daugiau – ne vien su meile liesti širdį. Per Jus mes atradome, ką gali ir ką reiškia tobulas tikėjimas, vidinė taika ir harmonija, išvalgumas ir idealų darna, žmogaus vertybės, savikontrolė ir disciplina, aukšti moralės standartai, sielos skaidrumas, profesinis altruizmas, puikybės neigimas ir daugelis kitų širdin įrašytų ir mus pakeitusių stebuklų.

Šiais Jūsų dvasios turtais tebežydi Jūsų svajonių Mokslo ir Praktikos Pažinimo Medis, veda vaisius ir duoda atžalas. Jis puošia Lietuvą naujų atradimų žiedais, o jį veda Jūsų ir mūsų grįstas pažinimo kelias...

...Kad kiti ateitų, palypėtų ir susivokę tėtų Jūsų pradėtą žygį.

**Egidijus Vytautas
Barkauskas, profesorius,
kraujagyslių chirurgas**

Savo asmeninį pavyzdžiu profesorius Algimantas Marcinkevičius parodė, kaip reikia globoti ką tik baigusius jaunos gydytojus, kaip juos pakreipti į tikslingą darbą. Tai man paliko neišdildomą įspūdį visam gyvenimui.

Man buvo malonu, kad išsikėlus širdies chirurgijai į Santariškes, Antakalnio ligoninės kitų chirurgijos skyrių gydytojai nesiliovė mus vadinę „Marcinkevičiaus berniukais“. Taip dažnai mus pavadindavo ir Urologijos skyriaus vedėja gydytoja Mičelytė. Dabar manau, kad jau nuo tų dienų gydytojų visuomenėje mums prigijo profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus mokinių vardas.

Atmintyje liko vienas epizodas, nustebinęs ir privertęs pagalvoti apie gydytojo etiką ir elgesį ne tik su ligoniu, bet ir su kolegomis. Pradžioje mes, jauni chirurgai, dirbome kartu su III ligoninės chirurgais, kuravome jų ligonius. Ir štai per vieną vizitaciją vizituojančiam vyresniam chirurgui pristaciau sveikstantį, tačiau ne jo operuotą ligonį. Ligonis džiaugėsi, kad sveiksta, kad niekas neskauda, ir šypsojosi tol, kol seselė nuėmė tvarstį nuo žaizdos. Pamatęs žaizdą aš taip pat apsidžiaugiau, kad gerai gyja. Ir staiga pasigirdo vizituojančio chirurgo žodžiai, skirti jį lydintiems gydytojams:

– Na taip, nieko gero, žaizda susiūta blogai. – Ir nelauktai kreipėsi į ligonį:

– Pasakyk, koks batsiuovys tau darė šią operaciją? Ligonis tyliai pasakė operavusio chirurgo pavardę. Mes, visas būrys gydytojų, nuėjome toliau vizituoti. Atsigręžiau – ligonio veide atsispindėjo sumišimas ir išgąstis. Tada pagalvojau, kad nieko panašaus nesu girdėjęs per profesoriaus A. Marcinkevičiaus vizitacijas. Supratau, kokį turiu mokytoją ir kokiame kolektyve dirbu. Į Vilniaus greitosios pagalbos ligoninę atsikėlėme jau sukaupę nemažai mokslinės medžiagos, kurią buvo galima parodyti ir kitiems. Todėl teko nemažai važinėti po pasaulinius kongresus ir konferencijas. Čia mūsų pranešimai apie smegenų išemijos chirurginį

gydymą sukeldavo nemažą susidomėjimą. Aš su pasididžiavimu minėdavau savo mokytojo prof. A. Marcinkevičiaus vardą.

**Alis Baublys,
docentas, medicinos daktaras,
vienas iš moderniosios
anestezilogijos ir reanimatologijos kūrėjų**

Praejo daug laiko nuo pirmo susitikimo su prof. Algimantu Marcinkevičiumi. Jis įvyko 1959 m. Tada buvau dar trečiakursis. Nenujaučiau, kad šis susitikimas su tada dar jaunu dėstytoju nulems visą tolesnį mano gyvenimą.

Pirmąjį įspūdį stiprino ir tai, kad Vidaus ligų propedeutikos katedroje paskaitas skaitė A. Marcinkevičiaus tėvas prof. Mykolas Marcinkevičius. Puikus diagnostikas, nepaprastai patyręs praktikas, tikras gydytojas humanistas darė didžiulį įspūdį studentams. Šių dviejų kartų gydytojų – tėvo ir sūnaus – talentas padarė mums, tada dar žaliems medikams, didelę įtaką suvokiant mediko profesijos išskirtinumą, galias, iš kartos į kartą perduodamas humanizmo tradicijas.

Jo vadovaujamame kolektyve tais gūdžiais sovietiniais laikais darbą rasdavo savo disidentinėmis pažiūromis jau pagarsėję žmonės. Tai ir ilgametė Bendrosios chirurgijos katedros sekretorė Natalija Jucevičiūtė, Molotovo–Ribbentropo pakto minėjimo dalyvė Leonora Sasnauskaitė, žinomas disidentas Viktoras Petkus. Profesorius Lietuvos visuomenėje turėjo nepaprastą autoritetą, dariusį įspūdį ir aukščiausiams sovietų pareigūnams. Iš prigimties būdamas vadovas ir net diplomatas, mokėjęs ne tik suprasti, bet ir pats kalbėti tuo metu intelligentams įprasta Ezopo kalba, jis net ir valdžios verčiamas iš darbo atleisti jai neįtinkančius asmenis, vis gebėdavo nepaklusti.

Dėkoju likimui, kad daug metų dirbau profesoriaus vadovaujamame kolektyve, pažinau jį kaip aukščiausios kvalifikacijos specialistą, mokytoją, žmogų.

**Eugenijus Kosinskas,
docentas, medicinos daktaras,
intervencinės kardiologijos
pradininkas Lietuvoje**

Profesorius Algimantas Marcinkevičius man išrinko ir darbą, ir žmoną.

Skirstant absolventus į darbo vietas nedalyvavau. Gedimino prospekte nuo stogo ant manęs nukrito ledo luitas. Vilniaus III ligoninėje operavau apendicitus, o profesoriaus kolektyvas darė kažką nauja, ko dažnai nesupratau, bet buvo įdomu. Reikėjo gal trejų metų, kol įrodžiau, jog esu tinkamas tai komandai, ir nuo tada dirbau kartu. Profesorius suformavo naują administracinį vienetą – intrakardinių tyrimų tarnybą, pasiūlė man jai vadovauti. Likusius 40 metų dirbau įdomų darbą, krapščiausi su vamzdeliais, vielomis, balionais ir įvorėmis – stentais širdyje.

Įvykis, lėmęs asmeninį mano gyvenimą, nutiko mums jau dirbant Antakalnio ligoninėje. Širdies kraujagyslių chirurgija formavosi apie Vilniaus universiteto Bendrosios chirurgijos katedrą. Viena iš katedros prievolių buvo rengti atsargos karo chirurgus. Grupė rajonų stomatologų (dabar odontologų) „mokėsi“ chirurgijos, jei kiltų karas ir prireiktų. Buvo paprotys po specializacijos dėkoti „mokytojams“ ir surengti atsiveikinimo vakarėlį. Tą kartą jis vyko „Gintaro“ restorane. Dalyvavo ir Profesorius, kito tokio atvejo neatsimenu. Profesorius pakvietė šokti savo kaimynę stomatologę, po specializacijos jau tapusią sovietų armijos atsargos kapitone. Būdamas mandagus kalbino. Paklausė, kas iš jo chirurgų jai patiko.

Algimantas Marcinkevičius su žmona ir sūnumis

Mums visiems dar nebuvo 30-ties. Mergina parodė į mane. Aš sėdėjau kitame stalo gale, nemėgau ir nemokėjau šokti. Prasidėjus kitam šokiui, Profesorius mane balsiai išbarė, kad sėdžiu kaip senis ir liepė pakviesti daktarę. Pakviečiau... ir šiemet atšventėme sutuoktinių keturiasdešimtmetį.

Bendradarbių susitikimuose, kuriuose dalyvauja žmonos, Profesorius dažnai paklausia, ar gerą žmoną išrinko. Nenuviliu Profesoriaus.

**Nina Aleksejevna
Paliuščinskaja, profesorė,
habilituota daktarė, kardiologė**

1944 m. baigė Maskvos medicinos institutą ir iki 1946 m. buvo karo gydytoja. 1969–1994 m. dirbo Vilniaus universiteto Širdies ir kraujagyslių chirurgijos klinikinio sektoriaus vadove.

Gimiau Saratove ir niekada negalvojau, kad kada nors gyvensiu, o juolab dirbsiu Lietuvoje, Vilniuje, o mano vadovu kelis dešimtmečius bus medicinos šviesulys – profesorius A. Marcinkevičius.

Man gyvenime labai sekėsi, nes vis sutikdavau gerų žmonių. Mama sakydavo: „Jei darai ką gera, nieka-

da negalvok apie atlygį.“ 1939 m. įstojau į Maskvos medicinos institutą. Mums dėstė pasaulinio garso chirurgas Sergejus Judinas. Jis visada sakydavo – mokslui jokių sienų nėra. Už tai teko sumokėti – buvo ištremtas į Sibirą. Daugybė studijų metais sutiktų asmenybių man paliko įspūdį, daug ko iš jų išmokau. Kartą stovime institute, eina akademikas, valytoja plauna grindis. Jis jai sako: „Labas rytas, Marija Ivanovna. Kaip sekasi?“ Mes, studentai, išpūtėme akis – tai mums buvo gera pamoka, kaip reikia elgtis su žmonėmis. Nei medicinos seselei, nei sanitarėi nesu pasakiusi „tu“. Dirbant su profesoriumi A. Marcinkevičiumi atmosfera buvo demokratiška. Niekas nesijautė suvaržytas, sutrikęs. Sakoma, kuo žmogus daugiau pasiekęs, intelektualėsnis, tuo su juo paprasčiau bendrauti. Profesorius – tikras to įrodymas. Asmeninio gyvenimo neturėjau – buvau tiesiog darbuotoja. Labai daug dirbdavau, bet nepavargdavau. Sunkiausi ligoniai būdavo mano ligoniai, kiekvieną vadinau „mano giminaitis“.

Profesorius darė didžiulį įspūdį ir tuo, kad net ir labiausiai užsiėmęs,

rasdavo laiko apžiūrėti ligonį, kuriam Profesoriaus konsultacija būdavo reikalinga kaip žuviai vanduo.

Vienoje iš knygų N. Amosovas rašo: „Svečiavausi pas profesorių Algimantą Marcinkevičių namuose Vilniuje. Tai – Europa“. Jį sužavėjo Marcinkevičių namų atmosfera, kuklumas, bendravimas.

Kai išėjo Profesorius, prasidėjo nauja epocha – techninių galimybių epocha, tačiau turi išlikti svarbiausia – kontaktas su ligoniu. Reikia matyti ne tik jo ligą, bet ir psichologinę būseną. Jaunajai kartai linkiu toli nuo mechaninio mąstymo, prisiminti, kad gydytojas bendrauja ne su aparatu, o su žmogumi.

**Rimantas Karalius,
docentas, medicinos daktaras,
širdies chirurgas**

Laimingiausia diena mano gyvenime buvo 1972 metais, kai į absolventų, baigusių Medicinos fakultetą, skirstymą atėjo prof. Algimantas Marcinkevičius ir pasiūlė dirbti širdies chirurgu.

Dabar, po 38 metų darbo širdies chirurgu, mintyse peržvelgdamas nueitą kelią, galiu įvertinti prof. A. Marcinkevičiaus atliktą darbą. Jis Lietuvoje sukūrė modernią, pasaulinio lygio širdies chirurgiją.

Atsimenu savo pirmąją operaciją. Pakeičiau reumato pažeistą mitralinį vožtuvą protezu 16 metų jaunuoliui iš Novosibirsko. Ligonio motina, sužinojusi, kad sūnų operavo jaunas chirurgas, profesoriui papriekaištavo, kad ji atsisakiusi Novosibirsko širdies chirurgijos instituto direktoriaus akademiko J. Mešalkino paslaugų, o Vilniuje operavo kažkoks jaunas chirurgas. Profesorius atsakė, kad jo klinikoje operacijas atlieka tik labai gerai parengti chirurgai. Šie jo žodžiai ilgam įstrigo atmintyje.

Janina Lukšienė

Esu dėkinga Rokiškio rajono viešajai bibliotekai, kuri savo leidžiamame žurnale prisimena šimtmečio žmones. Norėčiau pasidalinti su jumis savo prisiminimais apie vieną iškiliausių mano sutiktų žmonių – jūsų žemietį profesorių Algimantą Marcinkevičių.

Tai nepaprasto gerumo ir atjautos kitam žmogus, nešantis aplinkiniams tik džiaugsmą ir laimę. Ne vienam tūkstančiui ligonių jo rankų prisilietimas ne tik leido pagyti, bet ir išgelbėjo gyvybę. Profesoriaus pacientų amžius buvo pats įvairiausias: mažyliai, paaugliai, darbingo amžiaus ir senatvės sulaukę žmonės – visi buvo svarbūs, visiems

iš visų išgalių stengėsi pagerinti sveikatą ir prailginti gyvenimo trukmę, leisdamas gėrėtis dar ilgus metus saule, gamta ir viskuo, ko žmogaus širdis trokšta šioje žemėje.

Savo nenuilstamu triūsu ir atjauta buvo puikus Mokytojo pavyzdys visiems jį supusiems. Nuo 1975 metų dirbau Profesoriaus vadovaujamoje Bendrosios chirurgijos katedros širdies ir kraujagyslių laboratorijoje. Tuo metu dar tik kūrėsi dabartinis Santariškių klinikų Širdies chirurgijos centras. Nepaisant daug pastangų pareikalavusiam kūrybos ir steigimo, nuolatiniam savęs tobulėjimo ir kitų mokymo procesui, Profesorius rasdavo laiko savo dėmesį skirti visiems bendradarbiams: jei kurį darbuotoją ištikdavo nesėkmė, Profesorius pagal išgales stengėsi padėti: paguosti, patarti, o neretai ir užtarti susisiekęs su „reikalingais žmonėmis“ – rami kūrybinė atmosfera jam buvo labai svarbi. O kuomet bendradarbius ar jų šeimos narius aplankydavo sėkmė, mūsų vadovas džiaugdavosi kartu su visais. Toks buvo mūsų Profesorius, kad ir neišėjęs specialių vadybos mokslų, bet visu savo elgesiu rodęs didelį žmogaus sielos reikalų išmanymą.

„Norėjau sukurti Absoliuto fotopaveikslus...“

Lietuvos fotomenininkas ir dailininkas Rimantas Dichavičius
apie save ir savo kūrybą pokalbyje su almanacho „Glogol“
vyr. redaktoriumi Vitalijumi Amurskiu
(šis interviu lietuvių kalba spausdinamas pirmą kartą)

Rimantas Dichavičius gimė 1937 m. Lietuvos nusipelnęs meno veikėjas, valstybinės premijos laureatas, Tarptautinės fotomenininkų sąjungos bei Žurnalistų sąjungos narys. Kelis dešimtmečius dirbo įvairiose leidyklose ir redakcijose meniniu redaktoriumi, buvo žinomas kaip dėstytojas. Apipavidalino ir iliustravo daugiau kaip du šimtus knygų, jo autorinės parodos vyko daugelyje pasaulio miestų: Maskvoje, Paryžiuje, Prahoje, Varšuvoje, Čikagoje, Los Andžele ir kitur... Fotoalbumas „Žiedai tarp žiedų“ su apnuogintais modeliais, pirmą kartą pasirodęs 1987 m., pakartotinai išleistas tris kartus, atnešė autoriui pasaulinę šlovę. Tęsdamas fotomenininko darbą ir kaip dailininkas, 2007 m. jis įgyvendino naują auterinį projektą „Vizijos“, pastaraisiais metais išleido kalendorių „Talentu ir širdimi“, taip pat Baltijos ir kitų šalių dailininkų monografijas...

Su R. Dichavičiaus meistriškumu susipažinau ir rašiau (kartu su žinomu Rusijos kino kritiku A. Trošinu) prieš keturiasdešimt metų, o susitikęs 2010 m. pavasarį Vilniuje, lyg ir nepajutau prabėgusio laiko – Rimantas buvo energingas, pilnas kūrybinių jėgų! Dirbtuvėse pradėtą pokalbį, kurio metu išgirdau tai, apie ką tarybiniais laikais buvo

Fotomenininkas dailininkas Rimantas Dichavičius. Nuotr. Manto Kristijono Kuliešio

galima pasikalbėti tik su draugais, o mūsų laikais, laimei, nebereikėjo konfidencialumo, tęsėme Vilniuje ir, kai aš grįžau iš Lietuvos į Prancūziją, internetu...

V. A.: Rimantai, pirmiausia norėčiau paklausti: kada ir kaip jūsų gyvenime atsirado fotoaparatas? Ar jis tapo pagrindiniu kūrybos įrankiu, ar tik „papildė“ jūsų kaip dailininko teptuką?

R. D.: Būdamas Vilniaus dailės instituto (dabar Lietuvos dailės aka-

demija) trečio kurso studentu, pakliuvau į nuostabią ekspediciją Dieveniškių kaimelyje, esančiame Lietuvos pietryčių pakraštyje. Ten mes vykome kartu su Vilniaus universiteto ir Lietuvos konservatorijos studentais. Ekspedicijos tikslas buvo – užrašyti, nupiešti, nufotografuoti viską: buities reikmenis, papročius, amatus, legendas, padavimus, patarles, žodžiu, visą lietuvišką folklorą. Taip pat ir žmonių buitį krizės – karų, gaisrų, nederliaus – metais. Ir, žinoma, dainas! Jų buvo daug ir įvairių: apie meilę ir darbą, apie gamtą ir karą, laidotuvių – atsisveikinimo dainos – raudos, verkavimai... Daug vėliau sužinojau ir nustebau, kad tos mūsų ekspedicijos medžiaga papildė net keliais šimtais liaudies dainų rinkinį, kurį jau sudarė daugiau kaip aštuoni šimtai tūkstančiai dainų! Tokiam lobiui gali pavydėti bet kuri didžioji pasaulio šalis. Po kelerių metų buvo išleistas dvitomis – tos mūsų ekspedicijos ataskaita. Man tai buvo maloni ekskursija, o iš tikrųjų tai buvo rimtas mokslinis-istorinis indėlis į mūsų krašto kultūrą.

Į tą ekspediciją aš vykau kaip dailininkas. Bet būtent ten pirmą kartą gyvenime rankose laikiau fotoaparata, padariau pirmąsias nuotraukas, o greitai pats įsigijau „Zenitą“, su kuriuo nesiskyrčiau ilgus metus.

Jis pakoregavo mano gyvenimą ir kūrybinius interesus.

Pirmieji žingsniai su fotoaparatu buvo didžiulė laimė ir atradimas, tarsi naujas žaislas vaikui – aš bėgiojau, džiaugiausi, paveikslavau impulsyviai, visiškai negalvodamas, kam tai darau ir kodėl. Tik po keletrių metų supratau, pamačiau ir pajutau, kad galima iškelti ir konkrečius tikslus, kad fotografavimas leidžia ne tik įamžinti istorinį faktą, bet ir išsaugoti estetinį, emocinį ir meninį užtaisą. Netgi sukurti apibendrintą laiko ar epochos vaizdą.

Net patys pirmieji naivūs fotografavimo džiaugsmas man kainavo nemenkus išgyvenimus ir nesusipratimus, net kelis kartus sulaukė milicija. Pavyzdžiui, dirbdamas „Moksleivio“ redakcijoje, aš žinojau, kad negalima be specialaus leidimo paveiksluoti jokių gamyklos kaminų, bet niekada nepagalvojau, kad toks pat draudimas galioja ir bobutei su vaiku... Pirmą kartą mane sulaukė, kai paveikslavau senutę su vaiku, prie kaimo keliuko renkančias vaistažoles. Pasirodo, senutė buvo per sena ir nelabai tvarkingai apsi-

rengusi – potencialiems žiūrovams, pasak cenzorių, galėjo susidaryti „skurdžios šalies“ vaizdas.

Antrą kartą buvau sulaikytas, kai Verbų sekmadienį fotografavau religinę procesiją. Man inkriminavo „religinių papročių palaikymą ir propagandą“.

Trečią kartą pasirodė, kad pavojinga fotografuoti net kieme žaidžiančius vaikus – jie taip pat buvo nevalyvi, purvini, o ir kiemas nešvarus. „Koks tikslas daryti tokias nuotraukas?“ – retoriškai klausė cenzoriai. Žinoma, kad jas vėliau galėčiau išsiųsti į užsienį ir akivaizdžiai parodyti, jog komunistų partija, kuri kasdien skelbia visam pasauliui apie laimingą vaikystę mūsų šalyje, išūliai meluoja, ir tokio pobūdžio liudijimas – „ją akiplėšiškai kompromituojantis įrodymas“.

Visi šie įvykiai – sulaikymas, atvedinimas į miliciją, pasiaiškinimai – mano užsidegimą truputį atšaldė, tapau dėmesingesnis ir atsargesnis, nors nelabai ir supratau, ką būtent galima fotografuoti, o ko – ne.

V. A.: *Iš tiesų tarybiniais laikais fotoaparatas buvo „įtartinas“ instrumentas, na, o tas, kuris jį laikė, atitinkamai „įtartinas“. Vis dėlto visa tai jūsų nesutrikdė... Koks buvo jūsų kūrybinis credo?*

R. D.: Man kaip dailininkui fotoaparatas pradžioje atrodė tik kaip papildoma meninė-techninė priemonė. Mokslo dailės mokykloje, o po to ir institute suformavo mano polinkį į klasiką. Žmogiškojo grožio idealu tapo antikos ir Renesanso įvaizdis. Nuo pirmo kurso mes studijavom anatomiją, pradžioje žmogaus kūną ir jo fragmentus piešėme pagal gipsinius lipdinius, vėliau – tiesiog iš natūros, gyvų modelių – jaunų, sportinių, o kartais ir senyvų. Dėmesingas nuogo kūno stebėjimas mums buvo savaime suprantamas, įprastas dalykas. Toks pat natūralus buvo ir mano perėjimas nuo piešinio prie fotografijos. Tik aš jau turėjau turtingą meninę patirtį – visada ieškojau formos, faktūros, maksimalios išraiškos siluetų, vaizdinių. Tuo metu aš garsiai

pareiškiau: kuo daugiau dailininkų ateis į fotografiją, tuo ji taps įtaigesnė ir nuostabesnė.

Bet, deja, tuo laiku mažai dailininkų domėjosi fotografija – nebent tik dokumentinei reprodukcijai ar turistinės išvykos įspūdžiams įamžinti. Be to, daugeliui dailininkų fotografija asocijavosi su natūralizmu, o šis terminas tuo laiku skambėjo gana negatyviai. Aš kai kada netgi drovėjausi savo kolegų dailininkų ir jiems nerodžiau ne tik savo fotografijų, bet ir kameros. Apie fotografiją kalbėdavau tik fotografų aplinkoje. Bet vieną kartą, 1968 m., mane padrąsino iš Maskvos į Lietuvą atvažiavęs žinomas kritikas ir menotyrininkas Aleksandras Morozovas. Vaizdžiai kalbėdamas apie Pirmąją respublikinę fotoparodą, jis taip pakomentavo mano darbus: „Čia visi fotografai kaip fotografai, o šis autorius lyg atėjęs kažkur iš šalies ...“

Tada man atrodė – tai labai aiškiai jaučiau – kad fotografija turi daug nerealizuotų galimybių. Sva-

jojau sukurti paveikslus, panašius į antikinius – atrasti savo Venerą, Apoloną, Heraklį... Ir jų visur ieškojau. Nužiūrinėčiau žmones gatvėje, stadione, pliaže. Buvau įsitikinęs, kad jie vaikšto kažkur šalia – reikia tik atrasti. Norėjau sukurti Absoliuto fotopaveikslus, kaip ikoną, kaip apibendrintą savo laiko vaizdinį. Bet labai greitai su didžiuliu apgailestavimu supratau, kad mano iliuzijų įgyvendinti neįmanoma, kad Grožis yra begalinis ir išbarstytas visur, kiekviename gyvame ir negyvame objekte, ir surinkti jį į visumą neįmanoma, kaip neįmanoma aprėpti neapbrėpiamo.

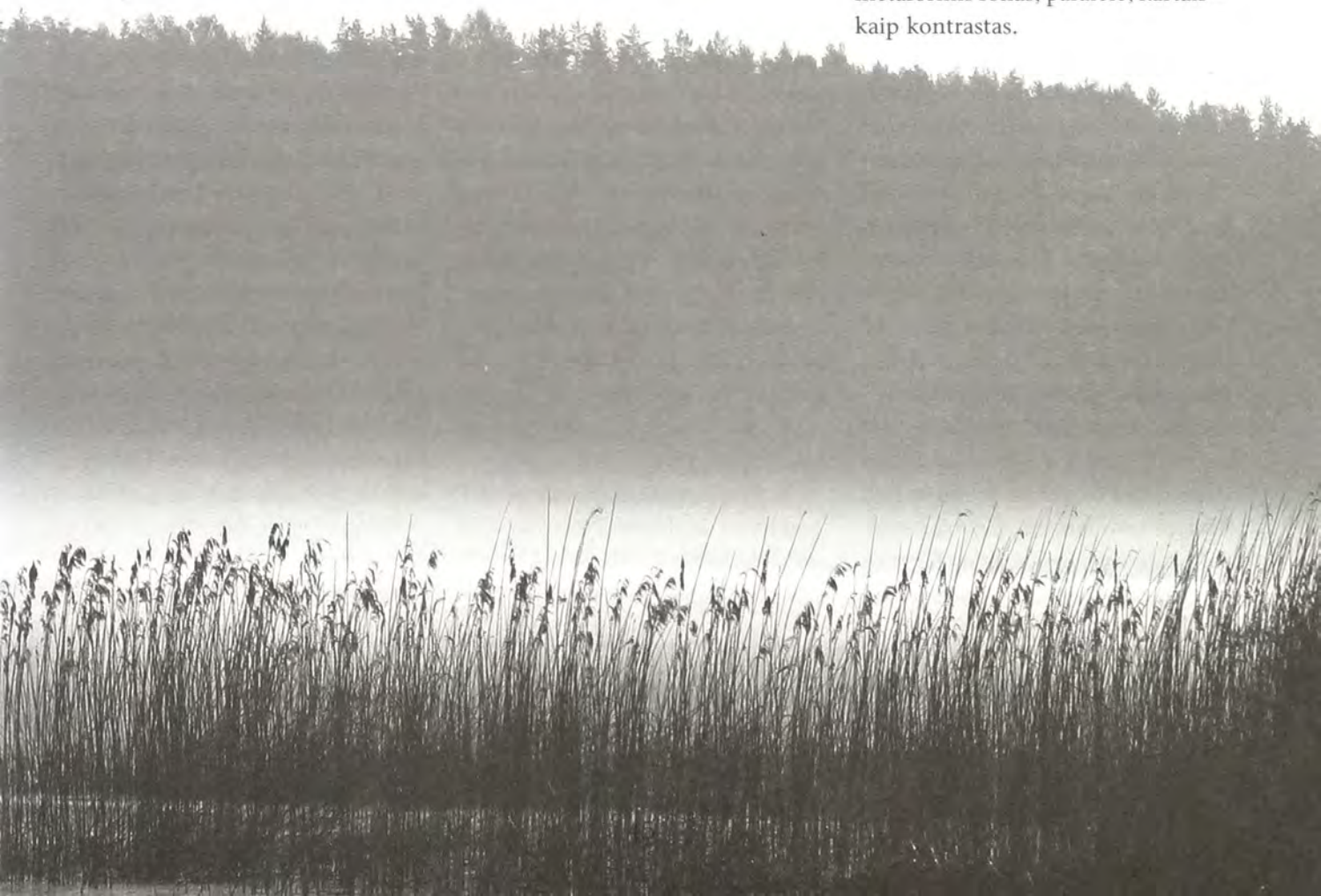
O dėl technikos štai ką pasakysiu: anksčiau darbo sėkmė fotografijoje 80 procentų paaiškėdavo išryškinus negatyvus – po to mažai ką galėjai pakeisti. Todėl privalėjai būti ir fotografu, ir režisieriumi, ir dailininku, ir apšvietėju, ir dar nežinia kuo, kad būtum patenkintas pirmine medžiaga. Kompiuterinė era suteikia daug naujų galimybių, bet pastarasis laikmetis reikalauja

žymiai daugiau tobulumo, vaizdo švarumo.

V. A.: *Kaip pasirenkate fotografavimo vietą ir modelius? Ieškote jų iš anksto ar įvairių kompozicijų charakterį, rakursą nustatote spontaniškai?*

R. D.: Piešiu. Darau daug kūno judesių, įvairių pozų eskizų. Atrand juos stebėdamas sporto varžybas, baletą, šokį teatre ar per televiziją, pantomimą. Judėjimas visada yra nuostabus ir išraiškingas, bet jis – ne pats svarbiausias tikslas. Visada noriu maksimaliai priartėti prie vaizdinio, išvengti atsitiktinumo, trumpalaikiškumo, kad gautųsi ne paprasta nuotrauka, o fotopaveikslas, simbolis.

Fotografavimo vieta taip pat svarbi. Visada vengiau margumo, civilizacijos pėdsakų. Man artimas vanduo, kopos, smėlis, dangus, platybės, migla, ūkas... Bet mane domina ir priešingybė, apmirimas – akmuo, medžiai, augmenija, viskas, kas turi išraiškingą formą, plastiką, struktūrą. Jie dažnai tarnauja kaip metaforinis fonas, paralelė, kartais – kaip kontrastas.

V. A.: *Tikriausiai jūs 1987 m. albumą „Žiedai tarp žiedų“¹ su apnuogintais modeliais šiuo atveju galima laikyti parodomuoju. Jei neklystu, šį ciklą, kurį galima pavadinti himnu grožiui ir kurį pripažino daugelis pasaulio šalių, jums iš pradžių reikėjo apginti nuo absurdiškų kaltinimų vos ne pornografija... Juk tarybinių laikų valdininkų nuomonė apie nu meną buvo pasibaisėtina žemo lygio...*

R. D.: Man visada atrodė, kad nu fotografuoti namų sąlygomis, bute – pernelyg natūralistiška, buitiška, net, pasakyčiau, – šventvagiška. Gamta padovanojo mūsų mažam kraštui nepaprastai gražų kampelį – Kuršių neriją. Tai stebuklingas įlankos, kopų, jūros ir neapbrėptas dangaus derinys. Ten pakliuvus apima nenusakoma būseną: atsiduri lyg ant realybės ir begalybės ribos. Ši būseną mane apėmė, kai pirmą kartą ten įžengiau būdamas Dailės instituto studentu, ir neapleidžia iki šiol. Ir man dingtelėjo, kad nu temą – moters paveikslą, kaip jaunystės įsikūnijimo, grožio, švelnumo simbolį – galima fotografuoti tik šioje vietoje.

Prisimenu 1969-uosius. Tada Vilniuje, Respublikiniuose profsąjungų rūmuose, buvo surengta mano pirmoji profesionali nuotraukų paroda. Ji eksponuota tik pusantros dienos – visiškai nekasdienis tarybinio laikmečio įvykis. Kitą dieną po parodos atidarymo jos apžiūrėti atvyko visa aukščiausioji Lietuvos vadovybė su palyda – kažkas suskaičiavo, kad prie įėjimo stovėjo aštuonios nomenklatūrinės juodos „Volgos“. Ir valdžią ištiko šokas. Jie netikėjo savo akimis, kad *tai* galima viešai rodyti. Buvo eksponuojama lygiai šimtas mano darbų, sąlyginai suskirstytų į keturias temas: nu, gamta, etnografiniai siužetai (seni kaimeliai,

kapinės, lietuvių liaudies butis, apleisti žydų kapai Olandų gatvėje) ir tyros dekoratyvinės formos. Nomenklatūra parodą apžiūrinėjo apie valandą. Po to pradėjo aiškintis, iš kur atsirado toks autorius, kas jis toks, kaip galėjo atsirasti, kad tokia paroda atsirado, kas leido pakabinti ir t. t. Rūmų direktorius vaikštinėjo išbalęs iš baimės, drebančiomis rankomis. Jis teisinosi, kad ekspoziciją organizavo vietinis klubas, nieko su juo nesuderinęs...

O aš, jaunas ir kvailas, nejaučiau jokios baimės, kiek įmanydamas dar bandžiau aiškinti, kad čia nieko maištaujančio nėra, kad etnografija – tai mūsų kraštas, liaudies kūrybos blykstelėjimas dekoratyviniuose senovinių trobų raiziniuose ar apsamanojusiuose kryžiuose ir kad tarybinės statybos pasiekimų fone jie atrodo net labai egzotiškai. O nu tema (kitai sakant, nuogo kūno vaizdavimas) – tai savaime suprantas dalykas, nes mes, dailininkai, tapome paveikslus, skulptoriai kala iš marmuro įvairias figūras, tai kodėl negalimos šios temos fotografijoje?

Savaime suprantama, kad kažkokio jauno žmogaus kalbų ir argumentų niekas rimtai neklausė, ir tą pačią valandą paroda buvo uždaryta. Ir netgi, kaip išaiškėjo vėliau, buvo išleistas slaptas įsakymas visoje Tarybų Sąjungoje, kad glavlitats atidžiau peržiūrėtų visas dailės parodas, net ir visai nereikšmingas, „nekaltas“. Man pačiam ši valdžia nepatogi paroda dar daugelį metų atsiliepė visais lygmenimis.

V. A.: *Rimantai, o dabar truputį apie jūsų tapybą...*

R. D.: Tapyba bet kuriam pradedančiajam dailininkui atrodo tikras meno įkūnijimas. Taip atrodė ir man mokantis dailės mokykloje ir vėliau, kai, kolegų patartas įstojau į Dailės instituto Grafikos fakultetą. Dabar, po daugelio metų, džiaugiuosi, kad turėjau du skirtingus polius – dailę ir

grafiką. Vėliau prisidėjo fotografija, bet ji kaip hobis, kaip dviejų pirmųjų papildymas. Kai atsiranda kažkokia idėja, nauja mintis, iš karto apima abejonės: kur ji geriausiai skambėtų – dailėje, grafikoje, skulptūroje? Fotografijoje – nors neiškaliau nė vienos figūros – bandžiau padaryti keletą „fotoskulptūrų“. Taip gimė ciklas „Skulptūrinės vizijos“. Be abejonės, autorius visada nori, kad forma nebūtų tuščia, kad turėtų tam tikrą turinį, idėją. Ir nors šiandien dažnai tenka girdėti, kad gera forma jau ir yra turinys, šis aforizmas, mano manymu, teisingas tik grynosios abstrakcijos atvejais.

V. A.: *Kas jums yra grožis?*

R. D.: Apie grožį visada sunku kalbėti – kiekvienas turi savo idealus, supratimą, patirtį. Grožis visiškai skirtingai suvokiamas mene ir gyvenime. Tai, kas gyvenime atrodo vulgaru ir prasta, mene, tarsi pamojus burtininko lazdele, dailininkas gali paversti kažkuo nepaprastai gražiu. O būna ir atvirkščiai. (Ryškus pavyzdys – pasaulyje pripažinto šiuolaikinio lietuvių dailininko Šarūno Saukos kūryba, „gražu ir baisu“ tuo pat metu.) Grožis gali turėti keletą apibrėžimų ir visi jie bus teisingi, bet nė vienas nebus galutinis ir visą apimantis, o tik fragmentiškas.

Grožis – tai toks daugiabriauinis reiškinys, kurio žodžiais apibūdinti ir aprašyti neįmanoma. Kažkas grožį mato akyse, veide, kažkas – suvystusiame alkoholio veide, kažkas – išdžiūvusioje šakelėje, gėlėse ir tūkstančiuose kitų gamtos reiškinių. Aš tai kasdien patiriu. Kiekvienas mato kitą pagal savo suvokimo priemonę. Grožį taip pat.

V. A.: *O lietuviškas grožis? Ar jis turi išskirtinių bruožų?*

R. D.: Į šį klausimą noriu atsakyti konkrečiu pavyzdžiu. Išleidus albumą „Žiedai tarp žiedų“, manęs daugelis klausinėjo: „Kas tos merginos? Iš kokios šalies?“ Ir kai

¹ *Dichavičius Rimantas. Žiedai tarp žiedų. – Vilnius: Mintis, 1987.*

atsakydavau – iš Lietuvos, žmonės stebėjosi ir netikėjo, kad visa šita „puokštė surinkta iš vieno sodo“. Tikrasis lietuviškas grožis egzistuoja nuo amžių glūdumos. Grožio idealai neišstumiami ir mūsų laikais – kuklumas, nevulgarūs bruožai ir poelgiai, ilgos kasos, jokios kosmetikos, sveika veido spalva.

V. A.: *Grožis, kaip žinome, ne visada būna „teigiamas“. Apie tai pagalvojau, kai man parodėte savo meninio dienoraščio puslapius – pagalvojau tuomet, kai pamačiau jaudinantį grafinį bandymą pavaizduoti genialaus lietuvių poeto Vytauto Mačernio kančių ir nemarumą... Kurgi jų – Gėrio ir Blogio – riba? Gyvenimo ir Mirties? Ar apskritai egzistuoja šių priešingybių adekvatumas ir, jeigu ne, ar reikia jų ieškoti?*

R. D.: Iš tikrųjų, jei esi labai dėmesingas ir smalsus, visur gali rasti paradoksų, kai grožis egzistuoja ar „sunkiasi“ per bjaurastį, netgi tragiškumą, tarsi palengvina skausmą ir kančių. Juk sakoma: „graži mirtis“, „gražus niekšas“, „jis nevertas šio grožio“ ir t. t. Šarlis Bodleras sukūrė eilėraščių rinkinį „Piktybės gėlės“, jame yra eilėraštis „Dvėseliena“, kurį vienas kritikas pavadino „bjaurumo perlu“. Pasirodo, blogis gali klestėti, ir labai sėkmingai. Būna genialūs nevidonai – tuo ne kartą įsitikino mūsų karta. O jeigu įsiklausytume į poeto Igorio Gubermano žodžius, tai jis, pats nemažai nukentėjęs, įspėja, kad vėl gali lietus kraujo upės „ir dėl to vėl bus kalta didi ir šviesi idėja.“²

Grožis – tai kažko – daikto, reiškinio, poelgio – tobulumas. Mene gražu tai, kas turi esmę, charakterį ir talentingą įsikūnijimą. Dailininkai, rašytojai, aktoriai savo kukliomis pastangomis – nes jie neturi nei valdžios, nei tankų, nei ginklų – šimtmečiais bandė ir bando padėti

išsitiesti kolektyviniam protui, išsakyti bebaimę tiesą, apgindami patį gyvenimą, nebijodami, pasak Jese-nino, niekieno smūgio į dantis.³

Daugelį Lietuvoje (po dvidešimties metų!) priverstė sielotis negrižtamas praradimas – sužinota tiesa apie talentingo poeto Vytauto Mačernio žūtį. Naujiena pavėlavo dvidešimčia metų todėl, kad buvo slepiama, jog iš tikrųjų jis bandė bėgti nuo „raudonosios srovės“, kurią dar prieš karą pajuto dešimtys tūkstančių nekaltų žmonių: sušaudymai, trėmimas į pasaulio kraštą už poliarinio rato, prie Laptevų jūros ir kitus neaprepiamos „broliškos“ Sąjungos „rojaus kampelius“. Tada daugelis bėgo iš Lietuvos į Vakarus, bandė iš dviejų blogybių pasirinkti mažesnę. Ir, kaip paaiškėjo, ne be pagrindo. Po karo visa Lietuva vėl atsidūrė spąstuose, tik kitos spalvos: buvo ruda, o dabar visą plotą užklojo raudona. Dar antikinė išmintis visus įspėjo: „Išvaduotojų saugokitės ne mažiau negu užkariautojų“.

Žymūs literatūrologai, mokslininkai ne kartą apmaudžiai kalbėjo apie didžiulę paskutiniųjų karo mėnesių tragediją, kai 1944 metų vasarą paleistu iš tanko T-34 sviediniu į vežimą, važiavusiu dulkėtu kaimo keliu, buvo užmuštas šis literatūros genijus. Sviedinio skeveldros išplėšė arkliai šoną, o jaunam 23-ejų metų vaikinukui kiaurai pramušė galvą.⁴

³ *Jeseninas Sergejus*. Daina apie didįjį žygį. 1924.

⁴ Pagal oficialią tarybinių laikų versiją Vytautas Mačernis (Šarnelė, Plungės r., 1921 – Žemaičių Kalvarija, 1944) žuvo nuo bombos sprogimo. Tuose šaltiniuose nebuvo net užuominos apie tai, kad poetas ruošiasi bėgti į Vakarus. Apie jo bėgimą kartu su D. Banioniu ir apie Mačernio žūtį detalai pasakoja žinomas Lietuvos rašytojas ir menotyrininkas Tomas Sakalauskas knygoje „Regėjimų naktis“. – Vilnius: Vaga, 1994.

Šis kruvinas vežimas su velkamais arklio viduriais įvažiavo į namo kiemą ir sukėlė siaubą visiems šalia buvusiems. Daugelis mano, kad tai buvo didžiausias praradimas ne tik mūsų kraštui ir kultūrai. Gali būti, kad šiandien pasaulis turėtų vardą poeto, ne mažiau žinomo nei Šekspyras, Dantė, Baironas ar Puškinas.

Apie Vytauto Mačernio talentą byloja kai kurie faktai. Jis laisvai kalbėjo septyniomis kalbomis ir planavo išmokti dar apie trisdešimt, taip lengvai jam tai sekėsi. Rusų kalbą per porą mėnesių išmoko taip gerai, kad jau skaitė Feto eiles. O vienintelis jo mokytojas buvo rusų lakūnas, pašautas prie kaimo, kur gyveno poetas. Mačernis jį rado miške, attempė namo, paslėpė savo daržinėje ir naktimis jie bendraudavo, kai Vytautas nešdavo maistą jam ir prie daržinės pririštam šuniui.

Siaubinga jaunojo Mačernio žūtis tapo dviguba tragedija. Antrasis smūgis buvo tas, kad visą savo kūrybą, laiškus ir dienoraščius, prieš išvykdamas iš gimtojo kaimo kartu su Donatu Banioniu (būsimuoju žymiu aktoriumi), Vytautas užkasė daržinėje ir apie tai pasakė savo seseriai. Bet atsitiko taip, kad frontas kuriam laikui sustojo, Mačernių troboje įsikūrė štabas, o daržinėje, kur buvo užkasti rankraščiai, įsikūrė karo lauko virtuvė. Ir visas vanduo, virtuvės pamazgos buvo pilamos būtent ant rankraščių.

Frontui pasitraukus į vakarus, Vytauto sesuo iškasė popierių ryšulius, bet viskas buvo sulipę, išplauti, sugadinti. Tik poeto kūrybos kruopelytės pasiekė mus iš jo laiškų mylimai merginai ir draugams.

Poetas Vincas Mykolaitis-Putinas svajojo po karo išsiųsti Vytautą Mačernį į Paryžių mokytis filosofijos, kalbų, literatūros. Deja, šiems planams nebuvo lemta išsipildyti...

² *Gubermanas Igoris*. Kameriniai gariai. M.: Eksmo, 2004.

Štai tik vienas trumpas Mačernio eilėraštis, pavadintas „Žmogus“, kurį jis parašė Šarnelės kaime 1943 m. kovo 15 dieną:

*Žmogau, aš žemėj atradau
įmintas tavo pėdas.
Sakyk, kas tu esi, jei nori čia
palikti ženklus?
Galbūt vaiduoklis tik, kurs
juntamo pasaulio rūbais rėdos,
Kad, iš anapus į anapus eidamas,
Kitiems vaiduokliams būtų realus.*

Baigęs „Vizijas“, poetas pradėjo rašyti naujus ciklus, kurie turėjo peraugti į poetines freskas. „Tai baisus ir milžiniškas darbas, kuris atims kokių 30 darbo metų. Jei tą ištesėčiau, būčiau nepralenkta pasaulyje patvarumu, siekiančiu iki idiotiško, – rašė jis laiške. – Labai sunku nusakyti, kas tai bus, bet jame bus surašyta visa žmogaus istorija nuo Adomo iki Tavęs, atseit viskas. <...> Jeigu dingtų mano rankraščiai, aš galėčiau viską atkurti iš atminties“⁵ – sakė jis Donatui Banioniui, savo paskutinių dienų liudininkui. Bet, deja, likimo smūgis buvo pernelyg žiaurus.

Gyvenimo ir Mirties, Gėrio ir Blogio švytuoklė mus lydi nuolat. Tai byloja ir visa ankstesnė istorija, ir mūsų kasdienybė. Tai ne laikinas reiškinys, o amžinas įstatymas.

Ir tai suvokdami, mes ne visada būname optimistai... Kaip rašė

puikus lietuvių poetas Jurgis Baltrušaitis:

*Mana mintis – žvaigždžių
slapties troškimas...
Mana būtis – ties praraja
laukimas...⁶*

V. A.: *Rimantai, jūsų likimas panašus į tūkstančių lietuvių likimus, kurie tarybinės valdžios metais buvo deportuoti į Rusiją, grįžo į tėvynę su sunkia, karčia patirtimi... Nepaisant to, kiek žinau, jūs netapatinate rusų tautos ir režimo, dailininko ir miesto prižiūrėtojo...*

R. D.: Mano likimas panašus į šimtų tūkstančių tėvynainių likimus. Buvau visai mažas vaikas, kai Lietuvoje prieš pat karą prasidėjo represijos, šaudymai, trėmimai; ir po karo buvo ne ką geriau. O mano šeima pakliuvo į pirmąjį pokario ešeloną 1945-aisiais. Mus suėmė naktį – tėvą, motiną, aklą septyniasdešimtmetį mano senelį ir mane – septynerių metų. Ilgai – apie du mėnesius – vežė per sugriautus miestus ir kelius, užkalnuose gyvulinuose vagonuose, su kelių parų sustojimais, su nesuprantamais manevrais geležinkelio bėgiais, vežė nežinia kur ir kam. Pakeliui konvojus išrinkdavo vyrus, kurie turėjo iš stoties vandens bokštų atnešti į vagonus vandens. Retkarčiais duodavo kažko panašaus į duoną.

Su tokiu daviniu daug kas neišlaidė. Lavonus iš vagonų paimdavo. Kiti užgeso, kai mus jau skirstė po beribius nežinomus miškus. Motina taip ir nenuvažiavo iki Tuchačevskio miškų ūkio tuometinėje Molotovskos (dabar Permės) srityje. Senelis mirė po mėnesio. Likome mes su tėvu pilname barake, kur žmonės miegojo trimis aukštais: ant grindų ir ant dviaukščių gultų. Su blakėmis, šalčiu ir badu. Pirmomis dienomis visus varė į taigą kirsti mišką. Niekas neklausė, ar kada nors laikei rankose pjūklą. Žiema buvo šalta, snieguota. Labai daug kas mirė. Greitai barakai ištuštėjo – ant grindų jau niekas nebemiegojo.

Žmonės ne iš karto suprato, kur jie ir kas jiems darosi. Gimtųjų namų ilgesys, sunkus fizinis darbas veikė slogiai, viskas liudijo beviltišką išvežtųjų padėtį. Vienetai išgyveno per stebuklą. Stebuklas buvo ir tai, kad sutikau gerus žmones, kurie padėjo grįžti namo. Namuose priglaudė ir sušildė. Sakydamas „namuose“, turiu omeny Lietuvą, kadangi mūsų ūkio ir gimtųjų namų man sugrįžus iš tremties nebeliko – viskas buvo paversta kolūkio laukais.

Po kelerių metų aplankęs gimtąsias vietas sutikau vietinį traktorininką, kuris ištiesė man neįtikėtiną daiktą – sulamdytą, sulankstytą, pažaliavusį senovinės formos šaukštą su išgraviruotais inicialais. Sako: „Pernai ariau laukus maždaug buvusio jūsų ūkio vietoje ir, grįžęs namo, pamačiau kažką tarp trak-

⁵ Mačernis Vytautas. Žmogaus apnuoginta širdis. – Vilnius: Vaga, 1970.

⁶ Baltrušaitis Jurgis. Žemės laiptai. Kalnų takas. – Vilnius: Vaga, 1973.

toriaus vikšrų. Išėmęs pamačiau – šaukštas, matyti įdomios raidės. Aš jo neišmečiau, nusprendžiau tau parodyti...“ Ant šaukšto buvo mano motinos inicialai. Tai likimo dovana, kurią saugau kaip ženklą, kaip mūsų šeimos praeities aidą.

Mūsų namuose yra dar vienas neįtikėtinas eksponatas, apie kurį galima net romaną parašyti. O tai juk paprasta nagų dildė, gana sutrinta...

Kartą į namus atėjo žmogus ir, kreipdamasis į mano žmoną, paklausė: „Jūs – Valerija Kaunaitė?“ Žmona (jos mergautinė pavardė iš tikrųjų Kaunaitė), nustebinta tokio klausimo, vis dėlto patvirtino, kad taip. Ir tada vyras, tiesdamas mažą paketėlį, tarė: „Atėjau grąžinti skolą“. Tai jis padarė po daugiau kaip keturiasdešimties metų.

Žmona paėmė paketėlį, nežinodama nei kas jame, nei žmogaus, kuris tą „skolą“ grąžino. Ryšulėlyje buvo manikiūrinė dildė, kurią kažkada pasiskolino Valerijos bendraklasis, o po to ir bendrakursis Henrikas Vitkauskas, besimokydamas pirmame Vilniaus universiteto kurse. Po to buvo pertrauka, jaunuolis išėjo į koridorių... Ir niekas daugiau jo nebematė ir nieko apie jį negirdėjo.

Henrikas šypsodamasis vėl prisistatė ir papasakojo liūdną savo istoriją. Tuokart pertraukos metu prie jo priėjo trys vyrai, pasiūlė pasivaikščioti ir pasisodino į mašiną. Po to prasidėjo begaliniai tardymai,

kankinimai, lageriai, tremtys. Po daugelio metų Henriką išlaisvino, bet be teisės grįžti į Lietuvą. Vėliau jis susituokė su panašaus likimo lenkaite, ir abu išvažiavo į Lenkiją.

Henrikas kalbėjo apie badą, pažeminimą, patyčias, taip pat apie tai, kaip jis slėpė savo „talismaną“ nuo prižiūrėtojų ir pašalinių, kaip ta maža geležinė dildė tapo vieninteliu daikteliu iš tėvynės, primenančiu paliktą pasaulį, gimines, draugus, mokslų pradžią universitete... Ir retomis minutėmis, kai buvo galima pabūti vienam, Henrikas su šia dilde šnekėdavosi, netgi meldavosi...

V. A.: *Rimantai, jūsų žmona, apie kurią taip įdomiai prabilote, kaip ir jūs, nuostabi fotomenininkė ir tiesiog dailininkė grafikė...*

R. D.: Dievas atsiuntė man nuostabią padėjėją – žmoną Valeriją, kuri daugelį metų dirbo Respublikinės bibliotekos direktoriaus pavaduotoja. Beje, toje tarnyboje buvusi antrasis žmogus pagal rangą ji, nors ir galėjo užėiti į vieną kabinetą su lentele „Spec. fondai“, bet neturėjo teisės iš lentynos pasiimti jokios knygos. O kiti tarnautojai negalėjo net ten užėiti todėl, kad ten buvo saugomi ikikariniai leidiniai, atimti iš privačių žmonių rinkinių, taip pat šiame „spec“ buvo slepiamos iš pašto siuntinių konfiskuotos knygos, kurias iš užsienio siuntė draugai ar giminės. Visų knygų buvo po vieną egzempliorių, dublikatai buvo deginami.

Valerija be galų tvarkinga. Todėl, matydama, koks aš bejėgis savo

chaotiškame archyve, kartą pasakė: „Aš padarysiu tvarką“. Ir iš tikrųjų paskyrusi daug savo laisvo laiko viską sutvarkė pagal temas: etnografija (kaimai, senoviniai paminklai, kapinės, kryžiai, liaudies menas, žmonės, apeigos); gamta ir peizažai; įvykiai; dokumentiniai momentai ir reti reportažai. Taip pat archyve buvo daug nuotraukų iš kolegų dailininkų gyvenimo ir kūrybos, daugiau kaip aštuoni šimtai personalijų – tai portretai, rankos, dirbtuvės su pačiomis neįtikėčiausiomis detalėmis ir paveikslais, skulptūromis, darbinė meninė aplinka. Tai man ypač brangu. Remdamasis šia medžiaga aš rengiu monografijas apie jų autorius ar didelius kalendorius apie visų žanrų dailininkų kūrybą – tapybą, skulptūrą, grafiką, vitražus, dizainą, tekstilę, freską...

Valerija – tiesiog talentų lobynas. Ji turi absoliučią klausą, studentaudama lankydavo operas, o po to galėdavo padainuoti bet kurią ariją. Lengvai sekėsi ir kalbos. Įdomiai ji išmoko rusų kalbą: pas šeimininkę, kur gyveno mokydamosi universitete, kurį laiką nuo KGB slėpėsi jaunas lietuvaite, gerai mokėjęs rusų kalbą. Slėptuvėje jis turėjo daug laisvo laiko ir „Apysakoje apie tikrąjį žmogų“ tas jaunuolis virš eilučių parašė teksto vertimą lietuviškai. Valerija sakė, kad perskaičiusi tą knygą, pajuto galinti laisvai skaityti ir bet kurį kitą rusišką tekstą. Iš prigimties ji turi kompozicijos, ritmo, spalvos jausmą, o piešinyje – drąsą, laisvą

ranką. Visi jos tapybos darbai – improvizacijos be išankstinių eskizų. Ir fotografiją ji lengvai perprato. Kur beeitume ar važiuotume, fotoaparatas visada su ja. Kartą pasitaikė galimybė iškeisti vieną vertingą daiktą į fotokamerą „Leika“, su kuria Valerija jau kelis dešimtmečius nesiskiria. Man atrodo, tai buvo likimo dovana ne tik jai, bet ir lietuvių kultūrai bei istorijai, nes Valerija įamžino daugelį nuostabių žmonių, situacijų, socialinę aplinką – ir visa tai skoningai, jautriai, tiesiog įtikinamai. Ji galėjo tapti gera muzikante, dainininke, gydytoja. Tik gaila, kad visi šie talentai negalėjo atsiskleisti dėl nelengvų pokario laikų, tarnybos, moters dalios, kasdienės buities. Bet, nepaisant to, Valerija daug pasiekė. 2010 m. rudenį Lietuvoje vykusios tarptautinės fotografijos parodos pagrindinis prizas „Šventas Florijonas“ – „Už geriausią kolekciją“ – atiteko Valerijai.

V. A.: *Rimantai, grįžkime prie jūsų kūrybos. Man atrodo, kad jūs kaip dailininkas (šiuo atveju aš neskiriu fotomenininko ir tapytojo) daug ką perėmėte iš klasikinio meno. Ką galėtumėte apie tai pasakyti?*

R. D.: „Kiekvienas susitikimas su antika gimdo renesansą“. Tokį aforizmą parašė Mačernis. Ši mintis man labai artima ir ne kartą jausmu ir patirtimi pasitvirtino.

V. A.: *Be kūrybinio darbo, jūs Rimantai, užsiimate leidyba. Jūsų išleisti albumai – nuostabūs. Kas ir pagal kokius kriterijus pakliūna į tą „išrinktųjų“ skaičių?*

R. D.: Kur tik bebūčiau su reikalais ar keliaudamas, pamatęs kažką gražaus, neįprasto, visada pergyvenau, jei tuo džiaugsmu negalėdavau su kuo nors pasidalyti. Sutikęs nuostabius dailininkus, apie kuriuos anksčiau nieko nežinojau, visada pagalvodavau: kokių būdu papasakoti apie juos kitiems žmonėms, kaip pasidalyti ryškiu meniniu reiškiniu? Taip gimė kalendorių serija, pavadinta „Talentu ir Širdimi“, kurią sudarė daugiau kaip šimtas autorių. Vėliau iš šios medžiagos išaugo ir tarptautinis almanachas „Baltic ART“, suvienijęs Baltijos šalių dailininkus. Po to atsirado keletas solidžių monografių apie žymių Lietuvos dailininkų kūrybą: Antano Kmieliausko, Šarūno Saukos, Giedriaus Kazimierėno ir kaimyno iš Baltarusijos – grafiko virtuozo Juriiaus Jakovenkos, kurio knygą pavadinau „Linea magica“. Šie autoriai – išskirtiniai šiandieninio meno pasaulio reiškiniai. Trumpai pabandyti papasakoti apie juos.

Antanas Kmieliauskas – vyresniosios kartos atstovas. Įvairių tarptautinių premijų laureatas. Dailininkas universalas, sėkmingai dirbantis įvairiose sferose: skulptūroje, grafikoje, tapyboje, monumentaliajame mene. Tai tikras titanas, kuriam lygių sunku būtų rasti pasaulyje.

Apie jo neįtikėtiną darbingumą gali papasakoti tik skaičiai. Rengiant monografiją⁷, reikėjo apytiksliai suskačiuoti jo darbus, pasirodo, freskų – apie pusantro tūkstančio kvadratinų metrų įvairiose viešose interjeruose, grafikos – daugiau kaip 800 darbų, skulptūros – daugiau kaip šimtas dešimt darbų.

Kmieliauską ne kartą kvietė dėstyti įvairios Europos akademijos, kad pasidalintų nepaprasto meistriškumo paslaptimis. Bet šis lietuviškasis titanas „gimtais ir mylimais“ tarybiniais laikais daugelį metų gyveno su „vilko bilietu“, neturėdamas galimybės įsidarbinti net sargu. Jį taip pat pašalino iš Dailininkų sąjungos už švento Kristoforo skulptūrą (Vilniaus dangaus globėjo), t. y. už religinę propagandą.

Šarūnas Sauka – vidurinėsios kartos tapytojas. Daugelis jo paveikslus lygina su Boschos ir Salvadoro Dali drobėmis. Bet Sauka visada lieka pats savimi. Daugelis jį dievina, o kai kas net negali iki galo peržiūrėti jo parodos. Knyga apie jį⁸ buvo pripažinta kaip vienas ryškiausių leidinių apie šiuolaikinį meną 2001 metais tarptautinėje Frankfurto knygų mugėje.

Giedrius Kazimierėnas – tapytojas, Lietuvos meno akademijos profesorius. Sukūrė turtingą istorinių darbų ciklą. Mūsų dienomis – tai retenybė. Pats formatas (2,5 x 3 ir 2,5 x 9 m) ir autoriaus meistriškumas kelia nuostabą ir pagarbą. Prie kiekvieno paveikslą yra autoriaus komentaras. Monografijoje⁹ įdėti septyni paveikslai, atspindintys

⁷ *Kmieliauskas Antanas*. Skulptūra, freska, tapyba, grafika: 2 leidimas. – Vilnius: Daigai, 2003.

⁸ *Sauka Šarūnas*; albumas. – Vilnius: Daigai, 2001.

⁹ *Kazimierėnas Giedrius*. Lietuvos istorija tapyboje: albumas. – Vilnius: Logotipas, 2009.

Lietuvos istorinius momentus pasakutinio tūkstantmečio kontekste. Knygą užsakė Lietuvos firma *Blue Bridge*. O pats autorius ir toliau tapo istorinėmis temomis.

Jurijus Jakovenko – tai neįtikėtinai profesionalus dailininkas, vienas iš tų, kuris „kausto blusas“. Ir daro tai su didžiule fantazija, gracingai. Nepaprastai darbštus dailininkas – be pertraukos prie metalo oforto gali plušėti po 12–14 valandų.

Dabar šiek tiek apie almanachą „Baltic ART“. Aš ypač branginu šio tarptautinio Baltijos šalių dailės almanacho leidybą.

Griuvus „geležinei uždangai“, kuri skyrė „mūsų“ nuo „ne mūsų“, ir atsiradus galimybei pavažinėti bei daug pamatyti, aš supratau, kokie reiškiniai buvo slepiami nuo mūsų visą tą laiką. Ir man kilo mintis parodyti pasauliui tai, kas geriausia mūsų mene, o tai, kas dešimtmečius slėpta nuo mūsų, atvežti ir parodyti čia.

Man pasisekė parengti ir išleisti pirmą ir kol kas vienintelį almanacho numerį. Jam pasirodžius, niekas netikėjo, kad jis gimė Lietuvoje, vieno vienintelio autoriaus pastangomis. Norėjau leisti „Baltic ART“ nors keturis kartus per metus. Bet tam reikalinga normali redakcija, nemažai investicijų. Lietuvos Parlamente almanachą pastebėjo, gerai įvertino, kažkas pasiūlė jį palaikyti ir tęsti. Bet, kaip visada būna, gera iniciatyva užgeso: politika ir menas visada buvo skirtinguose ašigaliuose. Todėl, nors ir gaila, „Baltic ART“ liko mano rezervine svajone. Labai liūdna, kad negaliu jo tęsti ir padėti dvasiniams bei kūrybiniam mainams. Juk kiekviena tauta, kiekviena šalis turi unikalius lobius, savo nepakartojamus talentus – ir tai yra mūsų bendras dar neatskleistas potencialas.

Tarp kitko, pirmajame „Baltic ART“ almanache pristačiau nuostabų rusų dailininką, rašytoją, filosofą,

šeimos žmogų, užauginusį penkis vaikus, Vladimirą Grebenikovą. Jis pats pasistatė namą-pilį pagal liaudies tradicijas, gyvena Velykių Novgorode kartu su šeima, ir visi šeimos nariai – dailininkai, ir visi – nuostabūs. Susitikimas su tokiu žmogumi – visada įvykis, laimė, kuri tampa gyvenimo kamertonu, pagal kurį patikrini savo mintis ir veiksmus. Viktoras Astafjevas apie jį rašė: „Nieko protingesnio ir gilesnio, kaip šis „Žodis“, aš seniai neskaičiau. Daug, labai daug iš to, apie ką mes kalbame su kartėliu ir abejone, kas glumina mus šiuolaikiniame gyvenime, stumia į miglotas ir neramias mintis ir laukimą, pasiryžo apmąstyti ir mums papasakoti Vladimiras Grebenikovas, ir todėl, kad ši „medžiaga“ tokia gyli, karti ir aukšta, kad ją palietęs, „nusidegini“, aš iš anksto neįspėsiu jus savo pamąstymais, nes jie, kad ir kaip stengčiausi, atrodys lėkšti ir tušti, palyginus su tuo, ką turėsit perskaityti ir išgyventi kartu su autoriumi.“¹⁰

Kaip sakoma, „Rusija grįsta talentais“, bet šie talentai, labai gaila, ne visada reikalingi. Anksčiau per talentus, grįstus vietoj akmenų, važinėjo kariatės, dabar „naujųjų rusų“ mersedesai. Šiandien jie puikuoja visuose televizijos ekranuose. Visos tautos turi skirtingų žmonių, turi ir baltą, ir juodą.

V. A.: *Pokalbyje jau minėjome sunkumus, kuriuos jums teko patirti kaip fotomenininkui dėl albumo „Žiedai tarp žiedų“. Nuo to laiko praėjo daugiau kaip pusantro dešimtmečio. Suprantama, šiuo metu ginti tikrąjį meną su niu vaizdiniais nuo neišmanėlių nereikia, tačiau ar įvyko, jūsų nuomone, kultūrinė visuomenės evoliucija? Ar ji supranta grožį taip, kaip norėtų dailininkas – šiuo atveju – jūs?*

¹⁰ Literatūros žurnalas „Diena ir naktis“, Nr. 6 (1996), Krasnojarskas.

R. D.: Niu – amžina meno tema. Fotografijos atsiradimas ir vystymasis suteikė galimybę naujais būdais išreikšti amžinąsias idėjas. Bet, kadangi ši tema Tarybų Sąjungoje buvo uždrausta, jokios informacijos apie ją nebuvo. Vienintelis leidinys, kuris retkarčiais spausdino niu žanro nuotraukas, buvo žurnalas „Reviu nuotraukos“, leidžiamas Prahoje. Jį gauti buvo be galo sunku. Bet tai buvo vienintelė mūsų „mokykla“, kitus „atradimus“ reikėjo daryti patiems.

Todėl, kai 1987 m. tarptautinėje knygų mugėje Maskvoje buvo išleistas ir pristatytas mano albumas „Žiedai tarp žiedų“ ir pačią pirmą dieną buvo išparduotas visas tiražas, vienas prancūzų leidėjas paklausė: „Per visą jūsų sąjungos istoriją nebuvo nė vieno leidinio šia tema, reiškia, nebuvo jokių tradicijų. Ir staiga pasirodęs vienintelis albumas iš karto įrašomas į vieną eilę su pasauliniais pavyzdžiais. Kaip galima paaiškinti tokį fenomeną?“ Ir man tai buvo didžiulis klausimas ir komplimentas, tapęs vėliau pakartotinių „Žiedų“ laidų Europoje ir Maskvoje pagrindu. Iš viso išleistos 4 laidos¹¹ bendru šimto tūkstančių egzempliorių tiražu. Šis albumas iki šiol paklausus, kai tik pasirodo antikvariniuose knygynų lentynose.

Beveik iš karto po Maskvos knygų mugės šį albumą bandė užsisakyti kinai, nors milijoną egzempliorių – „siauram specialistų ratui“. Jei jau „vyriausiajam broliui“ galima turėti tokią drąsą knygą, tai tikriausiai, galima ir kitiems socializmo „broliams“? Bet tarybinė vadovybė atsisakė, todėl, kad atliekant „kuklų“ kinų užsakymą, reikėtų pristabdyti visų kitų leidinių spausdinimą...

Albumas buvo toks populiarus, kad net aš, autorius, negalėjau jo

¹¹ 1987 m. ir tris kartus 1990 metais.

nusipirkti. Iš kiekvienos laidos gaudavau tik po 3 autorinius egzempliorius, nes „juodojoje rinkoje“ knyga kainavo septynis – dešimt kartų brangiau negu parduotuvėje. Teko rašyti Lietuvos leidybos komiteto pirmininkui prie LKP CK pareiškimą, kad atsisakau honoraro, bet noriu už tą sumą gauti knygų. Vadovybė sutiko.

Maskvos eksperimentinė spaustuvė tuo metu iš Japonijos įsigijo naują spausdinimo mašiną, kuri vienu metu galėjo spausdinti dviem spalvomis. Spaustuvės direktorius Henrikas Visockis, atvažiavęs su reikalais į Vilnių, atsitiktinai užėjo į „Minties“ leidyklą, kur aš tuo metu dirbau meniniu redaktoriumi. Jis mūsų vadovų paklausė, ar neturi ko nors išskirtinio, ką būtų galima spausdinti Maskvoje šita nauja mašina, kad įrodytų, jog ne be reikalo ją įsigijo. Kažkas iš kolegų prisiminė, kad jau porą metų guli parengtas mano knygos „Žiedai tarp žiedų“ maketas. Atidžiai peržiūrėjęs visas įklijas, svečias iš Maskvos pasakė: „Tokio mes dar neturėjome, kodėl nepabandžius? Juk vyksta pertvarka...“ Aš garsiai suabejojau: „Niekas niekada šito spausdinti neįsis“. Visockis atsakė: „Tai jau mano rūpestis. Vietinis glavlitats mums ne rodiklis. O Maskvoje ant

pertvarkos bangos, manau, viskas išeis“. Taigi per porą savaitių buvo surinkti visi reikalingi leidimai. Tiesa, kad juos gautume, reikėjo eiti pas patį Michailą Sergejevičių Gorbačiovą. Peržiūrėjęs „Žiedų“ maketą, šypsodamasis pasakė: „Visa, kas žmoniška, mums nesvetima.“

Knyga buvo labai greitai išleista ir eksponuota 1987 m. Maskvos knygų mugėje. Tai buvo vienintelis niu žanro leidinys mugėje. Užtat Lietuvos paviljone kiekvieną dieną buvo tiek žmonių, kad albumą teko išimti iš stendo ir rodyti tik atskiroms leidykloms. Po tokios sėkmės gavau pasiūlymą knygos pagrindu surengti parodą Fotocentro¹² galerijoje.

Jos atidaryme dalyvavo Žurnalistų ir Dailininkų sąjungų pirmininkai, daug užsienio ambasadų atstovų, tarp jų ir JAV. Parodą planuota eksponuoti mėnesį, bet ji iškabėjo daugiau kaip tris mėnesius, nes kiekvieną dieną jau nuo pat ryto prie jos rikiavosi eilės žiūrovų.

Po to paroda „važinėjo“ po visą Sąjungą. Taip Fotocentras pagerino savo finansinius reikalus net dešimčiai metų. Bet kai atėjo laikas atsiskaityti su autoriumi, t. y. su manimi (o pagal išankstinį susita-

rimą visas parodos pelnas dalijamas perpus), man sumokėjo vienos ekspozicijos dienos įplaukų dydžio honorarą. Kai pabandžiau ieškoti, man atsakė: „Mes išgarsinome jus pasaulyje, o jūs čia apie kažkokius pinigų šnekate. Iš tikrųjų tai jūs mums skolingi!“

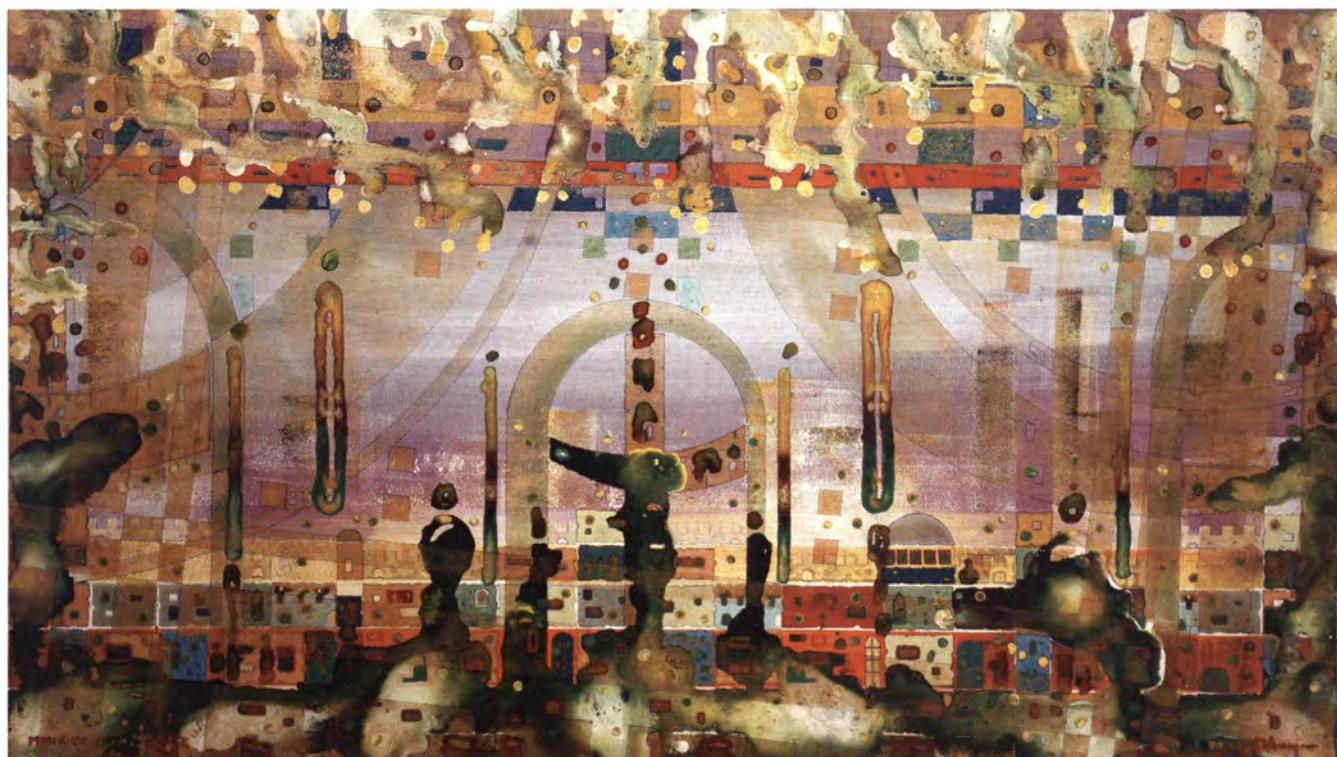
V. A.: *Ar atsiribojusi nuo abejotinių kriterijų, kuriais vadovavosi tarybinių laikų estetika, Lietuvos kultūra (vaizduojamoji dailė) nerizikuoja pakliūti į ne mažiau abejotinus meno kriterijus, orientuotus į rinką? Kokia jūsų nuomonė apie šiuolaikinę Lietuvos, Baltijos meną? Ar galima apskritai kalbėti apie tokią specifiką?*

R. D.: Deja, tai vyksta. Viskas paremta greitu rezultatu. Anksčiau dailininką dusino cenzūra, reikalavimas kurti pagal „socialistinį realizmą“, kurio niekas iš tikrųjų nesuprato. Dabar išsilaisvinom iš dusulio ir kurčnebylostės, kuriuos metų metus, diena iš dienos gimdė baimės jausmas. Grįžo natūralumas ir laisvė, o natūralumas gimsta tik laisvėje. Deja, mes nemokam deramai tuo pasinaudoti. Dabar visus smaigia pinigai. Bet visos taisyklės turi išimčių, ir, laimei, jų nemažai...

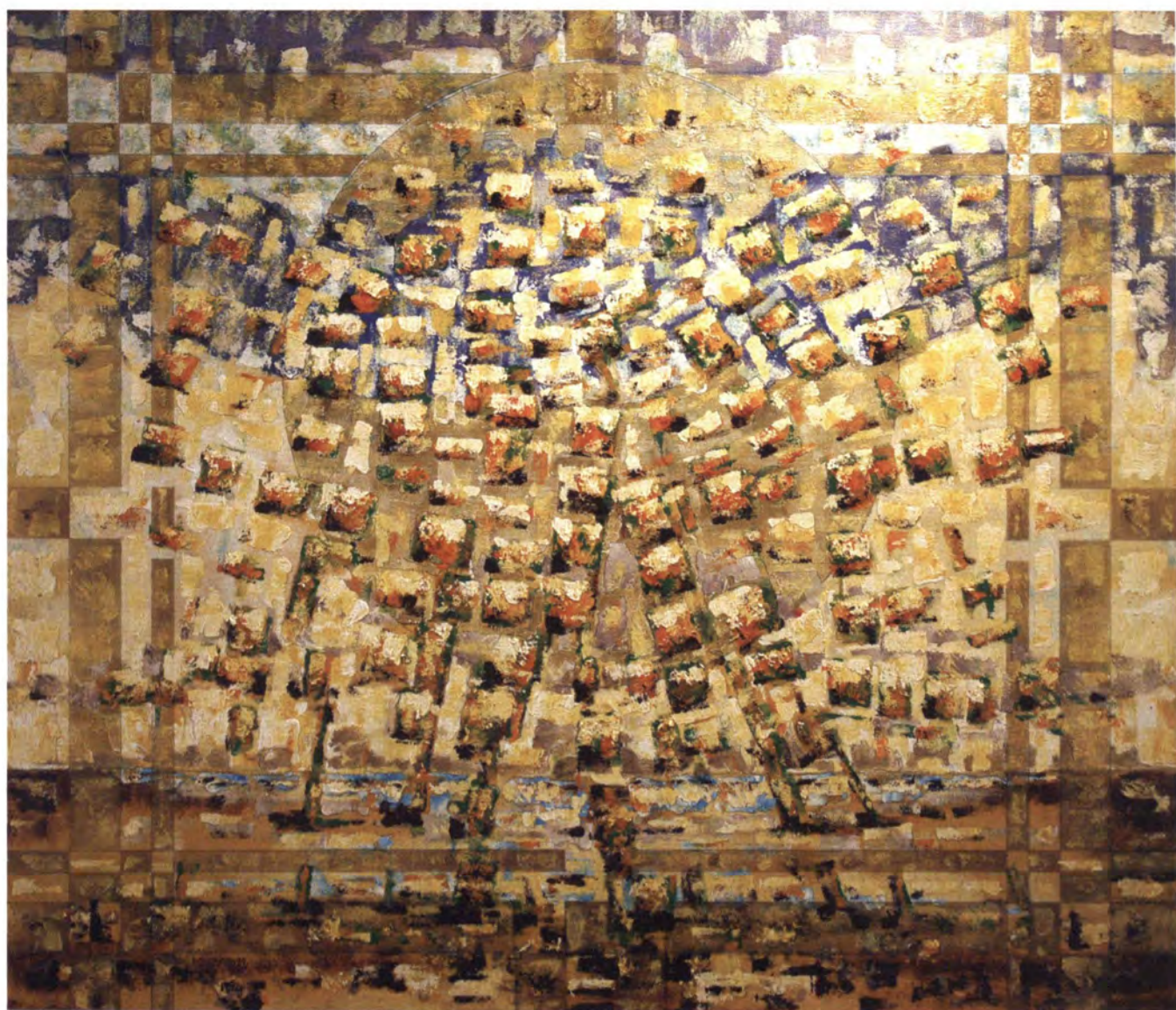
*Vilnius – Paryžius,
birželis-rugsėjis, 2010 m.*

¹² Maskva, Gogolio bulvaras, namas Nr. 1.

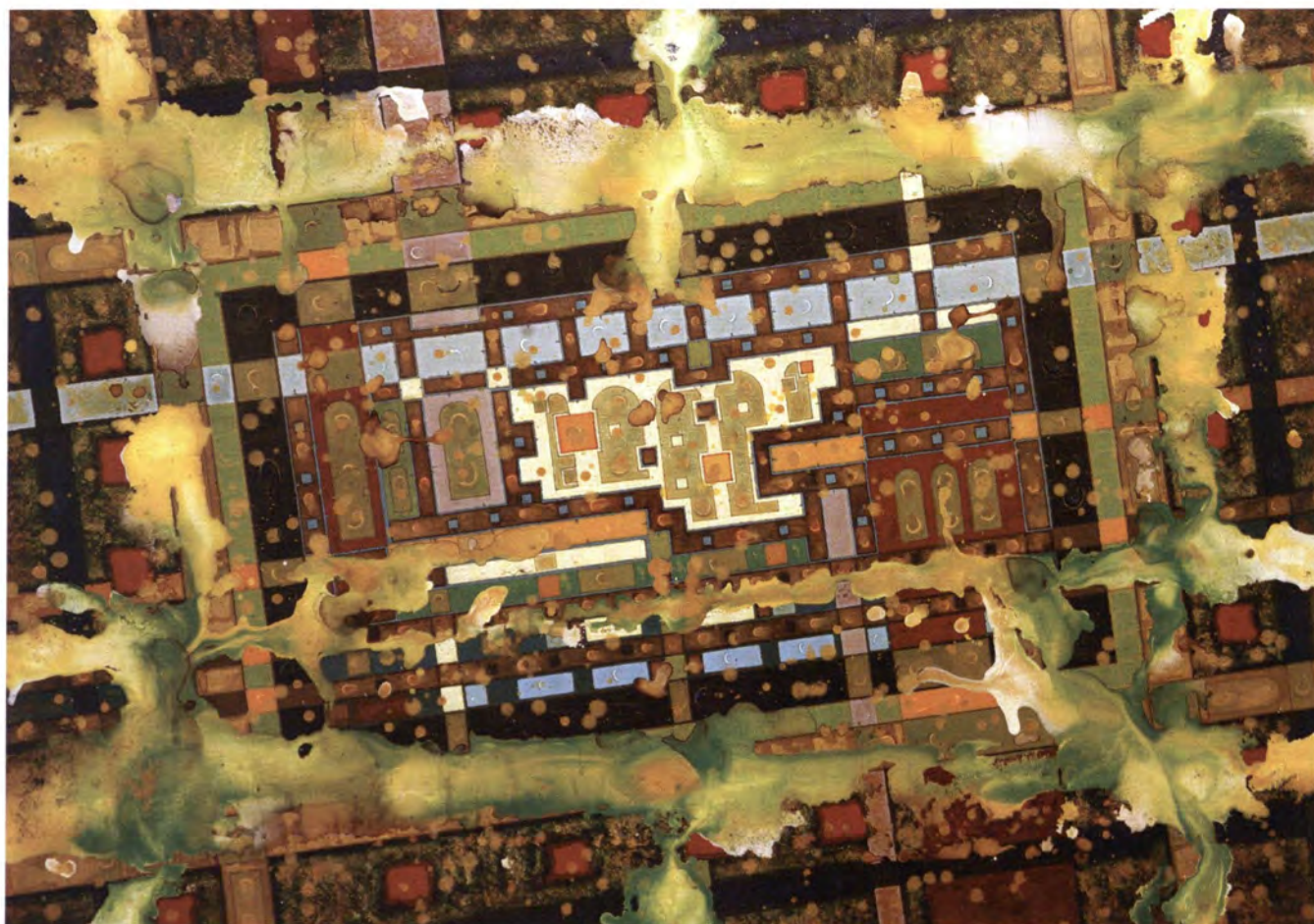

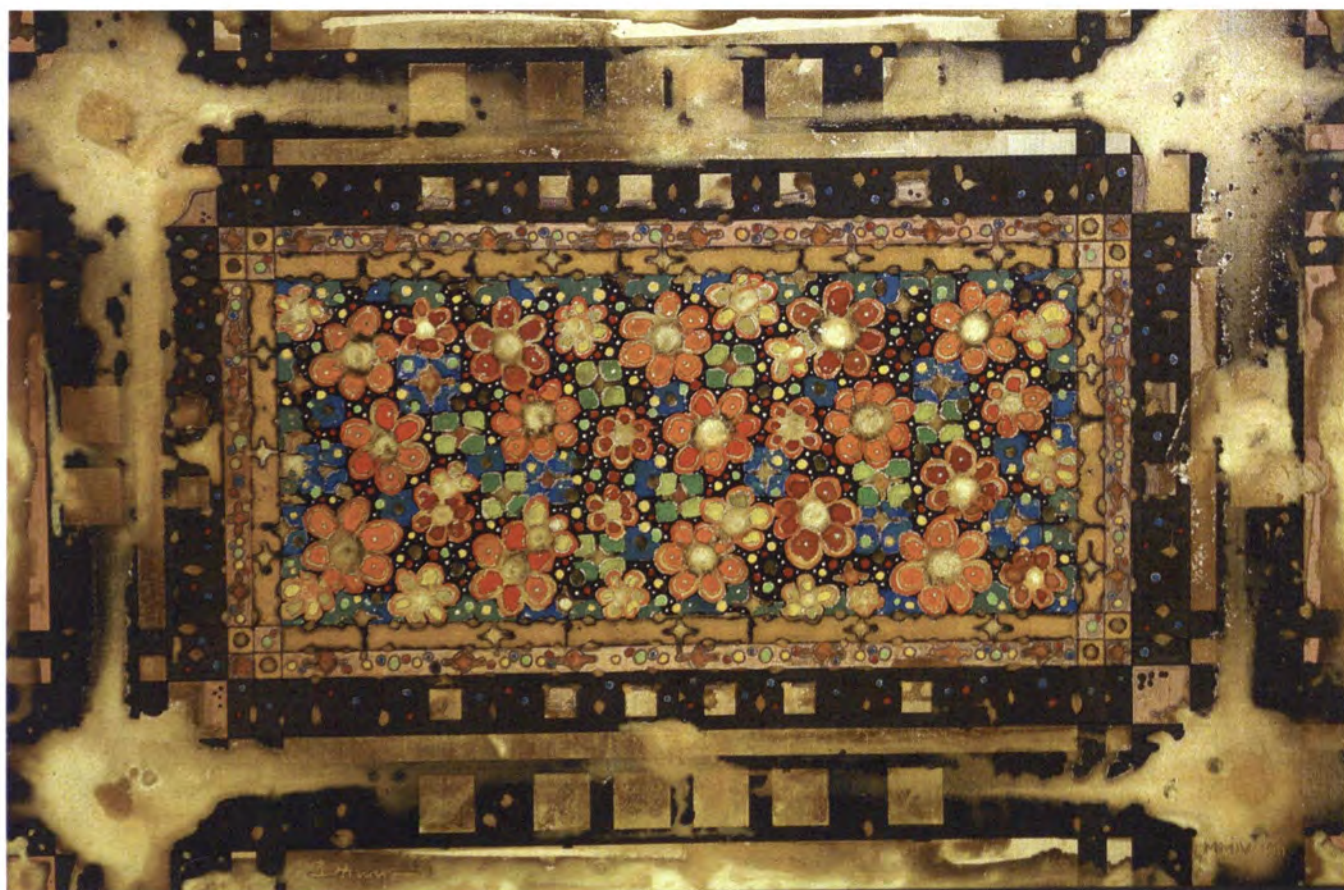
Danas Andriulionis. *Šv. Jeruzalės vaisiai IV*, 2009 m., drobė, akrilas 80x140 cm

Danas Andriulionis. *Kelionė į Hamingą*, 2009 m., drobė, aliejus 120x140 cm

Danas Andriulionis. *Venecijietiška bienalė*. Akvariumas, 2007 m., drobė, akrilas, aliejus 100x140 cm

Danas Andriulionis. *ES darželis*, 2004 m., drobė, akrilas, aliejus 64x48 cm

Danas Andriulionis. *Nuojauta*, 2005 m., drobė, akrilas, aliejus 64x48 cm

Danas Andriulionis. *Quo Vadis*, 2003 m., drobė, akrilas, aliejus 50x70 cm

Danas Andriulionis. *Amžinas miestas*, 2008 m., kartonas, akrilas, aliejus 40x59,5 cm

Danas Andriulionis. *Parko dvasia*, 2009 m., drobė, akrilas, aliejus 89x116 cm

Kai žmogus myli liaudies dainą...

DALIA DEKSNIENĖ

Rokiškio kultūros centro folkloro ansamblio

„Saulala“ vadovė

....jeigu žmogus myli liaudies dainą, tai myli ir žmones, ir gyvenimą – taip sakoma nuo seno. Liaudies dainoje sudėtas visas žmogaus gyvenimas. Jose apdainuoti džiaugsmas, vargai, išgyvenimai, kasdieniai darbai.

Gyvenimas bėga, laikai keičiasi, bet žmogus, nuėjęs nemažą gyvenimo kelią, lieka ištikimas iš kartos į kartą perduodamoms vertybėms. Tikėjimas jungia žmones, kurių dėka jau 45-erius metus Rokiškio kultūros centre gyvuoja folkloro ansamblis „Saulala“.

Minint šį jubiliejų, norėtusi prisiminti ansamblio istoriją. 1966 m. Rokiškio kultūros namuose susikūrė

pagyvenusių žmonių choras. Jo įkūrėja – Nijolė Dranevičienė. Jau po metų kolektyvas keitėsi: vokalinei grupei ėmė vadovauti Alvyra Krasauskienė, o Irena Aleksiejienė subūrė šokių grupę. Tuomet kolektyvas buvo pavadintas etnografiniu ansambliu. Jame susibūrę žmonės dainavo liaudies dainas, šoko tradicinius šokius. Be to, šokių grupė atliko ir liaudies šokių kolektyvų repertuarą. Ryškiausias šio laikotarpio darbas – 1971 m. pagal Jono Kavoliūno scenarijų parengta programa „Piršlių belaukiant“. Su šia programa kolektyvas aplankė visus rajono kultūros namus, o Lietuvos kino studija šią programą nufilmavo.

1985 m. kolektyvas pavadintas etnografiniu ansambliu „Saulala“. Jis daug koncertavo rajone, taip pat palaikė glaudžius ryšius su Latvijos Respublikos Jekabpilio, Daugpilio, Aknystės miestų meno kolektyvais.

1999 m. išleista garsajuostė „Saulala“. Joje ansamblis įrašė šeimos, darbo, karinės-istorinės, vestuvių dainas ir tradicinius liaudies šokius.

Nuo 2007 m. kolektyvui vadovauja Eugenijus ir Dalia Deksniai. Ansamblis toliau tęsia savo tradicijas: švenčia kalendorines šventes, dalyvauja Rokiškio kultūros centro rengiamuose koncertuose bei

Tradicinės folkloro šventės „Aušta aušrela“, skirtos Rokiškio kultūros centro folkloro ansamblio „Saulala“ 45-mečiui, dalyviai.

Nuotr. Aloyzo Deksnio

Rokiškio kultūros centro folkloro ansamblis „Saulala“. Nuotr. Aloyzo Deksnio

apskrities ir respublikinėse dainų šventėse. 2010 m. ansamblis dalyvavo Europos Sąjungos remiamame projekte „Kultūra Sėlijos regione, mano ir tavo teritorijoje“. Tai bendras Lietuvos ir Latvijos projektas, kuris sujungė Rokiškio, Viesitės, Aknystės miestų meno kolektyvus.

Tačiau kolektyvo veikla – ne tik koncertai, šventės, bet, svarbiausia, žmonių bendravimas, buvimas kartu. Apie tai „Saulalas“ ansamblio seniūnės Zitos Kairelienės mintys.

„Kaip gerai, kad Rokiškyje jau 45-eri metai yra toks folkloro ansamblis „Saulala“, kuriame apsigančęs pamiršti visas negandas, krizes, sveikatos problemas. Mes visada kartu. Skausmingomis gyvenimo akimirkomis randame užuojautos žodį. Džiaugsmingomis taip duodame garo, kad net jaunimas galėtų

pavydėti. Kur „Saulala“, ten dainos, šokiai, gera nuotaika. Labai džiaugiamės kiekvienu dalyviu, tais, kurie kolektyve jau ne vieną dešimtmetį, ir tais, kurie čia atėjo neseniai. Mūsų amžius, sveikatos problemos neleidžia leisti į tolimesnes koncertines keliones, bet mums labai gera pasirodyti ir saviems žiūrovams. Kaip malonu, kai koncerto metu matai džiugius žiūrovų žvilgsnius.“

2011 m. lapkričio 26 d. Rokiškio kultūros centre vyko tradicinė folkloro šventė „Aušta aušrela“, skirta Rokiškio kultūros centro folkloro ansamblio „Saulala“ 45-tajam jubiliejui. Šventės organizatoriai į svečius pasikvietė Zarasų kultūros centro, Suvieko padalinio folkloro ansamblį „Čičirys“ (vad. Diana Skvarčinskaitė), Utenos kultūros centro folkloro ansamblį „Utauta“

(vad. Liuda Gričiuvienė), Biržų rajono Vabalninko kultūros namų folkloro ansamblį „Saulala“ (vad. Aurėlija Lekavičienė) ir Rokiškio rajono Jūžintų bendruomenės kaimo muzikantus. Ir dalyviai, ir svečiai buvo sutikti su namine duona, gira, dainomis, gera nuotaika. Šventės svečiai žiūrovams ir jubiliatams dovanojo nuotaikingas programas ir šiltus sveikinimo žodžius. Svarbus šventės momentas – padėkų teikimas „Saulalas“ kolektyvo nariams už ilgametę ir aktyvią veiklą ansamblyje. Garbingiausi padėkos raštai buvo įteikti Irenai Dūdienei, Antanui Smalskiui, Vidminai Lekavičienei, Leonorai Deksnienei. Jie ansamblyje jau daugiau kaip dvidešimt metų.

Šventės metu ilgametės ansamblio vadovės pasidalijo įspūdžiais ir prisiminimais. Alvyra Krasauskienė kalbėjo: „Džiugu, kad mūsų „Saulalėje“ greta ansamblio senbuvų visada yra jaunesnių narių, kurie turi galimybę perimti patirtį ir tradicijas iš vyresniųjų.“ Irenos Aleksiejienės atmintyje visa ansamblio istorija, svarbiausios, neužmiršamos akimirkos: „Saulalas“ žmonės, nors ir garbingo amžiaus, visada buvo jauni širdimi.

Jei jūs mylite liaudies muziką, dainas, šokius, o ilgais žiemos vakarais būna niūru, prisiminkite, kad yra „Saulala“. Ten visada šilta, jauku, ten skamba daina, ten visi laukiami ir mylimi.

Istorijos ir teatro pamokos

NERINGA DANIEŅ

Rokiškio kultūros centro režisierė scenaristė

2009-aisias Lietuva skambiai šventė savo 1000-metį. Visame pasaulyje išdidžiai giedojome tautinę giesmę, jautėmės viena tauta kartu dainuodami ir šokdami daugiatautantinėje dainų šventės minioje, sodinome ąžuolų giraites, keliavome aplink Lietuvą ir kitais būdais žadinome savyje lietuviybę ir meilę savo šaliai. Tūkstantmetis nuaidėjo. O kas toliau?

Vieni pasidžiaugėme gražia švente ir ramiai nuėjome dirbti savo darbų bei gyventi savo gyvenimų. O kiti nenurimo. Mat tiems kitiems patriotiškumas, meilė gimtinei ir pagarba istorijai – kasdienės sąvokos. Ir jiems neramu, kad tas gražus ir svarbus vienybės jausmas vėl pamazų skęsta pilkoje kasdienybėje.

Vienas tokių žmonių rokiškėnas verslininkas, Rokiškio krašto turizmo draugijos prezidentas Leonardas Šablinskas iškart po Tūkstantmečio iškilmių pasiūlė idėją – Rokiškyje organizuoti istorijos ir teatro festivalį jaunimui, kuriame būtų prisimenama Lietuvos istorija, paminėti senieji Lietuvos kunigaikščiai, vaidinami istoriniai spektakliai. Rokiškio kultūros centro Liaudies teatras su džiaugsmu parėmė šią iniciatyvą ir ėmėsi organizatoriaus vaidmens.

Šventei buvo parinkta data – 2010 m. gegužės pabaiga, ir vieta – naujai įsikūręs medinių skulptūrų parkelis, pramintas „Valdovų kiemeliu“. Festivaliui reikėjo pavadini-

mo. Buvo nuspręsta, kad geriausiai šventės idėją ir esmę išreiškia pavadinimas „Tūkstantmečio atspindžiai“. Juk šio kūrybinio projekto tikslas – tapti ką tik nuskambėjusių švenčių aidu, kitaip tariant, toliau sėti tautiškumo sėklas jaunų žmonių širdyse ir patraukliu būdu, per meno prizmę, žadinti jaunimo patriotiškumą, domėjimąsi savo šalies istorija. Organizatoriai tikėjosi, kad Tūkstantmečio šventei Lietuvoje buvo sukurtas ne vienas istorinis spektaklis, daugybė literatūrinių kompozicijų ir pan. Bus iš ko pasirinkti! Todėl jie labai nustebo, kai, pradėjęs ieškoti galimų šventės dalių, paaiškėjo, kad beveik niekas iš jaunimo teatrų ar mokyklinių teatro studijų nieko nesukūrė... Keista, ar tarp jaunųjų Lietuvos teatralų nebeliko patriotų?..

Vis dėlto buvo rasti keli spektakliai. Rokiškio liaudies teatras irgi specialiai festivaliui pradėjo statyti V. Mykoliaičio-Putino „Valdovą“. Bet svarbiausiu šventės akcentu turėjo tapti rajono mokyklų meninių programėlių konkursas „Lietuvos valdovai“. Mokyklų atstovai traukė burtus ir ruošė programėles. Rokiškio žmonės ir verslininkai noriai rėmė naują gražią iniciatyvą. AB „Rokiškio sūris“ valdybos pirmininkas Dalius Trumpa sutiko tapti festivalio mecenatu. Organizatoriai kvietė visus dalyvius pasipuošti istoriniais kostiumais, kad būtų ga-

lima nors kiek pajusti pagoniškosios Lietuvos dvasią.

Šventė pavyko. Didžioji festivalio puošmena buvo neįprastai gausus renginio vedėjų būrys. Atidarymą ir uždarymą vedė, programėles ir spektaklius pristatinėjo visa gausi kunigaikščio Gedimino šeimyna – Gediminas, jo žmona, keturiolika (!) vaikų ir išmintingasis, viską žinantis Krivis. Krivis (istorijos mokytojas R. Nagelė) prieš kiekvieną pasirodymą trumpai ir įdomiai porino žiūrovams apie įvykių, kuriuos jie matys spektaklyje, istorines aplinkybes, apie juose dalyvaujančių asmenų reikšmę Lietuvos istorijai ir pan. Daugiausia dėmesio, kaip ir tikėtasi, sulaukė moksleivių programėlių konkursas. Nuostabu, kiek jauni žmonės turi fantazijos ir kaip sugeba interpretuoti istorinius faktus. Vertinimo komisija privalėjo atsižvelgti ir į meninę programėlių vertę, ir į „istorinę tiesą“ – juk žiūrovai turėjo ne tik jausti esteti-
nį malonumą, bet ir papildyti savo žinias. Dvi komandos nugalėtojos buvo apdovanotos labai smagiu prizu – kelione baidarėmis. Šventę papuošė ir riterių kovos, senosios ginkluotės demonstravimas, istorinių šokių pamoka, senųjų amatų kiemelis, kuriame skambėjo kanklių muzika ir čia pat, ant pievos, susėdusių vaikų atliekamos lietuviškos dainos. Abi festivalio dienos buvo kupinos šilumos ir susiklausymo, praėjo ramiai, gražiai ir prasmingai.

Festivalio organizatoriai, mecenatai, aktoriai, režisieriai 2010 m. festivalio atidarymo akimirka. Antras iš kairės – festivalio idėjos autorius verslininkas Leonardas Šablinskas. Nuotr. iš Rokiškio kultūros centro archyvo

Prabėgo metai. Artėjo 2011 m. gegužė ir antrasis bandymas žadinti jaunimo tautiškumą. Nors galimų festivalio dalyvių pradėta ieškoti jau rudenį, netgi paskelbtas istorinių spektaklių konkursas, kurio prizas – dviejų dienų kelionė baidarėmis nuostabia Gaujos upe su galimybe aplankyti istorines kaimyninės Latvijos vietas, į aplinkinių miestų ir rajonų kultūros bei švietimo tarnyboms išsiuntintus kvietimus atsiliepė... viena Panevėžio mokykla. Rokiškio rajonas, kaip ir visi kiti, tylėjo. Pavasarį nuspręsta spektaklių konkurso nebeorganizuoti ir rajono mokykloms pasiūlyta bent pasivaržyti tokių pat kaip pernai meninių programėlių konkurse. Norinčių beveik neatsirado. Įvardijamos priežastys – iki šiol niekas nepadaryta, o dabar mokslo metų pabaiga, visi labai užsiėmę, mokytojai nieko nebespėja, vaikai nieko nebenori. Jūsų idėja graži! Tiesiog blogas laikas! Ką

gi, buvo nuspręsta renginį perkelti į rudenį ir įtraukti jį į Rokiškio miesto šventės tvarkaraštį. Organizatoriai, suvokdami, kad keletas rugsėjo mėnesio savaitė – gana trumpas laikas pasiruošti renginiui, prašė mokyklų atstovų, kad jie pradėtų bent jau galvoti apie savo pasirodymą dar pavasarį ar vasaros pradžioje. Grįžus po atostogų beliktų darbą ramiai pabaigti.

Datos pakeitimas idėjos neišgelbėjo. Šventė, žinoma, įvyko – buvo suvaidinti trys tikrai puikūs ir prasmingi spektakliai, kuriuos parodė minėtoji teatro studija iš Panevėžio, taip pat kasmet po istorinį spektaklį sukuriantys gražiai dzūkuojantys jaunieji lietuvaičiai iš Punsko (Lenkija) bei teatras „Rebus“ iš Klaipėdos, kuriame dirba buvęs Rokiškio kultūros centro Liaudies teatro režisierius J. Buziliauskas. Tačiau vienintelė Rokiškio J. Tūbelio gimnazija (beje, teturinti paskutiniąsias

dvyliktojų klases) sugebėjo paruošti ir parodyti meninę-istorinę dešimties minučių trukmės programėlę. Šventė neteko pagrindinio akcento ir savo esmės – skatinti jaunimą per kūrybą domėtis istorija. O trys spektakliai, kad ir kokie geri jie būtų – dar ne festivalis...

Šiuo metu festivalio likimas kybo ant plauko. Idėja visiems priimtina. Rėmimas garantuotas. Netgi prizas karališkas. Bet keista – nėra dalyvių... Kyla daugybė klausimų. Kodėl režisieriai, dirbantys su jaunimu, nekuria istorinių, lietuvių aukštinančių, tautiškumą skatinančių spektaklių? Ar tikrai pats jaunimas to purtosi kaip užkrato? Ar iš tiesų tikrieji Lietuvos patriotai gyvena kažkur Punske? Ar Lietuvos Tūkstantmetis tebuvo vienadienis šou, neturintis tęstinumo? Ar „Tūkstantmečio atspindžiams“ buvo lemta ryškiai spindėti tik vieną kartą? O toliau – į pilką užmarštį?..

Ten, kur mėlynuoja Jūžintas...

AUDRONĖ GABIENĖ

*Jūžintų J. O. Širvydo vidurinės mokyklos
direktoriaus pavaduotoja*

Jūžintų miestelis stovi ant ilgo ir siauro Jūžinto ežero kranto, aukštoje ir kalvotoje vietoje, 25 km į pietus nuo Rokiškio, 14 km į šiaurės vakarus nuo Dusetų. Vietovė gavo ežero vardą.

...Seniai seniai, kai dar mūsų nebuvo užgimusių, gyveno šeima, kurioje augo dailios ir viena už kitą gražesnės dukterys. Tėvai labai norėjo išleisti jas už vyrų, jei tik kuris pasipirštų. Taip ir atsitiko. Vieną gražią dieną avyko jaunikaičiai, ir viskas buvo sutarta. Tėvai iškėlė dukterims didžiausias vestuves ir pakvietė daugybę svečių.

Po to tėvas labai susirgo. Niekaip negalėjo nuspręsti, kuriam žentui savo turtą palikti. Pagaliau nutarė, kad tas, kuris greičiau nuvažiuos nuo kalno geldoje, tam ir paliks savo turtą. Vienas žentas geldą tepė sviestu, kitas – žąsies taukais, kad geriau slystų. Tačiau pirmasis kūlversčiais nusirito į pakalnę ir užsimušė, o antrasis apsivožė po gelda ir užduso. Tėvas labai gailėjosi žentų. Gailėjosi ir jų žmonos – tėvo dukterys. Sustoję visi ant kalno priverkė pilną ežerą...

Žmonės sakė, kad ežeras atsiradęs dėl tų žentų. Ir pavadino aukštai-

tiškai – Jūžinto ežero vardu. Vėliau ir kaimas gavo Jūžintų vardą.

Jūžintų krašto žilą senovę geriausiai atspindi Petrašiūnų ir Dauliūnų piliakalniai. Tyrinėjant daugiau kaip tūkstančio kv. m Petrašiūnų piliakalnio aikštelę, aptikta akmeninių grindinių, židinių, kaulinių kabliukų, strėlių antgalių, adiklių, apie dešimt akmeninių kirvukų, apie dešimt molinių puodų šukių, du žalvariniai smeigtukai, keli geležiniai peiliukai, daug naminių gyvulių kaulų. Archeologų nuomone, Petrašiūnų kultūra apima maždaug pirmąjį tūkstantmetį

Južintai. Nuotr. Audronės Šakalienės

*Jūzintuose po pamaldų, 1932 m.
Nuotr. iš Jūzintų bibliotekos archyvo*

prieš mūsų erą. Dauliūnų piliakalnis yra maždaug to paties laikotarpio kaip ir Petrašiūnų piliakalnis. Galima manyti, kad Dauliūnų kaimo piliakalnio kultūra siekia pirmuosius naujosios mūsų eros tūkstantmečius. Visi šie archeologiniai paminklai rodo, kad Jūzintų istorija sena ir prasminga.

Reikia manyti, kad Jūzintų apylinkės kaip ir Dusetų, Utenos, Tau-ragnų, Užpalių ir kitos vietovės XI a. pabaigoje ne kartą kentėjo nuo kavalijuočių užpuolimų.

Šiaurės vakariniame Rašų ežero krante yra Tarnavo dvaras. XVI a. jis priklausė kunigaikščiams Astikams. Tada dvaras buvo kitoje vietoje ir vadinosi Jūzintų dvaru. Grigas Astikas, Trakų kaštelionas, už ryšius su Maskva Stepono Batoro įsakymu buvo kalinamas Vilniuje, o jo turtai, taip pat ir Jūzintai konfiskuoti. Šį dvarą iki gyvos galvos valdė kunigaikščiai Zbarskiai, o Žygimantas III apie 1600 m. Jūzintus padovanojo Minsko vaivada G. Rajeckui. Ši giminė Jūzintų dvarą valdė ilgiau kaip metus, o vėliau kaip Teresės Rajeckaitės kraitis atiteko Mykolui Vaisenhofui. Mykolas Vaisenhofas (1715–1789 m.) prie Jūzintų pri-

jungė pigiai nupirkta aplinkines žemes. Vaisenhofai Jūzintų iš savo rankų jau nepaleido iki Pirmojo pasaulinio karo. Rašytinių šaltinių duomenimis, Vaisenhofų giminė nuo seno buvo labai garsi. Apie juos išleista knyga.

XIX a. pabaigoje Jūzintų dvarui priklausė 1420 dešimtinių žemės. Už 5 km nuo Jūzintų į šiaurės vakarus yra Kremesiškių kaimas. Jo laukuose likę viduriniojo geležies amžiaus suardyti piliakalniai.

Jūzintų apylinkėse yra ir kitas – Gačionių – dvaras, kurį broliai Rozenai valdė apie 300 metų. Dabar šis dvaras gyvena naują gyvenimą.

Jūzintų dvaras, valsčius ir bažnyčia minimi 1695 m. Ukmergės miesto teismo aktuose, žinoma, kad 1569 m. čia buvo smuklė, užvažiuojamieji namai, arklidės.

Kada pastatyta pirmoji Romos katalikų bažnyčia, tikrų žinių nėra. Anot nepatikrintų užuominų, pirmąją bažnyčią ar koplyčią čia pastatęs vienuolis Jurgis 1547 m., o 1570 m. į Jūzintus atvykęs jėzuitas koplyčią atnaujinęs. Nuo XVIII a. Jūzintus valdė Rajeckai, o Gediminas Rajeckas 1695 m. pastatė medinę koplyčią, kuri kartu buvo

ir mokykla. Kartu buvo įkurtas ir Šv. Augustino atgailos kanauninkų vienuolynas.

Dabartinė bažnyčia statyta 1792–1799 m. Vyrauja vėlyvasis barokas, bet fasade yra ir renesanso detalių. Bažnyčia bazilikinio tipo. Vakarinia-me jos gale įkomponuotas bokštas su laiptais. Po bažnyčia palaidota jos fundatorių dvarininkų Vaisenhofų giminė. Šioje Šv. Mykolo arkangelo bažnyčioje taip pat buvęs vienuolynas. Naujasis vienuolynas minimas 1783 m., kurį 1832 m. caro valdžia uždarė.

Prie bažnyčios veikė Šv. Barboros brolija, 1761 m. įkurta vienuolio kunigo Tado Plakevičiaus.

Jūzintų bažnyčia ir vienuolynas – vienas iš vėlyviausių barokinių kompleksų Lietuvoje, pasižymintis originaliu architektūriniu sprendimu: vienuolių celės įrengtos bažnyčios apsidės sienoje, abipus įvijų mūrinių laiptų. Iki mūsų dienų ansamblis beveik nepakito. Išlikę vėlyvojo baroko formų altoriai, nors dauguma juose esančių paveikslų sukurta XIX – XX amžiais.

XIX a. pabaigoje Jūzintai – draudžiamos lietuvių spaudos platinimo centras. 1894–1895 m. leistas

ranka rašytas laikraštėlis „Triūsas muzikėlio“. Iš knygnešių ir spaudos platintojų minimi J. O. Širvydas, J. Balbata, J. Baranauskas, zakristijonas Merkys, Gavėnas.

1899 m. Jūžintuose suorganizuotas pirmasis lietuviškas vakaras Ratkupyje, o 1902–1903 m. surengti ir pirmieji teatro spektakliai. Nuo 1909 m. Jūžintuose vyko savaitiniai turgūs. Veikė šaulių organizacija, vadovas P. Trimbelys. Joje dalyvavo ir J. O. Širvydas. Šauliai dirbo įvairius darbus: taisė lieptą per Jūžinto ežerą, darė sūpuokles, suolus. 1930 m. jubiliejaus proga šventino Vytauto kalną. Organizacija turėjo chorą, styginių orkestrą. Vadovas – vargonininkas Juozas Šablinskas. Per šv. Velykas, šv. Kalėdas statydavo vaidinimus.

Jūžintuose kaip ir visur audringai praėjo 1905 m. įvykiai, kuriems malšinti buvo atsiųstas 7-asis dragūnų pulko baudžiamasis būrys. 1933 m. miestelį nusiaubė didelis gaisras, tačiau viskas buvo greitai atstatyta.

Iki Antrojo pasaulinio karo Jūžintuose gyveno nemažai žydų, ypač dabartinėse Utenos ir Beržų gatvėse. Vieni turtingiausių Jūžintų žydų buvo Rebis Altaras, Meira. Pastarasis turėjo krautuvę. Dėl žydų gausos buvo pastatyta sinagoga.

Senas ir labai įdomus paprotys buvo jaučių badynės. Joninių išvakarėse Verpeliškių ir gretimų kaimų

gyventojai sueidavo ant Kupkaltinio su maistu, alumi, sukurdavo laužus ir rengdavo bendras vaišes. Švento Jono rytą, saulei tekant, jie atsivesdavo geriausius jaučius, kurie buvo ruošiami badynėms iš anksto. Geriau šeriami, o parą prieš badynes laikomi neėdę. Labai įsiaudrindavusius varžovus teisėjai išskirdavo kartimi ir vandeniu. Ūkininkas, kurio jautis laimėdavo badynes, būdavo skelbiamas „jaučių karaliumi“.

1939–1948 m. Jūžintuose buvo labai populiarios gegužinės, vykusios kaimo seklyčiose. 1956 m. Zalūbiškio gojuje įvyko pirmoji apylinkės dainų šventė. Nuo 1964-ųjų išpopuliarėjo žirgų sportas. Sudaryta komanda, kurios nariai buvo: K. Puodžiūnas, E. Bajoras, J. Tubelis, J. Kesylis, J. Gačionis. Tai nuolatiniai respublikinių varžybų dalyviai ir dažni nugalėtojai.

Antrojo pasaulinio karo metais frontas Jūžintuose laikėsi neilgai. Skaudžiai jūžintiškiai nukentėjo sovietinės ir vokiečių okupacijos metais. 1941 06 22 sukilimo metu jų tramdyti atsiųstas baudžiamasis būrys, atsivežęs numatytų sušaudyti ir suimti žmonių sąrašą. Bet pastarieji su baudžiamuoju būriu susidorojo. Skaudžiai mūsų kraštą palietė ir tremties laikai. Į Sibirą išvežta apie 300 žmonių.

Jūžintai didžiuojasi savo kraštiečiais. Tai daraktorė Elena Mekuš-

kaitė, kalbininko Kazimiero Būgos giminaitė, palaidota Jūžintų kapinėse. Jūžintų krašto dainius poetas Antanas Vienažindys, kilęs iš Anapolio kaimo. Pagrindinė miestelio gatvė ir vidurinė mokykla pavadinta švietėjo, knygnešio Juozapo Otto Širvydo vardu.

Jūžintų miestelio garbės pilietis – kardiochirurgas, medicinos mokslų daktaras profesorius Vytautas Širvydis.

Jūžintus garsina žurnalistai Skirmantas Pabedinskas ir Petras Lingė, biomedicinos mokslų daktaras Jonas Ališauskas, socialinių mokslų daktaras Algirdas Ališauskas, habilituotas technologijos mokslų daktaras profesorius Bronius Bakšys, dainininkas Andrius Rimiškis.

Šiandien Jūžintai – jaukus ir mielas miestelis pačiame Rokiškio rajono pakraštyje, kurio kultūros židinyje – J. O. Širvydo vidurinė mokykla, skaičiuojanti jau antrąjį savo gyvenimo šimtmetį. Jūžintuose susibūrusi aktyvi bendruomenė, telkianti miestelio ir aplinkinių kaimų gyventojus. Centre – seniūnija, paštas, biblioteka. Miestelyje įsikūrę bendruomenės namai, Rokiškio socialinės paramos centro Jūžintų filialas.

Ankstyvą rytmetį, saulei šypstelėjus pro beržo viršūnę, bunda Jūžintai – naujai dienos, naujiems susitikimams...

Tradicijos laiko sankirtoje

SALVINIJA KALPOKAITĖ

Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos

Vaikų ir jaunimo literatūros skyriaus vedėja

Tradicijos – viena iš esminių tautos gyvavimo prielaidų, todėl labai svarbu, kad jos neišnyktų, o būtų perduodamos iš kartos į kartą. Viena iš Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos veiklos sričių – krašto papročių, tradicijų išsaugojimas ir sklaida. Vaikų ir jaunimo literatūros skyriuje nuo 2007 m. veikia etnoklubas „Ratilis“, nuo 1995 m. gyvuoja lėlių teatras „Padaužiukai“, nuo 2000-ųjų pildoma Pelėdų ir pelėdžiukų ekspozicija (apie 300 eksponatų). Nuo 2002 m. organizuojama turistinė, literatūrinė, etnokultūrinė vaikų vasaros poilsio stovykla „Pelėdžiukas“.

2011 m. bibliotekoje įgyvendinta Atviros visuomenės instituto „Pagalbos fondo“ Lietuvoje ir LR kultūros ministerijos finansuota kultūrinė-educacinė programa „Tradicijos laiko sankirtoje“. Projekto tikslas sėkmingai įvykdytas – regiono vaikų ir jaunimo kultūrinė edukacija, siekiant aktyvaus vaikų ir jaunimo dalyvavimo kultūriniame gyvenime, į bendras veiklas įtraukiant regiono kultūros, švietimo įstaigas, nevyriausybinės organizacijas, pavienius kultūros ir meno kūrėjus. Kūrybinių edukacinių užsiėmimų metu, kuriuose dalyvavo apie 300 dalyvių, bibliotekininkės, lėlininkės, etnologai, kultūros darbuotojai, tautodailininkai, vietos ir profesionalūs menininkai, savanoriai mokė vaikus ir jaunimą.

Skatindami autentiškos aukštaičių tarmės vartojimą, jos puoselėjimą tarp jaunimo, tautinio identiteto perdavimą būsimoems kartoms, projekto vykdytojai – Viešosios bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros skyrius bei Rokiškio rajono literatų klubas „Vaivorykštė“ – organizavo meninio skaitymo konkursą. Gegužės 12 d. vyko skaitovų, literatų šventė, tarminis Aukštaitijos regiono pasakorių konkursas „Kalbėkim savo protėvių kalba“, kuriame dalyvavo 33 pasakoriai iš Biržų, Kupiškio, Rokiškio rajonų. Konkurso laureatai dalyvavo gegužės 20 d. Rokiškio krašto muziejuje vykusioje Rokiškio rajono literatų šventėje „Poezijos pavasarėlis 2011“.

Puoselėjant garsios Rokiškio krašto teatrinės praeities atmintį, tęsiant tradicijas, gegužę veikė teatrinė lėlių gamybos kūrybinė laboratorija, kurios metu vaikai buvo mokomi daryti teatrinės lėles, pastatytas Jūratės Januškevičiūtės lėlių vaidinimas „Baubas“ (rež. N. Či-rūnienė) parodytas Juodupės ir kitose rajono bibliotekose.

Birželio 3 d. vyko tradicinė XV Aukštaitijos regiono lėlių teatrų šventė „Kai atgyja lėlės 2011“. Dalyvavo lėlių teatrai iš Anykščių, Biržų, Rokiškio, Ukmergės ir Vilniaus VŠĮ „Stalo teatras“. Edukacinius užsiėmimus „Kaip prakalbinti lėles“ vedė profesionali lėlininkė Saulė Degutytė. Ji rodė, kaip puodą, lėkštę, dėžutę, paversti žaislu – nameliu,

žmogeliu, pasakos personažu ir t. t. Vaikai išmoko kurti lėles iš laikraščių, lipnios juostelės, šiaudelių. Kūrybinėje laboratorijoje dalyvavo 45 dalyviai.

Siekiant turiningo ir prasmingo vaikų vasaros užimtumo, organizuota pažintinė-kūrybinė stovykla, orientuota į rajono socialinę atskirtį patiriančių vaikų grupes.

Birželio 20–26 d. veikė fotografijos studija „Rokiškio kraštas vaiko akimis“, kuriai vadovavo ukmergiškis fotografas Albinas Kuliešis. Stovyklos metu moksleiviai supažindinti su fotografijos istorija, techninėmis priemonėmis. Besimokydami fotomeno paslapčių, vaikai turėjo galimybę pažinti Rokiškio kraštą (Rokiškio miestas, dvaras, Kriaunų, Sartų, Panemunėlio, Onušio, Južintų apylinkės). Kurdami menines peizažų nuotraukas, jie domėjosi kultūros paveldo – dvarų, bažnyčių – fotografavimo subtilybėmis. Baigiamajame projekto renginyje pristatyta moksleivių kūrybos darbų paroda.

Liepos 4–9 d. veikė vaikų vasaros poilsio stovykla „Pelėdžiukas“, kurioje dalyvavo 20 bibliotekos lankytojų iš įvairių rajono mokyklų. Užsiėmimai vyko bibliotekoje, L. Šepkos parke, Viešajame saviugdos centre, organizuota turistinė-pažintinė išvyka po Zarasų kraštą. Aplankytas 300 metų menantis iki šių dienų veikiantis vandens malūnas, dalyvauta edukacinėje pamokoje

„Duonos kelias“. Kiekvienas dalyvis savo rankomis išsikėpė po duonos kepalėlį. Aplankytas Stelmužės ąžuolas ir 500 metų senumo ąžuolas Bradėsiuose bei kt. lankytinos vietos. Stovyklautojai turiningai ir prasmingai leido laiką kurdami, žaisdami, keliaudami, tapo laisvesni, tolerantiškesni, draugiškesni, įgijo pasitikėjimo savimi, praplėtė literatūrinės, etnines žinias.

Siekiant išsaugoti senųjų amatų gyvavimą, spalio 6–7 d. veikė tradicinių amatų dirbtuvės „Pynimas iš vytelių“. Pynimo iš vytelių meno mokė tautodailininkas Povilas Siniauskas. Užsiėmimų metu buvo mokoma pažinti pynimo meną, medžiagas, būdus, nagrinėjami vytelių paruošimo etapai, supažindinta su įrankiais ir jų formomis, reikalingomis vytelėms apdirbti, specialiai paruošti. Kiekvienas amatų dirbtuvių dalyvis pats bandė pasigaminti vytelių, po to – pinti. Užsiėmimuose dalyvavo 17 6–7 klasių mokinių.

Šiuolaikiniam menui, kurio ištakos glūdi primityviojoje dailėje, projekte pasirinktas kinematografijos menas. Rugpjūčio 23–26 d. vykdėta amatų dirbtuvių „Į magišką pasaulį su animacinio filmuko herojais“ programa. 12 vaikų kartu su dailininke animatore Rasa Jonikaite kūrė filmuką „Kodėl balandžiai netupi medžiuose“. Vaikai galėjo prisiliesti prie filmo kūrimo, susipažinti su kinematografijos meno paslaptimis. Užsiėmimų metu sukurta filmukas įrašytas į kompaktinį diską, nufilmuota istorija „Į mokyklą basomis“ ir suvaidinta istorija „Meškiukai ir pelės“. Animacinis filmukas „Kodėl balandžiai netupi medžiuose“ pateko į Tindirindžio festivalį.

Puoselėjant tautosakos personažų priartinimą prie šiuolaikinio gyvenimo, spalį – lapkritį veikė žodžio ir meno sintezės kūrybinė studija „Pelėda žody ir mene“, kurioje dalyvavo rajono vaikai, padedami projekto savanorių: dailės mokytojų,

Stovyklos dalyviai atidarymo dieną

XV Aukštaitijos regiono lėlių teatrų šventės „Kai atgyja lėlės 2011“ dalyviai

literatų, tautodailininkų. Jie gamino pelėdų eksponatus, kuriais papildė bibliotekoje veikiančią ekspoziciją, rinko tautosaką, literatų kūrybą apie pelėdą – išminties paukštį. Parengta kūrybos darbų konkursinė paroda, kurioje eksponuota apie 100 iš įvairios medžiagos pagamintų pelėdų ir pelėdžiukų eksponatų.

Lapkričio 3 d. vyko seminaras „Etnokultūrinio paveldo / tradicijų samprata šiuolaikinėje visuomenėje“. Jį vedė žinoma etnologė Gražina Kadžytė. Dalyvavo rajono bibliotekininkės, įgytas žinias galinčios įgyvendinti savo bendruomenėse, bibliotekose. Etnologės pasakojimo „kelionė“ per kalendorinių švenčių metų ratą paskleidė daug idėjų, kaip šiuolaikiniame amžiuje naujai įpras-

minti senąsias šventes, kūrybiškai atgaivinti papročius.

Lapkričio 29 d. vyko baigiamoji šventė „Tradicijos laiko sankirtoje“, kurios metu parodytas lėlių teatro „Padaužiukai“ spektaklis, animacinis filmukas, veikė kūrybinių darbų, fotografijų paroda „Rokiškio kraštas vaiko akimis“, pristatyta atnaujinta pelėdų ir pelėdžiukų ekspozicija. Meninėje programoje dalyvavo ne tik mūsų rajono, bet ir kaimyninių rajonų projekto dalyviai.

Prasmingai ir turiningai, kūrybingai ir džiaugsmingai užbaigti 2011-ieji: laiko sankirtoje prisimenant lietuvių tautos papročius ir autentiškas tarmes, atgaivinant senųjų amatų tradicijas, pažįstant savąjį kraštą, naujas meno rūšis, ieškant ir kuriant.

Lietuvių liaudies šokiai, muzika ir dainos skamba Vokietijoje

REDA KAZLAUSKIENĖ

*Rokiškio Rudolfo Lymano muzikos
mokyklos mokytoja*

2011 m. gegužės 12–15 d. Vokietijoje (Hamburge) vyko renginys „Europa viename mieste“, kurio metu buvo galima susipažinti su įvairių Europos šalių kultūrinio palikimu. Atstovauti Lietuvai Rokiškio miesto muzikantus ir šokėjus pakvietė šiuo metu Hamburge dirbanti kraštiečių, muzikologė Aurelija Dahle bei Hamburgo miesto senatas. Renginyje buvo pristatytas Rokiškio muzikos mokyklos dainavimo mokytojos Redos Kazlauskienės, kanklių mokytojos Emilijos Repšienės ir choreografijos mokyklos mokytojos Rimos Belovienės parengtas bendras projektas „Rokiškis“, kurio pasirodymas vyko gegužės 14 d. Europamarkt scenoje. Pirmiausia renginio vadovas palinkėjo vaikams sėkmės ir pakvietė juos į sceną lietuviškai! Pasirodymą pradėjo solistė Karolina Bimbaite Rokiškio krašto daina. Tuo metu į sceną suėjo kanklininkų ansamblis,

vėliau šokėjų grupė. Rokiškėnai sulaukė didelio publikos dėmesio. Europamarkt vadovą sužavėjo vaikų nuotaika, tautiniai drabužiai. Po pasirodymo – publikos klausimai: iš kur, kaip, kada mes atvažiavome. Mūsų vaikai nepasimetė, į klausimus atsakinėjo ir bendravo angliškai. Žiūrovai dėkojo šiltais aploclismentais ir teigė, kad mūsų šokiai, dainos ir muzika labai nuotaikingi. Už pasirodymą Hamburgo senatas mums dovanuoja išskylą laivu. Po Europos savaitės stendo uždarymo visi sugužėjo į Hamburgo lietuvių bendruomenės namus. Čia šventė tęsėsi toliau. Atsisveikinimo vakaras su Hamburgo garbės konsulu F. Saure. Puikia kalba vakarą pradėjo Hamburgo bendruomenės pirmininkė Oksana Solomatina. Hamburgo lietuvių bendruomenei konsulas padovanojo „Lietuvos Konstituciją“ ir lietuvišką vėliavą, kuri trylika metų kabėjo jo biure.

Jis žavėjosi lietuvių nuoširdumu, bendravimu, dėkingumu. Rokiškėnai garbės konsului sudainavo „Ilgiausių metų“, įteikė Rokiškio duonos ir sūrio. Po oficialių kalbų vaišinomės lietuviškomis ir vokiškomis vaišėmis, dainavome ir žiūrėjome Eurovizijos dainų konkursą! Vėly vakarą stebėjome ir klausėmės vandens šviesų muzikos koncerto.

Gegužės 15 d. susipažinome su Liubeko miestu, koncertavome Travemiundės uoste vykusiame šventėje burlaivio „Pasat“ šimtmečiui paminėti, kurioje dalyvavo burlaiviai iš viso pasaulio. Travemiundės publika buvo nuostabi, ji nuoširdžiai žavėjosi mūsų pasirodymais, negailėjo pagyrimų, šypsenų ir aploclismentų. Vakare mus priėmė Liubeko miesto lietuvių bendruomenė. Lietuvių liaudies muzika skambėjo visą vakarą. Žaidėme, dainavome, šokome, keitėmės patiekalų receptais, dalijomės pedagogine patirtimi.

Kankliuoja Rokiškio Rudolfo Lymano muzikos mokyklos moksleiviai. Nuotr. iš Rokiškio Rudolfo Lymano muzikos mokyklos archyvo

Šoka Rokiškio choreografijos mokyklos moksleiviai. Nuotr. iš Rokiškio Rudolfo Lymano muzikos mokyklos archyvo

Vytautas Šavelis

Vytautas Šavelis gimė 1928 m. vasario 18 d. Steponių kaime, šalia nediduko, bet, kaip jis pats sakė, „jaukaus Panemunio miestelio“. Motina buvo siuvėja, o tėvas – eigulys. Tėvas buvo apsiskaitęs žmogus, didelis lietuvių tautos patriotas, 1919 m. išėjęs savanoriu atgimstančios Tėvynės ginti. Kadangi jis mirė anksti, tai, paties poeto žodžiais tariant, „jo ankstyva mirtis „išgelbėjo“ mane ir mamą, kad baltųjų meškų kraštan nepatekom“.

Tėviškės gamtos grožis, o vėliau gimtojo kaimo netektis įkvėpė Vytautą kūrybai, todėl jo poezija nuspalvinta kiek graudoku ir skausmingu atspalviu. Šios patirties jis mokė ir kitus: baigęs lituanistikos studijas Vilniaus pedagoginiame institute, dirbo Ragelių, Papilių, Salako, Pandėlio, Dysnos, Samanių, Suvainišio, Žiobiškio mokyklose, kur jaunąją kartą mokė gražios lietuvių kalbos. Teko paragauti ir bibliotekininko duonos – dirbo tuometinės Rokiškio centrinės bibliotekos Stramylių filiale.

Vytauto Šavelio eilės publikuotos laikraštyje „Literatūra ir menas“, žurnaluose „Jaunimo gretos“, „Švyturys“, kai kuriuose rajoniniuose laikraščiuose, taip pat ir Rokiškio – „Spalio vėliavos“. 1993 m. išleistas jo eilėraščių rinkinys „Čiobrelių kiemas“.

2011 m. minėjome Vytauto Šavelio 15-ąsias mirties metines (jis mirė 1996 m. vasario 1 d. Ilgalaukiuose, Rokiškio r.). Ta proga skaitytojų dėmesiui pateikiame keletą nepublikuotų, rankraščiuose likusių šio mūsų krašto poeto ir pedagogo eilėraščių.

Žurnalo redakcija

Vytautas Šavelis

Kur dalgiai pustyklėmis šnekėjos

*Kai žalzganas rūkas ištirpsta be vėjo
Nuo vandenio drungno, velėnos šiltos,
Jau braidu po lanką pjovėjas
Su lopu aušros ant kaktos.*

*Ir švyti ant upės saulėtekio takas
Ir lūgnės geltonas aksomas,
Ir dalgiai pustyklėmis šnekas
Su skundais ašmens ir dejonėm.*

*Meldynuose laumžirgiai – upės plevėsos,
Išblizgintus rodo sparnus,
Panyra pjovėjas į vandenį vėsų
Ir vėl pradalgy su kaimynais spartus.*

*Į reginį tokį žiūrėti –
Į nukirptą lanką plikai,
Į paukštę po nendrės pražydusiu skėčiu
Bečiauškančią ten, kur vaikai...*

*Nors geliantis karštis delnuos,
Drabužis išmirkęs, sustiręs,
Bet pjūtį per talką gražiai apdainuos
Dalgius pasismaigstę čia vyrai.*

1995 03 22

Velykos

*Vėl pavasaris tuščiais laukais atbrenda,
Bet netuščios jo rieškučios.
Pasišaukia čia vaikus balandį
Su velykiniais margučiais.*

*Ir linkėjimus mažiems dalina,
Margučius – į šventinę kišenę,
Ir pakviečia aplankyti kaimynę –
Pašalėj prisėdusią ten senę.*

*Paskui sūpuoklėse supas
Daržinėj, po balkiu.
Ir dėdulė pilnas jauno ūpo
Jų sėdynėn įsikelti.*

*Ten jis turi po palu
Margadryžį tokį, tik medinį,
Bet jam gėda mediniu galu
Išviliot velykinį kiaušinį.
O palaukėj pempė. Ir ne veltui klykia –
Susisuko gūžtą ant šiurkštaus kimsyno,
Ten padės ir ji velykinį,
Kad ši šventė gausintų šeimyną.*

Ilgalaukiai,
1995 04 13

Balandžio naktis

*Žalzgana šviesa lyg išsigandus:
Ir tarp vėjų, ir plika.
Taip ateina į miškus balandis
Vakarėjančia valka...*

*Bet eglynas šluostosi snieguotą skverną,
Drabužius senus.
Iš valkos išbrenda šernas –
Tasai juodšilio sūnus.*

*Ir migla lyg miltai iš po garnos,
Išsibarsto. Ar vanduo susems?..
Ir sustoja vaikas stirkos
Atsigerti to vandens.*

*Kiminai iš balos kyšo,
Pataisų gležni daigai.
Pripėduotas miškas kiškio
Ir skersai, ir išilgai.*

*Ir blyški čia mėnesiena,
Bet imli mintis.
Lyg katė paliejus pieną –
Tarp miškų tokia naktis.*

Ilgalaukiai,
1995 04 03

Tarsi verkiantis smuikas vaidilos

Jonui Aisčiui

*Nepabūgo dainos karaliūnas atjoti per kruviną sniegą
Melodingas kaip ilgesio smuikas...
Ir parjojo pussimčio metų, kur protėviai miega,
Į rožančių suvėręs žodžius iš pilkapio smilkusių dulkių...*

*Juose sutelpa viskas gaidoj, kol žąsų aimana nenuublunka,
Kol istoriniai vieškeliai bildesį girdi ristūnų eiklių...
Man prie židinio vakarą groji netrumpą,
Kad užmigt ir sapnuot be tavęs negaliu.*

*Ir vėl girgžda svirtis, debesėliai galulaukėn irias,
Apsigobus guba, ir duonelė pakvipusi grįžtėj,
Ir peizažas tarpukario miręs
Į lietuvišką sodžių negrįžęs sugrįžta,*

*Ir tas noras šilainę į škaplierių sau įsisiūti,
Ir lietuvio dalia po dangum debesų svetimų...
Ak, poete graudus, jau tavęs nesulauks Panemunė per nuostabią liūtį,
Per kritimą rugpjūčio žvaigždžių viršum dunksančio šilo,
Bet likai nemirtingas tautos likimu –
tarsi verkiantis smuikas vaidilos...*

Ilgalaukiai

1995 05 15

Chorėjiškas skundas dėl pempės

*Pasiilgstu tavo juodamargio švarko
Virš žolės pernykštės ir blausios,
Kai skvernus balandžio vėjas varsto
Apsisunkęs rytmečiu rasos.*

*Pasiilgstu tavo drėgno balso,
Lyg velėną plūgas plėštų...
Taip artojas, šito skalsaus balso įsiklausęs,
Susišildo rytą vėsus.*

*Aplankydavai visus viensėdžius,
Ožkabarzdį aliai vieną,
Besiramstantį ramentais dėdę,
Apžiūrėt išėjusį į kiemą.*

*Ko retai matau aš tavo smailų kuodą,
Lyg jaunamartės pirmoryčiu greitos?..
Bėginėdama basa po gruodą,
Ar prašėsi tu kada šiltesnės dar gūžtos?..*

Ilgalaukiai,

1995 04 23

Rimgaudas Graibus

Deklaracija

*Užlieti kaimynai, sulaužyti baldai,
sudaužyti automobiliai, pragertos kavinės,
išpardavinėti žemės sklypai, neteisėti
indėliai bankuose, o kitos tik smulkmenos.*

Viskas įskaičiuota į mano gyvenimą.

*Antroji santuoka, vaikai iš pirmosios
ir antrosios, kapinėse jau išpirtos vietos,
užsilikusios godžios meiluzės, kontrabanda
cigaretėmis ir alkoholiu, padirbinėjimas
dolerių, eurų.*

Viskas įskaičiuota į mano gyvenimą.

*Atodūsiai braidant po mėnesienos pievą, žodžiai
išpuošti švelnumo briliantais, meilės
prisipažinimai, priesaika iki gyvenimo
pabaigos, vaistai didinantys meilės temperatūrą.*

Viskas įskaičiuota į mano gyvenimą.

*Ši mano turto deklaracija ne kaip kitų,
Mokesčių inspekcijai įteikta laiku.*

2011 02 25

Gervės

*Kai kas atpinga laiko rinkoj.
Mes tarp dienų dažnai paklysdavom.
Rugsėjo tonas nepatinka
Ir gervės nervina išskrisdamos.*

*Ir saulė nesava, išblyškus
Į debesis skubotai paneria.
Tylom galėtų gervės skristi,
Ne taip skaudėtų nervų sąnarius.*

2010 05 16

Adresas

*Vėl rugsėjo vidudienis tyliai
Pasipuošęs į kiemą įsėlino.
Ir tave, ir mane, rodos, myli,
Dviem minutėm tikrai pasivėlino.*

*Tik birželio šešėlis išdrįsęs,
Saulė vaistų kas kartą įlašina.
Vilčiai adresą vėl pasakysiu,
Antras aukštas, durys į dešinę.*

2010 07 06

Prašymas

*Diena vos pusę žodžio turi.
Nejau bus gidė?
Neužsibūk prie vilties durų,
Įeik į vidų.*

*O dangaus pieva gražiai želia.
Bus darbo.
Mekena debesų avelės –
Šalia gyvatė žaibo.*

*Vandentiekis dangaus prakiuro,
O mus tik baudžia.
Dabar rudens šunelis rudas
Prie mūsų glaudžias.*

*Diena depresijoj, paniurus,
Bet astros žydi.
Neužsibūk prie vilties durų,
Įeik į vidų.*

2010 10 20

2011 metais išleisti rokiškėnų leidiniai

Sudarė RITA VISKAITIENĖ

Rokiškio J. Keliučio viešosios bibliotekos Bibliografijos informacijos
ir kraštotyros skyriaus vedėja

Bičiūnas, Rimas Zigmas (1945–)

„Amžina spalvų šventė“: Parodos katalogas, 2011 10 27 – 2012 01 31 / Rimas Zigmas Bičiūnas. – : UAB Reklamos idėjų fabrikas“, 2011. – 30 p., iliustr. – Turinyje: sudarytojos Marijona Mieliauskienė ir Dalia Kiukienė

Tai kraštiečio dailininko, ilgamečio dailės studijos „Paletė“ vadovo Rimo Zigmo Bičiūno parodos, veikusios 2011 10 27 – 2012 01 31 Rokiškio krašto muziejuje, katalogas. Leidinio pradžioje pateikiamos meno-tyrininkės Nijolės Tumėnienės mintys apie Bičiūno kūrybą. Be parodoje eksponuotų paveikslų reprodukcijų, dar pateikiamos archyvinės nuotraukos iš Rokiškio krašto muziejaus.

Blaževičius, Petras (1953–)

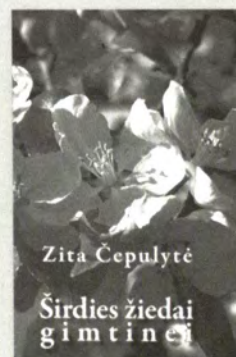
Rokiškio kraštas ir Lenkija: Maršrutas „Rokiškis – Kavoliškis – Gačionys“ = Kraj Rokiszki i Polska: Trasa „Rokiszki – Kawoliszki – Gaczionis“ = Рокишкский край и Польша: Маршрут „Рокишкис – Каволишкис – Гачионис“ / [Petras Blaževičius]; VšĮ Rokiškio turizmo informacijos centras. – Rokiškis: VšĮ Rokiškio turizmo informacijos centras, 2011. – [24 p.]: iliustr.

VšĮ Rokiškio turizmo informacijos centro leidinys, supažindinantis su 2011 m. patraukliausia Lietuvos ir Europos turizmo vietoje – buvusiu grafų Pšezdzieckių Rokiškio dvaru. Taip pat pateikiama informacija apie Rokiškio Šv. Apaštalo Evangelisto Mato bažnyčią, Kavoliškio grafų Komorovskių bei Gačionių grafų Rozenų dvarus. Ieškoma sąsajų tarp Rokiškio ir Lenkijos. Tekstas pateikiamas lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis.

Čepulytė, Zita

Širdies žiedai gimtinei: eilėraščiai / Zita Čepulytė. – Vilnius: Atkula, 2011. – 96 p.: iliustr.

Eilėraščiai, skirti poetės gimtajam Pandėliui, kurio, kaip ji pati sako, žino visus kampelius. Knygelė iliustruota Pandėlio bibliotekininkės Aušros Skaburskienės ir Jovitos Antanavičiūtės nuotraukomis.

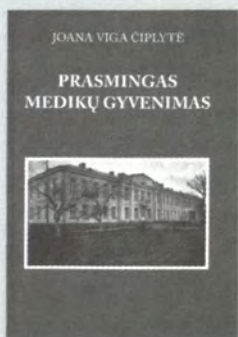

Čiplytė, Joana Viga (1947–)

Gyvenimas tėra akimirksnio viešnagė: teisės daktaras, diplomatas Petras Mačiulis, 1895–1978 / Joana Viga Čiplytė. – Vilnius: Homo liber, 2011 (Vilnius: Standartų sp.). – 95, [1] p.: iliustr., faks., portr). – Bibliogr.: p. 87–89. – Dr. Petro Mačiulio straipsniai spaudoje: p. 90. – Asmenvardžių r–klė: p. 91–92.

Leidiny, skirtas kraštiečio teisės mokslų daktaro, diplomato Petro Mačiulio atminimui. Pateikiami jo biografiniai duomenys, jo straipsnių periodiniuose leidiniuose bibliografija. Iliustruotas nuotraukomis bei įvairių dokumentų, rankraščių fotokopijomis.

Čiplytė, Joana Viga (1947–)

Prasmingas medikų gyvenimas: chirurgai Juozas Žemgulys, Stanislovas Mačiulis, Antanas Gudonis, gailestingoji seselė Zinaida Emilija Kanis-Kanevičienė / Joana Viga Čiplytė. – Vilnius: Homo liber, 2011 (Vilnius: Standartų sp.). – 167, [1] p.: iliustr., faks., portr.

Kaip sako pati autorė, šios knygos tikslas – atskleisti visuomenei chirurgų Juozo Žemgulio, rokiškėnų Stanislovo Mačiulio ir Antano Gudonio, nužudytų 1941 m. birželio 26 d. Panevėžyje, nuveiktus darbus medicinos srityje, atsidavimą savo profesijai. Knygoje pateikiama daug archyvinių dokumentų, straipsnių kopijų, atskleidžiančių medikų darbą, jų visuomeninę ir mokslinę veiklą.

Dailininkui Justinui Vienožinskiui – 125: Renginiai, skirti dailininko Justino Vienožinskio 125-osioms gimimo metinėms / Sudarė Marijona Mieliauskienė ir Dalia Kiukienė. – Rokiškis: Rokiškio krašto muziejus, 2011. – [20] p.: iliustr., portr.

Rokiškio krašto muziejaus leidinukas, supažindinantis su dailininko Justino Vienožinskio biografijos faktais bei dailės parodomis Rokiškio krašto muziejuje, skirtomis jo 125-osioms gimimo metinėms. Leidinukas iliustruotas parodose eksponuojamų paveikslų reprodukcijomis.

Deksnys, Vytautas (1958–)

Pasaulio linijos: [eilėraščiai] / Vytautas Deksnys; [dailininkas Arūnas Augutis]. – Utena: Utenos spaustuvė, 2011 (Utena: Utenos sp.). – 119, [3] p.: iliustr.

Tai pirmoji rokiškėno pedagogo Vytauto Deksnio poezijos knygelė, sudaryta iš 6 skyrelių: Tu prisiminsi; Žolių malda; Pasaulio linijos; Mano meilė akla; Miško pasaka; Laiko upės. Kaip sako pats autorius, poezija jam padeda susivokti, kas jam brangu ir kuo jis gyvena.

XXVII Lietuvos profesionalių teatrų festivalis „Vaidiname žemdirbiams“: [Repertuaras]. 2011 m. kovo 1–22 d. / Sudarė Irma Kabutavičienė; Nida Lungienė. – [Rokiškis: Rokiškio kultūros centras, 2011]. – 11 p.: iliustr.

Rokiškio kultūros centro leidiny, kuriame pateikiamas tradicinio XXVII Lietuvos profesionalių teatrų festivalio „Vaidiname žemdirbiams“ repertuaras, trumpos spektaklių anotacijos, pabaigoje prisimejami visų festivalių prizų laimėtojai.

European Destinations of Excellence (projektas)

Lithuania. European Destinations of Excellence 2011 [Vaizdo įrašas]: tourism and protected areas = Lietuvos turizmo traukos vietovė 2011: Atstatyti ir pritaikyti turizmui statiniai. – Vilnius: Valstybinis turizmo departamentas, 2009. – 1 vaizdo diskas (DVD) (60 min.): stereo, gars., spalv. (PAL); 12 cm.

Kompaktinėje plokštelėje pristatomi projekto „Lietuvos turizmo traukos vietovė 2011 m.“ nugalėtojai: 1. Nugalėtojas – Rokiškio dvaro sodyba; 2. Biržų pilis; 3. Žaliūkų malūninko; 4. Kurtuvėnų dvaro sodyba; Platelių dvaro sodyba.

Garsusis Panemunėlis ir kunigo Jono Katelės švietėjiška veikla / sudarytojas Rokiškio krašto muziejus; tekstus parengė Ona Levandavičiūtė, Ona Mackevičienė; bibliografiją sudarė Rita Viskaitienė. – [Rokiškis: Rokiškio krašto muziejus, 2011]. – 12 p.: iliustr.

Rokiškio krašto muziejaus jubiliejinis leidinukas, skirtas Panemunėlio kunigo švietėjo Jono Katelės 180-osioms gimimo metinėms ir jo rūpesčiu pastatytos Panemunėlio Šv. Juozapo globos bažnyčios 100-osioms metinėms.

Gidas po Rokiškio kraštą. – [Rokiškis]: Rokiškio turizmo ir informacijos centras, 2011. – [40] p.: iliustr.

Tai VŠĮ Rokiškio turizmo informacijos centro leidinys, supažindinantis su Rokiškio rajono miesteliais, bažnyčiomis, muziejais, dvarais ir parkais, kitomis lankytinomis Rokiškio miesto vietomis, archeologijos paminklais, kitais paminklais, tradiciniais renginiais bei kitomis laisvalaikio praleidimo vietomis. Leidinys gausiai iliustruotas nuotraukomis.

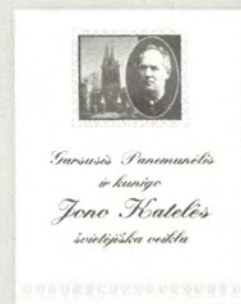
Idomūs ir netikėti kultūrinio turizmo maršrutai Panevėžio apskrityje: praktinė informacija turistui: Panevėžys, Kupiškis, Rokiškis, Biržai, Pasvalys / [leidinį parengė Panevėžio, Kupiškio, Rokiškio, Biržų, Pasvalio turizmo informacijos centrai; nuotraukos Andriaus Repšio, Jono Danausko ir Juliaus Auglio]. – [Panevėžys: Panevėžio apskrities turizmo informacijos centras, 2009] (Panevėžys: LTprint spaustuvė). – 19, [1] p.: iliustr., žml.

Tai bendras Panevėžio, Kupiškio, Rokiškio, Biržų, Pasvalio turizmo informacijos centrų leidinukas. Be kitų, čia plačiau apžvelgiamas maršrutas „Kamajai – Salos – Rokiškis“, kulinarinio paveldo maršrutas „Sūrio kelias“. Pateikiama glausta informacija apie ekskursijas, kitas lankytinas vietas, kaimo turizmo sodybas.

Jasinevičius, Konstantinas (1927–2010)

Golgotos keliu: prisiminimų knyga / Konstantinas Jasinevičius. – Šiauliai: Titnagas, [2011] (Šiauliai: Titnagas). – 79, [1] p.: iliustr., faks., portr.

Aktyvaus Sąjūdžio dalyvio, Šaulių ir Tremtinių sąjungų nario prisiminimų knyga apie sunkius išgyvenimus lageriuose, išleista jau po jo mirties dukros Jūratės Jasinevičiūtės-Čypienės iniciatyva. Pirmojoje dalyje pateikiami Konstantino Jasinevičiaus prisiminimai, likę rankraščiuose, o antrojoje – jo publikacijos spaudoje. Taip pat knygoje galima rasti jo anksti mirusios žmonos eilėraščių.

Kairys, Danas (1938–)

Su vėju už parankės: eilėraščiai / Danas Kairys. – Kaunas: Naujasis lankas, 2011. – 104 p.

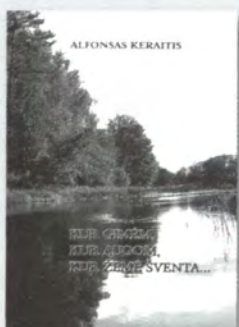
Tai trečiasis Dano Kairio poezijos rinkinys, kuriame autorius lieka ištikimas savo pamėgtiems motyvams ir įvaizdžiams – vėjui, vakaro ilgesiui, nakties tylai, mėnesienos šviesai, žvaigždėtam dangaus skliautui. Nelieta apeitos ir šių dienų skaudžios kasdienės buities realijos.

Kazlauskienė, Alė Darata

Kur nubėgo mano upės: eilėraščiai / Alė Darata Kazlauskienė. – Rokiškis, [Miglė+Ko] (2011). – 103 p.: portr.

Trečioji rajono literatų klubo „Vaivorykštė“ narės eilių knygelė, kurioje autorė išreiškia savo nuotaiką, tėviškės ilgesį, nuklysta į prisiminimus, pasveikina sau artimus žmones. Atskiros eilės skiriamos vaikams, anūkams, proanūkiams, broliams. Knygutė iliustruota nuotraukomis.

Keraitis, Alfonsas (1937–)

Kur gimėm, kur augom, kur žemė šventa... / Alfonsas Keraitis. – Utena: Utenos Indra, 2011 (Utena: Utenos Indra). – 190, [2] p.: iliustr.

Tai ilgamečio Rokiškio žemės ūkio mašinų gamyklos inžinieriaus ir profsąjungos lyderio Alfonso Keraičio plačios giminės kronika. Kronikos pradžia – XIX amžiaus vidury, o pamatinė asmenybė – jo proseknėlis Stasys Blažys. Knyga iliustruota daugiau nei 60 nuotraukų.

Langinių tapymo plenerai Rokiškyje 2005–2011: [Bukletas]. – Rokiškis, 2011. – 1 lap. sulankst. į [3] p.

Informacinis lankstinukas apie Rokiškio kultūros centro, Jaunimo centro Dailės skyriaus, Rokiškio dailininkų klubo „Roda“ vykdomą projektą. Idėjos autorius Arūnas Augutis, projekto vadovė Nida Lungienė.

Lindienė, Stasė (1935–)

Ateiname į medikų rankas: eilėraščiai / Stasė Malakauskaitė-Lindienė. – Panevėžys: UAB „Panevėžio spaustuvė“, 2011. – 80 p.

Tai buvusios medikės, kasmetinių medikų poezijos pavasarių dalyvės poezijos knygelė apie šios profesijos žmones. Knygelė iliustruota šeimos albumu, įvairių medikų renginių nuotraukomis.

Mažeikis, Feliksas

Mano gyvenimas: [atsiminimai] / Feliksas Mažeikis. – Rokiškis: Rokiškio rajono savivaldybė, 2011 („Titnagas“). – 122, [1] p.: iliustr.

Kaip rašo pats knygos autorius, aktyvus kraštotyrininkas ir visuomenės veikėjas Feliksas Mažeikis: „Bene svarbiausia mano misija – papasakoti visiems, kiek daug šaunių tėvynainių dirbo savo Tėvynei, kovojo už ją, kentėjo už ją, o, kai reikėjo, netgi paaukojo savo gyvybes“. Apie tai ir pasakoja knygos autorius, kartu aprašydamas ir savo gyvenimą. Atsiminimų knygoje nuotraukos iš jo asmeninių albumų, padėkų bei pažymų kopijos.

Mironienė, Zita

„Eilėraštis – tai širdies balsas“: [eilėraščiai]. – Bajorai; [Rokiškio raj.]: Bajorų šnektis, 2011. – 144 p.

Tai ketvirtoji literatės poezijos knygelė, kurios didesnėje dalyje juntamas rudeninis gyvenimo dvelksmas. Gilūs pamąstymai apie gamtos ir žmogaus būtį suteikia eilėraščiams mistinį atspalvį. Knygos rengimu ir spausdinimu rūpinosi Nijolė Čirūnienė.

Pažink Rokiškio kraštą [Kartografija] = Get to know Rokiskis region. – Mastelis nenustatytas. – [Rokiškis]: I. Skripkos individuali įmonė, [2008]. – 1 žml.: dvipusis, spalv.; 42 x 60 cm, sulankst. į 21 x 10 cm. – Dalis gretut. teksto liet., angl. – Su tekstu, r–klėmis, iliustr.

VšĮ Rokiškio turizmo informacijos centro išleistas kartografijos leidinys, kuriame pateikiami Rokiškio rajono turistiniai žemėlapiai su informacija apie lankytinas vietas, apgyvendinimo paslaugas, ekskursijų maršrutus ir pan.

Pivoriūnienė, Elvyra

Ten čiułba ulba lakštingėlė...[eilėraščiai] / Elvyra Pivoriūnienė. – Utena: UAB „Utenos Indra“, 2011. – 70 [2] p.

Literatės Elvyros Pivoriūnienės eilėraščių knygelė, kurioje sutelpta mintys apie gimtinę, vaikystę, artimus žmones.

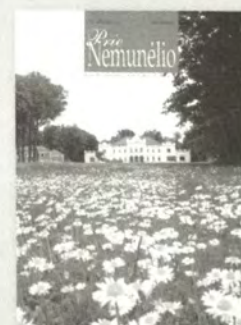
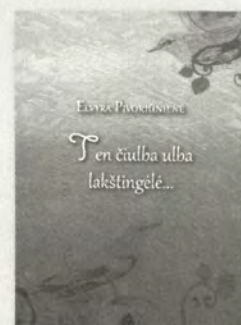
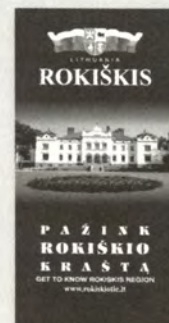
Prie Nemunėlio: Rokiškio krašto kultūros žurnalas / Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešoji biblioteka; Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centras / ats. redaktorė Alicija Matiukienė. – Vilnius: Margi raštai, 2006 – .

2011, Nr. 1 (26). – 105 p.: iliustr.

Jubiliejinis dešimtas žurnalo numeris, kuriame didelis dėmesys skiriamas Nobelio premijos laureato Česlovo Milošo kūrybinio palikimo nagrinėjimui minint jo šimtmetį, ryšiams su rokiškėnu Juozu Keliuočiu. Nepaliekamas be dėmesio ir poetas, žurnalo „Naujoji Romuva“ bendradarbis, pirmasis laikraščio „Prie Nemunėlio“ redaktorius Alfonsas Keliuotis, kurio 100–metis minėtas 2011 m. Skaitytojas supažindinamas ir su Panemunėlio Šv. Juozapo globos ir Žiobiškio Šv. arkangelo Mykolo bažnyčiomis, mininčiomis 100–ąją savo gyvavimo sukaktį. Pateikiama ir Jono Katelės bibliografija, skirta 180–osioms jo gimimo metinėms.

Rokiškio kraštas iš paukščio skrydžio = Rokiskis from a bird's eye view: [albumas] / sudarytojas Petras Blaževičius; teksto autorė Daiva Vilkickienė; vertė Ugnė Budrienė. – 1–as leid. – [Rokiškis]: Rokiškio rajono savivaldybės administracija, 2010 (Kaunas: Arx Baltica). – 135, [1] p.: iliustr. – gretut. tekstas anglų kalba.

Fotografijų albumas, kuriame užfiksuoti Rokiškio miesto ir rajono vaizdai, nufotografuoti rajono paraspargininkų. Teksto autorė – Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorės pavaduotoja Daiva Vilkickienė. Tekstas pateikiamas ir anglų kalba.

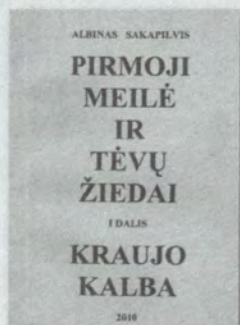

Rokiškio krašto muziejus

Rokiškio krašto muziejus: 2012 m. kalendorius. – Rokiškis: Rokiškio krašto muziejus, 2011. – [16] p.: iliustr.

Tai Rokiškio krašto muziejaus leidinys, supažindinantis su muziejaus edukacinėmis programomis, kitais 2011 metų renginiais bei projektais, iliustruotas šių renginių nuotraukomis.

Sakapilvis, Albinas

Pirmoji meilė ir tėvų žiedai / Sakapilvis Albinas. – [Rokiškis]: Albinas Sakapilvis, 2010.

D. 1: Kraujo kalba. – 2010. – 302 p.

Tai trečioji liaudies eiliuotojo Albino Sakapilvio poezijos knyga. Tai poezijos rinkinio „Pirmoji meilė ir tėvų žiedai“ dalis, pavadinta „Kraujo kalba“. Knyga išleista paties autoriaus pastangomis ir lėšomis.

Tremties dienoraščiai: Bliūdžių šeimos tragedija / [sudarytoja Elena Stulgienė; dienoraščius šifravo Rita Godliauskienė; redagavo, paaiškinimus rašė, tekstus iš rusų kalbos vertė Elena Stulgienė]. – Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2011 (Vilnius: Standartų sp.). – 463, [5] p.: iliustr. – Dalis gretut. teksto liet., angl.

Tai Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro leidinys, kuriame pateikiami Rokiškio krašto muziejaus įsteigėjo Petro Bliūdžiaus šeimos dienoraščiai. Pirmiausia pateikiamos išsaugoto šeimos albumo nuotraukos, iliustruojančios Bliūdžių gyvenimą iki tremties, toliau – autentiški Teodoros Akvilinos Bliūdžiuviuonės ir Akvilės Petronėlės Bliūdžiūtės tremties dienoraščiai, šeimos laišakai iš tremties ir lagerio, visas iššifruotas T. A. Bliūdžiuviuonės dienoraščio tekstas ir A. P. Bliūdžiūtės dienoraščio ištraukos, liudijančios jo turinio įvairovę. Knygos pabaigoje – dienoraščių tekstai anglų kalba. Knyga skiriama visiems, 1941 metų birželį ištremtiems iš Lietuvos, atminti.

Vasiliauskienė, Vanda (1926–)

Godų duženos tikrovėje: [leidinys apie Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės gyvenimą ir veiklą] / Vanda Vasiliauskienė. – [Rokiškis: V. Vasiliauskienė], 2011 ([Vilnius]: Tyliaus grafika). – 151, [3] p.: iliustr., faks., portr., žml.

Ilgametės Rokiškio 3-osios vidurinės mokyklos pedagogės bei direktorės pavaduotojos, vėliau pedagogo darbą tęsusios Karaliaučiaus (dabar Kaliningrado srities) krašte, Vandos Vasiliauskienės atsiminimai apie Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės, kuriai ji pati ir vadovavo, gyvenimą bei veiklą. Knyga iliustruota bendruomenės gyvenimo nuotraukomis ir lietuviškų spaudos leidinių iliustracijomis.

*Nepriklausomybės paminklas Rokiškyje.
Skulptorius Róbertas Antinis vyresnysis. Nuotr. Albino Kuliešio
Nepriklausomybės paminklo Rokiškyje fragmentai. Nuotr. Albino Kuliešio*

39-

008(474.5)
PT-95

